هاوكارى

التضامن

رۆژنامه‌یه‌كى هه‌فتانه‌ى گشتیه

له دار الجماهیر ده‌رئه‌چێو
له دار الحریه چاپ ئه‌كرێ

ژماره ١٤٨ ٢٩-١٢-١٩٧٢

نرخى (٢٠) فلسه

ته‌له‌فون ٢٠٣٦٥

ماموستا صدام حسین پێشوازى بالیوزى فه‌ره‌نسا ئه‌كات

ماموستا صدام حسین جێگرى سه‌روكى ئه‌نجومه‌نى سه‌ركردایه‌تى شۆرش روژى چوار شه‌ممه‌ى رابوردو له باره‌گاكه‌یا پێشوازى مسیو پێیر سیرل بالیوزى فه‌ره‌نساى له‌به‌غدا كردوه ٠ وه له كاتى چاوپێكه‌وتنه‌كه‌دا كه نزیكه‌ى سه‌عاتێكى خایاندوه باسى په‌یوه‌ندى دوستانه‌ى نێوان هه‌ردوو ولاتیان كردوه ٠

ئا٠د٠ع

وه‌فدێكى یوگوسلاڤیا گه‌یشته به‌غدا

رۆژى ٢٧-١٢ كاك حمد بابوز دیراتز ئه‌ندامى ئه‌نجومه‌نى سه‌رۆكایتى فیدرالى كومارى سوشیالیستى یوگوسلاڤیاو سه‌رۆكى كۆمارى بوسنه‌و هرسك‌و ئه‌ندامى هه‌میشه‌یى كۆنگریسى ده‌سته‌ى كۆمونیسته‌كانى یوگوسلاف به‌سه‌ردانێكى ره‌سمى گه‌یشته به‌غدا ٠ وه له فرۆكه‌خانه له‌لایه‌ن دكتور زید حیدر ئه‌ندامى سه‌ركردایه‌تى نه‌ته‌وایه‌تى پارتى به‌عسى سوشیالیستى عه‌ره‌به‌وه پێشوازى كرا ٠

ئا٠د٠ع

بومبه‌له‌رزه پایته‌ختى نیكاراگواى ویران كردووه

ڤێتنام له شه‌ش رۆژدا ..١١٤٧.. جار بۆردومان كراوه

ساڵى تازه‌و ئاوات وئامانجى گه‌لان

وا پێ ئه‌نێینه ساڵى تازه‌وه‌و ساڵێكى گرنگ له ژیانى گه‌لانى سه‌رزه‌میندا به‌جێ ئه‌هێلین ، ساڵێكى پڕ له خه‌باتى سه‌خت‌و گران‌و پڕ ناكۆكى‌و دووبه‌ره‌كى له‌نێوان هێزى روناكى‌و هێزى تاریكى ٠٠ له‌نێوان هێزى ره‌ش‌و سپى ، له‌نێوان زولموزۆرو هه‌ق په‌روه‌رى ٠٠٠ له نێوان گه‌لانى ئاشتى‌و ئازادى‌خوازو ئیمپریالیزم‌و كۆنه‌په‌رستان‌و شه‌ڕدا ٠

بێ‌گومان مرڤایه‌تى هه‌موو سه‌رى ساڵێكى تازه به‌چاوى پڕ هیواو ئومیده‌وه ئه‌ڕوانێته ساڵى داهاتوو ، چاوه‌ڕوانى ئه‌وه ئه‌كات كه هێزى ئاشتى‌و ئازادى له مه‌یانى خه‌باتى ره‌واى خۆیدا هێزه شه‌ڕخوازه زورداره‌كان ببه‌زێنێت‌و سه‌رزه‌مین ببێته به‌هه‌شتى خێرو خۆشى‌و گوزه‌رانێكى باشى پڕ به‌ختیارى ٠ ئه‌وى راست بێت ئه‌م ئاواته ره‌وایه له‌گه‌ڵ دامه‌زراندنى مرۆڤایه‌تیدا هاتۆ ته‌كایه‌وه‌و هه‌میشه ئاوات‌و ئامانجى زوربه‌ى زۆرى كۆمه‌ڵانى خه‌ڵك بووه‌و له‌پێناوى ئه‌م ئاوات‌و ئامانجه‌دا رۆڵه دلێره‌كانى گه‌لانى سه‌رزه‌مین فیداكارى‌یه‌كى بێ هاوتایان كردووه‌و ملیونه‌ها قوربانى به‌ترخیان داوه ٠

جا له‌م كاته‌دا كه ناكۆكى‌و دووبه‌ره‌كى نێوان مرۆڤایه‌تى پێشكه‌وتن خوازو هێزى شه‌ڕو ئیمپریالیزم گه‌یشتونه‌ته پڕپه‌یه‌كى ئیجگار به‌رز ، هه‌موو گه‌لانى سه‌رزه‌مین به‌هه‌موو نه‌ته‌وه‌و ئاین‌و به‌شه جۆر به‌جۆره‌كانى‌یه‌وه ده‌ستیان داوه‌ته تێكۆشانێكى سه‌خت‌و رێبازێكى راستیان گرتوته‌به‌ر له‌پێناوى دامه‌زراندنى كۆمه‌لگایه‌كى به‌ختیارو ئاسوده‌و دوا رۆژێكى خۆشى دور له چه‌وسانه‌وه‌ى نه‌ته‌وایه‌تى‌و چینایه‌تى‌دا ، كۆمه‌لگایه‌كى ئه‌وتۆ كه هه‌موو جۆره چه‌وساننه‌وه‌یه‌كى تیادا ته‌فروتونا بكرێت ٠

راسته ئه‌م رێبازه سه‌خته درێژه‌پێدانى ، فیداكارى‌و له‌خۆ بوردن‌و قوربانى‌یه‌كى بێ‌هاوتاى ویستووه‌و زیانێكى بێ‌شومار له كۆمه‌ڵانى خه‌ڵكى سه‌رزه‌مین كه‌وتووه ، به‌ڵام له‌تۆڵه‌ى ئه‌مانه‌دا هه‌موو گه‌لان‌و هه‌موو مرۆڤایه‌تى سه‌ركه‌وتنى چاوه‌ڕوان نه‌كراویان به‌ده‌ست هانیووه‌و هه‌ر ساڵى پار له‌زۆر شوێن‌و گۆشه‌ى دنیادا گه‌لان ئیمپریالیزمیان به‌چۆكا هانیوه‌و كه‌موزۆر هه‌قى ره‌واى خۆیان له‌چنگ ئیمپریالیزم ده‌رهێناوه ٠ وه‌رگرتنى كۆمارى گه‌لى چین له‌رێكخراوى نه‌ته‌وه یه‌كگرتووه‌كان‌و ده‌ركردنى حكومه‌تى به‌كرێ‌گیراوى كایشیك‌و دانان به بوونى حكومه‌تى دیموكراتى ئه‌ڵه‌مان‌و به‌ره‌و پێش‌چوونى بزوتنه‌وه شۆرشگێره چه‌كداره‌كانى گه‌لانى ئاسیاو ئه‌فه‌ریقاو ئه‌مه‌ریكاى لاتین‌و به‌چۆكاهانینى ئیمپریالیزمى هارى ئه‌مه‌ریكا له‌خوارووى رۆژهه‌ڵاتى ئاسیاو رزگاركردنى نه‌وتى كه‌ركوك له‌چنگ كومپانیا مۆنۆپۆلیه‌كان‌و پته‌وبونى خه‌باتى ناوكۆیى گه‌لانى تازه رزگاربوو ژێرده‌ست‌و نیوه ژێرده‌ست‌و كرێكارانى ولاتانى سه‌رمایه‌دارو ده‌وڵه‌تانى سوشیالیست ٠٠٠ هه‌موو به‌ڵگه‌ى ئاشكراى سه‌ركه‌وتنى گه‌لان‌و ژێركه‌وتنى ئیمپریالیزم‌و شه‌ڕن ٠ ئیستاش كه پێ‌ئه‌نێینه ساڵێكى تازه‌وه ، دلنیاین له‌وه‌ى كه ساڵى‌داهاتوو سه‌ركه‌وتنى نوێى تیا دێته‌كایه‌وه‌و خه‌باتى كاریگه‌رى سه‌ختى به‌سامى گه‌لان گه‌لێك له‌جاران زیاتر ئیمپریالیزم‌و كۆنه‌په‌رستان به‌ره‌و پاشه‌وه ئه‌بات‌و گه‌لان له‌ئامانجى ستراتیجى خۆیان باشتر نزیك ئه‌خاته‌وه كه دامه‌زراندنى كۆمه‌لگاى ئاشتى‌و ئازادى‌و به‌ختیارى زوربه‌ى زۆرى كۆمه‌ڵانى خه‌ڵك‌و ره‌نجبه‌رانى دنیاى تیا پێش ئه‌كه‌وێت ٠

سه‌باره‌ت به گه‌نه قاره‌مانه تێكۆشه‌ره‌كه‌شمان ، گه‌لى عیراق به كوردو عه‌ره‌ب‌و كه‌مایه‌تى‌یه‌كانه‌وه هیوادارین له رابوردوو زیاتر ریزه‌كانى هێزه نیشتمان‌په‌روه‌رو پێشكه‌وتن‌خوازه‌كان له‌كۆڕى خه‌باتى ناوكۆیى‌دا پته‌وو قایم تر بێت‌و گه‌له‌كه‌مان زیاتر هه‌قه ره‌وا نه‌ته‌وایه‌تى‌و چینایه‌تى‌و مرۆڤایه‌تى‌یه‌كانى ده‌ستگیر بێت‌و پیلان‌و نه‌خشه گلاوه‌كانى ئیمپریالیزم‌و سایونیزم‌و كۆنه‌په‌رستان تێك بشكێت‌و گه‌لى كوردیش

بروانه : ل ٤

★ رۆژى چوار شه‌ممه‌ى رابوردو سه‌رۆك كۆمار كاك احمد حسن بكر له كۆشكى جمهورى پێشوازى كاك خالد صالح الغنیم سه‌رۆكى ئه‌نجومه‌نى نه‌ته‌وایه‌تى كوێتى كرد ★

به‌یاننامه‌ى چین ده‌رباره‌ى ڤێتنام

په‌كین : ٢٧-١٢ شینخوا : وه‌زاره‌تى ده‌ره‌وه‌ى كۆمارى گه‌لى چین باتێى ٢٠ى ئه‌م مانگه به‌یاننامه‌یه‌كى ده‌ركردوه تیایا وتویه :

له ١٨ و ١٩ مانگى كانونى یه‌كه‌مى ١٩٧٢دا حكومه‌تى ولاته یه‌كگرتوه‌كانى ئه‌مه‌ریكا ژماره‌یه‌كى زۆرى فرۆكه تیژڕه‌وه‌كانى خسته‌كار بۆ بوردومان كردنى شارى هانوى هایفونگ‌و ئاوه‌دانى‌و گونده‌كانى ڤیتنامى دیموكرات ٠ وه لیروى وه‌زیرى به‌رگرى ئه‌مه‌ریكا رایگه‌یاند كه سه‌رله‌نوێ چه‌ند ناوچه‌یه‌كى ڤیتنامى دیموكرات بوردومان ئه‌كرێت ٠ ئه‌مه هه‌نگاوێكى پڕ مه‌ترسى‌یه‌و ئیمپریالیزمى ئه‌مه‌ریكا به ئاشكرا ئه‌یه‌وێ به‌م‌جوره درێژه به‌و شه‌ره دوژمنانه‌یه بدات دژى گه‌لى ڤیتنام‌و په‌رچێوى له چاره‌سه‌ركردنى ئاشتى‌یانه‌ى مه‌سه‌له‌ى ڤیتنام‌بدات ٠ ئه‌و كرداره دوژمنایه‌تكاره‌ى ئه‌مه‌ریكا ته‌نیا تاوانێكى نامه‌ردانه نیه كه دژى گه‌لى ڤیتنام ئه‌یكات به‌ڵكو به‌ئاشكرا ئیستفزاز كردنى گه‌لى ئه‌مه‌ریكاو گه‌لانى دنیایه ٠ چین به حكومه‌ت‌و گه‌له‌وه به‌توندى توزه‌یى‌و ناره‌زایى خوى دژى ئه‌م كرداره ده‌رئه‌بڕێ ٠

دیسان به‌یاننامه‌كه وتویه : گه‌لى ڤیتنام دلێره ، نابه‌زێ ، هه‌رگیز به چۆكا نایه‌ت‌و هێز نیه له دنیادا به‌فریوى به‌زێ و ٠٠٠ تاكتیكى ده‌ست درێژكه‌ره ئه‌مه‌ریكایه‌كان كه‌ناویان ناوه‌به (سه‌پاندنى مه‌رجى ئاشتى به‌زه‌برى بوردومان كردن) له‌كۆنه‌وه هه‌ر ژێر كه‌وتوه‌و ئیستاش كه ئه‌مه‌ریكایه‌كان بیانه‌وێ هه‌مان پیلان بێننه‌وه كایه هیچ گومانى تێدا نیه كه سه‌ر ناكه‌وێ ٠

به‌یاننامه‌كه له‌كۆتابونیا ئه‌لێ :-

ئه‌گه‌ر بێتو ئه‌مه‌ریكا گوێ نه‌داته ئیراده‌ى گه‌لى ڤیتنام‌و گه‌لى ئه‌مه‌ریكاو گه‌لانى دنیا و به‌رده‌وام بێ له درێژه پێدان به‌و شه‌ره گلاوه‌ى ٠٠ ئه‌وا گه‌لى چین به‌پێى ئه‌ركى ئینته‌رناسیونالیانه‌ى سه‌رشانى به هه‌موو هێزو توانایه‌وه پشتگیرى گه‌لى ڤیتنام ئه‌كات دژى ئه‌مه‌ریكاو له‌پێناوى رزگار كردنى نیشتمان‌و به‌ده‌ست هێنانى سه‌ركه‌وتنى یه‌كجاره‌كى ٠

شۆرشگێرانى فلیپین فرۆكه‌یه‌كى حكومه‌تیان خستۆته خواره‌وه

مانیلا : ٢٧-١٢ ئا٠د٠ع : یه‌كێك به‌ناوى حكومه‌تى فلیپینه‌وه بلاوى كردوه كه شۆرشگێران چه‌ند گوندو ناوچه‌یه‌كیان له‌خوارووى ولات داگیر كردوه ، وه سه‌ربازگه‌یه‌كیان له دوورگه‌ى « ماندلاو » دامه‌زراندوه بۆ مه‌شق پێ‌كردنى شۆرشگێران ٠ وه وتویه : شۆرشگێران رۆژى یه‌ك‌شه‌ممه‌ى رابوردو فرۆكه‌یه‌كى حكومه‌تیان خستوته خواره‌وه‌و فرۆكه‌وانه‌كانیشى بێ‌سه‌رو شوین ونن ٠ وه له مانگى ئه‌یلولى رابوردووه‌وه ٢١ سه‌ربازى حكومه‌تیان كوشتوه‌و ٧٤ ى تریان بریندار كردوه ٠

بارى سیاسى گواتیمالا به‌ره‌و كوێ ئه‌ڕوا ؟

مۆسكو : تاس : له‌م رۆژانه‌دا رژیمه كۆنه‌په‌رسته‌كه‌ى گواتیمالا سكرتێرى گشتى‌و چه‌ند ئه‌ندامێكى كۆمیته‌ى ناوه‌ندى پارتى كارى گواتیمالاى كوشتوه ٠

وه رۆژنامه‌ى پراڤدا له ژماره‌ى رۆژى ٢٧-١٢دا به‌یاننامه‌یه‌كى كۆمیته‌ى ناوه‌ندى پارتى كارى گواتیمالاى بلاوكردوته‌وه به‌یاننامه‌كه باسى جونێتى كوژرانى ئه‌و كه‌سانه‌ى كردوه‌و داواى له ئه‌ندامانى پارتى كارى گواتیمالاى شورشگێرى گواتیمالا كردوه كه ریزه‌كانیان یه‌كبخه‌ن‌و بازوى خه‌باتى لێ‌هه‌ڵمالن بۆ سه‌رخستنى شورش‌و روخاندنى رژیمه كونه‌په‌رسته‌كه‌ى ئیستاى گواتیمالا ٠

گه‌لى ڤێتنام له‌فرۆكه وێرانكه‌ره‌كانى ئه‌مه‌ریكا به‌هێزتره

هانۆى : ٢٧ - ١٢ ئاژانسه‌كان : دواى پشووى جه‌ژنى له‌دایك بون ، فرۆكه بۆمبا هاوێژه‌كانى ئه‌مه‌ریكا سه‌ر له‌نوێ دڕندانه ده‌ستیان كرده‌وه به بوردومان كردنى ئاوه‌دانى‌و شاره‌كانى ڤێتنامى دیموكرات‌و به‌پێى هه‌واله‌كانى شارى هانوى چه‌ند گه‌ڕه‌كێكى شاره‌كه‌و به‌ده‌یان قوتابخانه‌و خه‌سته‌خانه كاول بوه‌و چه‌ند دیپلوماسى یه‌كى بێگانه له‌ترسى بوردومان شاره‌كه‌یان به‌جێ هیشتوه ٠

له‌لایه‌كى تریشه‌وه سه‌رۆك‌فام فان دونگ سه‌رۆك‌وه‌زیرانى حكومه‌تى دیموكراتى ڤیتنام داواى له‌گه‌لانى ئاسیاو ئه‌فه‌ریقا كردوه كه به‌ده‌نگ‌بێن‌و زۆر له ده‌ست درێژكه‌ره ئه‌مه‌ریكاییه‌كان بكه‌ن ناوه‌كو ده‌ست له تاوانه‌كانیان هه‌ڵبگرن‌وه‌وتویه : نیكسون ناتوانێ به بومباو ناپالم سه‌رمان پێ شوڕبكات ٠

وه له سایگون سه‌ركردایه‌تى له‌شكرى ئه‌مه‌ریكا بلاوى كردوه‌وه كه له ١٨ تاوه‌كو ٢٤ى ئه‌م مانگه فروكه تیژڕه‌وه‌كانى ئه‌مه‌ریكا ١١٤٧ جار هێرشیان بردۆته سه‌ر شارو ئاوه‌دانیه‌كانى ڤیتنامى دیموكرات ٠

٧٠ فروكه‌ى ئه‌مه‌ریكا خراوه‌ته خواره‌وه

رادیوى هانوى بلاوى كردوه‌وه كه له ١٨ى ئه‌م مانگه‌وه توپه فروكه‌شكێنه‌كانى ڤیتنامى دیموكرات ٧٠ فروكه‌ى بومباهاوێژى ئه‌مه‌ریكایان خستوته خواره‌وه‌و ١٠٠ فرۆكه‌وانیان به‌دیل گرتوه ٠ به‌م جوره ژماره‌ى ئه‌و فروكانه‌ى ئه‌مه‌ریكا كه له‌سه‌ر خاكى ڤیتنامى دیموكرات خراونه‌ته خواره‌وه گه‌یشتوته ٤ هه‌زارو ١٥٨ فروكه ٠

ده‌ست له ڤیتنام هه‌ڵگرن

له‌لایه‌كى‌تره‌وه گه‌لان‌و هێزه پێشكه‌وتنخوازه‌كانى دنیا به‌توندى ده‌نگى نارەزاییان به‌رزكردۆته‌وه دژى ئه‌و ده‌ست درێژیانه‌ى ئه‌مه‌ریكا ئه‌یكاته‌سه‌ر ڤیتنام ٠

له‌شارى له‌نده‌ن خه‌ڵكێكى زۆر له‌به‌رده‌م بالیوزخانه‌ى ئه‌مه‌ریكا كۆبونه‌وه‌و داوایان له په‌نتاگون كردووه ده‌ست له ڤیتنام هه‌ڵگرێ ٠ وه حكومه‌تى كومارى گه‌لى چین‌و كوبا سه‌ره‌و به‌یاننامه‌یان بلاوكردوه تیایا رایانگه‌یاند كه پشتگیرى ته‌واوى گه‌لى ڤیتنام ئه‌كه‌ن دژى ده‌ست درێژیه‌كانى ئه‌مه‌ریكا ٠

ئوستورالیا له‌مه‌ولا یارمه‌تى رژێمى سایگون نادات

كانبێرا : ٢٧-١٢ ئا٠ر٠ن : یه‌كێك به‌ناوى حكومه‌تى ئوستورالیاوه وتویه : دوا سه‌ربازى ولاته‌كه‌ى له‌خاكى ڤیتنامى خوارو كشاونه‌ته‌وه‌و له‌مه‌ولاش حكومه‌ته‌كه‌ى هیچ جوره یارمه‌تیه‌ك بۆ رژێمى سایگون نانێرێ ٠ وه وتویه ، حكومه‌ته‌كه‌ى بڕیاره‌كه‌ى پێشوى هه‌ڵوه‌شاندۆته‌وه كه ئه‌بو له ماوه‌ى سێ ساڵا ١٢ ملیونى ٥٠٠ هه‌زار جونه‌یهى ئیسته‌رلینى به‌شێوه‌ى یارمه‌تى به رژێمى سایگون بدات ٠

كورته هه‌واڵ

● دۆحه : رویته‌ر : رۆژى ٢٧ - ١٢ لیوا عامر خماش وه‌زیرى ده‌ربارى مه‌لیك حسه‌ینى پاشاى ئه‌رده‌ن چوو بۆ میرنشینى قطر ٠ وه بڕیار وایه نامه‌یه‌كى نایبه‌تى مه‌لیك حسه‌ین بدات به شیخ خه‌لیفه بن حمد آل ثانى ٠

● به‌رلین ٢٧ - ١٢ ئه‌دن : هه‌ردوو حكومه‌تى دیموكراتى ئه‌ڵه‌مانیاو به‌لجیكا بڕیاندا كه په‌یوه‌ندى دیپلوماسى له نێوانیاندا دابمه‌زرێنن ٠

بومه‌له‌رزه شارى ماناگوى ویران كردوه

ماناگو : ئاژانسه‌كان : هه‌فته‌ى رابوردوو بومه‌له‌رزه‌یه‌كى روخێنه‌ر له‌شارى ماناگوى پایته‌ختى نیكاراگوى داو به‌جارێ شاره‌كه‌ى كاول كرد ٠ وه كاربه‌ده‌ستانى حكومه‌ت بلاویان كردوه‌وه كه تاوه‌كو ئیستا ٣ هه‌زار لاشه‌یان له‌ژێر كه‌لاوه‌كان دوزیوه‌ته‌وه‌و به كۆمه‌ڵ له‌ده‌و گورستان ناشتویانن ٠ وه‌وتویه زوربه‌ى گه‌ره‌كه‌كانى شاره‌كه ویران بون‌و چه‌ندین په‌تاو نه‌خۆشیان تیا بلاوبۆته‌وه ٠

لیبیا قه‌رزێكى ٣٨ ملیۆن جونه‌یهى ئیسته‌رلینى به حكومه‌تى چاد ئه‌دات

فۆرت لامى رویته‌ر : رۆژى سێ شه‌ممه‌ى رابوردوو له‌شارى فۆرت لامى بلاوكرایه‌وه كه حكومه‌تى لیبیا بڕیارى داوه قه‌رزێكى ٣٨ ملیون جونه‌یهى ئیسته‌رلینى به چاد بدات بۆ دروست كردنى كارگه‌یه‌كى شه‌كرو چه‌ند پرۆژه‌یه‌كى ئاوه‌دانى‌و زه‌ى ٠

ئاژانسى ده‌نگوباسى چاد وتویه سه‌رۆك فرانسوا تومبالبای هه‌فته‌ى رابوردو سه‌رى له‌لیبیا داو له‌وێ كاربه‌ده‌ستانى لیبیا به‌ڵێنیان داوه‌تى كه ئه‌م قه‌رزه‌ى بده‌نێ ٠ وه‌هه‌روه‌ها به‌ڵێنیان داوه‌تى كه ئه‌و كه‌سه‌سیاسیانه‌ى تاوه‌كو ئیستا له لیبیا حه‌واونه‌ته‌وه‌و له‌وێوه دژى رژیمى ئیستاى چاد تێكوشاون ، لیبیا ته‌سلیمى حكومه‌تى چادیان ئه‌كاته‌وه ٠٠

دارالسلام : ئه‌دن : به‌ره‌ى رزگارى‌هێنه‌رى موزه‌مبیق رۆژى ٢٧-١٢ به‌یاننامه‌یه‌كى له‌دار السلام بلاوكرده‌وه تیایا وتویه : له‌مانگى ئابه‌وه تاوه‌كو تشرینى دووه‌مى رابوردوو شورشگێران ٤ فروكه‌ى دوژمنیان خستوته خواره‌وه‌و ٦ به‌له‌میان له روبارى زامبێزى نقوم كردوه‌و له‌هه‌رێمى تیت‌له موكومبورا ٢٠٠ سه‌ربازى پورتوگالیان له‌ناوبردووه ٠

سه‌رڕاى جانه‌وه‌رى ئه‌مه‌ریكا !

★ كامیرایه‌كى رۆژنامه‌ى فیگارۆى فه‌ره‌نسایى ئه‌م وێنه‌یه گرتوه ٠ وێنه‌كه دیمه‌نى فرۆكه‌یه‌كى هێلیكۆپته‌ر نیشان ئه‌دات كه بۆ گواستنه‌وه‌ى سه‌ربازه هه‌ڵهاتوه‌كانى سایگۆن راوه‌ستاوه ★

پارتى كۆنگرێسى هندستان پشتگیرى خه‌باتى گه‌لانى عه‌ره‌ب ئه‌كات

كه‌لكه‌تا : ٢٧-١٢ رویته‌ر : میسته‌ر شانكار دایال شارما سه‌رۆكى پارتى كونگریسى هندستان له چل‌و حه‌وته‌مین كونگریسى پارته‌كه‌یا ووتارێكى خویندوته‌وه تیایا وتویه : ئیمه پشتگیرى خه‌باتى گه‌لى عه‌ره‌ب ئه‌كه‌ین دژى ده‌ستدرێژى سه‌هیونى‌و ئیمپریالیسته‌كان ٠

وه‌وتویه ، پارتیمان به‌هه‌موو توانایه‌وه لایه‌نگیرى گه‌لانى هیندى چین‌و ئه‌نگولاو موزامبیق و گینیا بیساو خوارووى ئه‌فه‌ریقاو زامبابوى ئه‌كات ٠٠ دیسانه‌وه وتویه سیاسه‌تى هندستان له‌مه‌یانى ده‌ره‌وه‌دا بریتى‌یه له دوستایه‌تى‌كردن له‌گه‌ڵ ئه‌و ولاتانه‌ى دوژمنى ئیمپریالیزم‌و بڕوایان به مافى ئاده‌میزاد هه‌یه ، وه له‌سیاسه‌تى ناخۆماندا له‌وباوه‌ڕه‌داین كه میللى كردنى فابریقه‌و ده‌زگاكانى بێگانه شتێكى زۆر پێویسته ٠ له‌لایه‌كى تره‌وه ئاگاداران له‌و باوه‌ڕه‌دان كه كونگریسى ئه‌م جاره‌ى ئه‌م پارتیه له‌زروفێكى ناسكدا گیراوه ، به تایبه‌تى دواى ئه‌وه‌ى كه حكومه‌تى هندستان چه‌ند جارێك بلاوى‌كرده‌وه كه ده‌زگا جاسوسى‌یه‌كانى ئه‌مه‌ریكا به‌ئاشكرا ده‌ست ئه‌خه‌نه كاروبارى ناوخۆى هندستان‌و دواى ئه‌وه‌ى كه ده‌سته‌ى راست ره‌وان له‌پارتیه‌كه جیابونه‌وه‌و خویان‌ناونا تاقمى «سندیكات» !

institut kurde de paris

هەفتەی باسێك

« هێلمز » کرا بە باڵیوزی ئەمەریکا لە ئێران

بێگومان باڵوێزدانان لە وڵاتیکی بیگانەدا شتێکی ئاسایی یەو ، بەڵام ناسایی لەدانانی باڵوێزی نوێی ئەمەریکادا لە تاران ئەوەیە کە (ریچارد هێلمز) ئەم ئیشەی پێ سپێراوە ، چونکە هێلمز پیش ئەم ئیشەی تارانی ، سەرۆکی ئاژانسی موخابەراتی مەرکەزی ئەمەریکا بو ، کە ئەم دەزگایە ئەگەڕێ یەکەم نەخشە کیشی سیاسەتی ئەمەریکا نەبێ یەکێکە لە سێ دەزگا - واتە ، کۆشکی سپی و وەزارەتی بەرگری ئەم دەزگای موخابەراتە مەرکەزیە - کە نەخشەی سیاسەتی ئەمەریکا ئەکێشن •

بەمەدا ئاشکرایە کە دەزگای موخابەراتی مەرکەزی ، وە بەتایبەتی سەرۆکی دەزگاکە چ دەورێکی گەورەو گرنگی هەیە لە دانانی سیاسەتە پیلانگێریەکانی ئەمەریکادا ، جا دانانی یەکێکی وەکو هێلمز بە باڵوێز لە تاران نرخ و پایەی هێلمز و ئەو دەزگایەی سەرۆکی بووە کەم ناکاتەوە ، بەڵکو بەپێچەوانەوە ئەو پایەخە گەورەیە دەرئەخات کە ئەمەریکا ئەیدات بە ئێران وەك مەلبەندی پیلانگێری لەناوچەکەدا •

لەسەر لاپەڕەکانی ئەم ڕۆژنامەیە لە جاریك زیاتر دەربارەی گەشەکردنی چالاکیەکانی ئەمەریکا لەم ناوچەیەدا نوسراوەو ئەوە ڕوون کراوەتەوە کە چۆن ئیمپریالیستە ئەمەریکاییەکان ئیستا لە هەموو کاتێك زیاتر ئووتیان ژەنیوەتە ئەم ناوچەیەو چەندین پیلان و نەخشەیان بە هاوکاری لەگەڵ ڕژێمە کۆنەپەرستەکانی ئەم ناوچەیە ئامادە کردووە و خەریکی جێبەجێ کردنیانن • جا دیارە هاتنی هێلمز بۆ تاران هەر ئەوەندە نیە کە وەکو باڵویزێکی ئاسایی کاربکات ، بەڵکو نێراوە بۆ ئەوەی بەباشترین شێوە لەگەڵ شای ئێران و سەرکردە کۆنەپەرستەکانی ترا بەوردی ئەو نەخشانە جێبەجێ بکات ، وە ئەتوانین بڵێین کە ئەمە نیشانەی گەرم بوونی چالاکیە ڕوخێنەرەکانی ئەمەریکایە لەم ناوچەیەدا •

بایەخ دانی ئەمەریکا بە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و بەتایبەتی ناوچەی خەلیج ، سیاسەتێکی کاتی یان تاکتیکێکی ڕۆژانە نیە ، بەڵکو سیاسەتێکی دووربینانەی ستراتیجیە . چونکە لەپێش هەموشتێکەوە ئەمەریکا لەمەودوا پێویستی تەواوی بە نەوتی خەلیج ئەبێت و ناچارە کە پشتی پێ ببەستێت دیارە ئەو ڕێکەوتنانەی لەگەڵ ڕژێمە کۆنەپەرستە بەکرێ گیراوەکانی وڵاتە خاوەن نەوتەکان بۆ دابین کردنی نەوت بەکەم ئەزانێت چونکە ئەزانێت هۆشی نیشتمانی و وریا و دوژمنایەتی ئیمپریالیزم لەناو گەلانی ئەم ناوچەیەدا بە جۆرێکی وا بەهێز بوە کە هەڕەشە لە دوارۆژی ئەو ڕژێمانە ئەکات و ئەسایەی خەباتی دلێرانەی ئەم گەلانەوە کەوتنی ئەم ڕژێمانە بەدوور نازانیت ، بۆیە ئەمەریکا هەوڵ ئەدات سیاسەتێکی ئەوتۆ بگرێتە بەر کە تەئمینی مانەوەی ڕژێمە کۆنەپەرستەکانی نۆکەری بکات ، بۆیە هەوڵ ئەدات پیش هەموو شتێك گەلەکۆمەکێیەکی کۆنەپەرستانە لەناوچەکەدا دژی سیستەمە پێشکەوتنخوازەکان و تێکرا گەلانی ناوچەکە بکات بۆ کپ کردنی گیانی نیشتمانپەروەری گەلان و جێگیر کردنی کۆنەپەرستان و ئینجا پاراستنی بەرژەوەندیەکانی لە دوارۆژی دووردا • وە بۆ جێبەجێ کردنی بەشێکی گرنگ لەم سیاسەتە هێلمز کراوە بە باڵوێزی ئەمەریکا لە تاران •

بێگومان بەو پەڕی هوشیاری و خەباتی بەردەوامی گەلان و هێزە پێشکەوتنخوازەکانی ئەم ناوچەیە دژی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستان ئەم پیلانە ڕەشانە لەناو ئەبرێن و خاوەنەکانیان سەرەوتگون ئەکرێن • بۆیە ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستانیش پەنائەبەنە بەر هەموو ڕێگایەك دژی ئەم گەلانە •

لەگەڵ ئەوەشدا دڵنیاین کە گەلانی ئەم ناوچەیە سەرەنجام بە سەر کۆنەپەرستان و ئیمپریالیزمدا سەرئەکەون و ئەم پیلانانەیش لەناو ئەچن •

- سوارە -

شۆڕشی نوێی گەل

هوشیار

هەرچی چۆنێ بێ بورجوازی نیشتمانی لەبەر ئەوەی خاسیەتی دوولایی (الازدواجیە) تیا کۆبوتەوەوە لەبەر ئەوەی بەو هویەوە بەش ئەبێ بەر چەپ و راست ، ئەوا بەهیچ جۆریك ناتوانێ پاریزگاری یەکیتی چینایەتی خۆی تا وسەربەخۆ بمێنیتەوە بویە سەرکرایەتی کردنیشی بەشیوەیەکی سەربەخۆ لە سەرەتای دەست پیکردنی شورشەوە تا دوایەکەی وەکوو خەیال ، خەو وایە، ئەمە لەلایەك لەلایەکی تریشەوە بورژوازی نیشتمانی کە لکی ئەوەی نیە گرنگیەکانی قوناغی شورشی نیشتمانی تەواو بکا چونکە بڕوای بە سەرکردایەتی چینی کریکا نیە و حەز لە کورسی پەرلەمان و دیکتاتوریەتی چینەکەی خۆی ئەکا جا لەبەر ئەوە ئەگەر دەسەلاتیشی بکەویتە دەستی ئەوا بو ماوەیەکی کەم ئەبێ چونکە بەرگە تا گرێ و تیایا ئەبێ ، ئیتر پاش ماوەیەك ناقەتی لە سەرکردایەتی کردنیش ئەچێ •

چوارەم : بورژوازی بچوك:
بەشیوەیەکی گشتی ئەم چینە خوی بە هاوپەیمانی چینی کریکارو شورشی نیشتمانی دیموکراتی ئەزانێ چونکە زوربەی زوری ئەو خەلك و کومەڵو تاقمانەی کە ئەم تویژەی لی پیك هاتوە بە هەڕەشەو گورەشەو هیرشی دوژمن ئەکەون جگە لەزەبروزەنگی دەرەبەگ بورژوازیە گەورەکان لەبەر ئەوە بە هیزیکی شورشگیر ئەژمیررین هەروەها بروانیان بیهیز نیە سەبارەت بە سەرکردایەتی چینی پرولیتاریاو ئەوەشیان لا ئاشکرایە کە بەبێ ئەوان رزگاربون ستەمە ••• ئەم بەشەی بوژوازی بچوك گەورەترین ژمارەی خەلکی بورژوازی بچوك پیك ئەهینی •• بەڵام لەگەل ئەمەشا چەن بەشیکی تری بچوك لەم چینەدا هەن کە ریبازو هەلویستیان جیاواز وەك لە بەشەکەی سەرەوە ، رارایی و ترسنوکی یان تیا بەدی ئەکری و لەکاتی دەست پێکردنی شورشا ئامادەنین رەز بە زور خویان ساغ بکەنەوە و لە ریزی بی لایەنەکانا سەیری خویان ئەکەن ، لەبەر ئەوە نایانەوی کوتوپڕ بچنە ناو شورشەوە چونکە لەسەرکەوتن و ژێرکەوتنی دڵنیا نین ، لەگەل ئەوەشا دژی شورش نابن •
بەشەکەی تری ئەم چینەی بورژوازی لەرووی ناوەندە ئابوریکەوە لە بورژوازی ناوەندیەوە نزیکەو پڕ بەدل ئاوات ئەخوازی کە لەمەرتەبەی چینایەتی و کومەلایەتیدا بگاتە ئەو بویە زیاتر لەریزی بالی راستا ئەبێ چونکە لە رەفتارو مامەلەشیا هەر وەکوو ئەو وایە جگە لەوەی بە بەردەوامی پروپاگاندە وشتی نابەجێ ئەسەلمینی و بلاو ئەکاتەوە •• لەکاتی هەلگیرسانی شورشا ئەم بەشە بچوکە زور ئەترسی و گویچکەی خوی ئەئاخنی، مەگەر ناوەندە کۆمەلایەتی و چینایەتیەکەی بکەویتە مەترسیەوە ئەوسا ناو لەشورش بداتەوە ئەگینا هەر لاشی مەبەست نیە •

هەر چونێ بێ ئەو خاسیەتە چاکانەی لەم تویژەدا(بورژوازی بچوك) کۆبوونەتەوەو بەکەڵکی شورشی نیشتمانی دین زور جیاوازترە لەو خاسیەتە بێ کەڵك و هیچ و پووچانەی لەدوو بەشەکەی تری بورژوازی نیشتمانیدا هەن بەتایبەتی ئەو خاسیەتانەی لە رەوشن بیرە شورشگیرەکانا کوبونەتەوە کە سوودیکی ئیجگار زوریان - لەرووی ریك خستنی کومەلانی خەلکی و هوشیار کردنەوەیانەوە - لی وەرئەگیری ، ئەگەرچی روزیان تا ماوەیەکی دوورو دریژ گیانی خوپەرستی یان هەیە تیا ئەمینی لەگەل هەلەشە کردن و پەلە کردنی چەپ رەوی •• بەلام لەگەل تیکەل بوونیان بەخەلکی چەوساوەو زەحمەت کیش و بە ئیش کردن لەگەلیانا ئەو شتانە بەرەو نەمان ئەچن • زوربەی ئەمانە ئومیدی پاشەروژیکی روونا کیان لی ئەکری •• ژمارەیەکی ئیجگار کەمیشیان پییان هەلئەخلیسکی و ئەچنە باوەشی دوژمنەوە •

پینجەم : جوتیاران ئەبوایە لە کاتی باسکردنی چینی بورژوازیدا باسی جوتیارەکانیش بکرایە بەلام لەبەر ئەوەی لەرووی مەرتەبەی کومەلایەتی و ئابووریەوە بەش ئەبن بە سێ بەشەوە ئەوا چاکتر وایە کە یەکە یەکە باسیان بکریت •

١- جوتیارە دەولەمەندەکان: ئەمان بورژوازی لادێ پیك ئەهینن • بەهوی ئەوەی بەشیك لە هویەکانی بەرهەمهینانیان بەدەستەوەیە بەوهویەوە گیانی چەوسینەرانەشیان • هەر تیا ئەمینێ و نامرێ کە ئەچەوساندنەوەی ژمارەیەك لە جوتیاری بەکریگرتە خوی ئەنوینی و وەکوو رەوشتیکی دەرەبەگانە بە ناوی ئیش پیکردنیانەوە پەنای ئەبەنە بەر ، لەبەر ئەوە ئەگەر رەنگی دەرەبەگیشیان لێ نەنیشێ ئەوا رەنگی نیمچە دەرەبەگیان هەر لی نیشتوە بەلام لەگەل ئەوەشا دژی شورشی نیشتمانی نابن وە بەشداری خەباتی شورشگیرانەی دژ بە ئیمپریالیزم ئەکەن • ئەمانە لە کاتی شورشی کشتوکالیدا وورتەیان لیوەنایە بیدەنگ و بیلایەن ئەوەستنەوە هەرچی چونی بی حسابی دوژمن بو ئەم بەشەی جوتیاران ناکریت چونکە لەگەل دەرەبەگەکانا جیاوازیان زورە •

٢ - جوتیارە مام ناوەندیەکان : ئەمان لە رەفتارو مامەلەدا جیاوازن وەك لە بەشەکەی سەرەوە چونکە « رەوشتی » چەوساندنەوەی خوار تر لە خویان تیا بەدی ناکری کە هویەکەشی بە دەستەوە نەبوونی هویەکانی بەرهەم هینانە ، خو ئەگەر هەشبێ ئەوا زور کەمە جگە لەوە لە ئیش و کاریانا پەنا ئەبەنە بەر هەول و تەقەلای خویان وە لەبەری رەنجی خویان ئەخون ، مەگەر جاروبار پەنا بەرنە بەر ئیش پیکردنی خەلکی کە کەم روو ئەدات • لەبەر ئەوەی ئەمانە لەژیر باری چەوسانەوەدان ئەوا بە زوویی بەشداری شورشی نیشتمانی ئەکەن و شان بەشانی کریکاران دژی هیزەکانی ئیمپریالیزم ئەجەنگن وە پشتگیری تەواویان ئەکەن •

٣ - جوتیارە هەژارەکان : خاوەنی هیچ هویەکی بەرهەمهینان نین ئەگەر خاوەنیشی بن زورکەمە لەبەر ئەوە نزیکترین تاقمن بە چینی کریکاران ، ئەم بەشە لە تیکوشانیا پەنا ئەباتە بەر خوبەستنەوە بە چینی ناوبراوەوە شوین پێی ئەو هەلئەگری لەبەرئەوە هیزیکی بزوینەرو گەورەیان لیدروست ئەبێ کە کاکلەی ساغی شورشە ، دیسان ئەوەشیان لا ئاشکرایە کە بەبێ سەرکردایەتی چینی ناوبراو هیچ ئاوات و ئامانجیان نایەتەدی واتا سەرکەوتنی شورشی نیشتمانی دیموکراتی بەلایانەوە مسوگەر نابێ •

شەشەم : چینی پرولیتاریا: هەموو ئەو کریکارانە
ئەگریتەوە کە بەستراونەتەوە بە پیشەسازی قورس و نوێوە هەروەها کریکارانی پروژە پیشەسازیەکان و شوینە بازرگانیەکانی ناو شار جگە لەو ژمارە زورەی کە پرولیتاریای لادێ پیك ئەهینن واتا (جوتیارە کریگرتە هەژارەکان) • ژمارەی پرولیتاریا بەپێی پیشکەوتنی پیشەسازی وفراوانی ئەم پیشکەوتنە لە وولاتیکەوە بو وولاتیکی تر ئەگورری ، بەلام لەرووی سروشتی چینایەتی و کاری شورشگیرانەو سەرکردایەتی کردنی کومەلانی خەلکیەوە وەك یەك وان • ئەگە بیتو بەراوورد لە نیوان پرولیتاریای وولاتانی سەرمایەداری وە پرولیتاریای وولاتانی نیمچە ژیر دەستە ، نیمچە دەرەبەگ بکری ئەوا حسابی چینیکی نوێ و تازە پیگەیشتو بو ئەمەی دواییان ئەکری کە هویەکەشی پیشکەوتنی زانست و تەکنولوژی پیشەسازی قورسە لە وولاتانی سەرمایەداری بەهوی شۆڕشی پیشەسازیەوە، کە لە کاتی خویا بەرپابوو • هەروەها ئاستی بیرکردنەوەی رەوشن بیریشیان لەچاو بورژوازیەکانا نزمە •• بەلام لەبەر ئەوەی بەدریژایی کات لە ژیر باری ئازاردان و چەوساندنەوەی سێ کوچکەیی ئیمپریالیزم و دەرەبەگ و کومبرادورەکانان وە هیچ هویەکی بەرهەم هینانیان بە دەستەوە نیەو سالانە لە ژیانیکی کولەمەرگیدان و لەبەر ئەوەی خاوەنی مومتەلەکاتی تایبەتی نین و راراو ترسنوکیش نین ئەوا چاکترین وزەی شورشگیریتیان

بۆ لاپەڕە -٧-

ئاوا دامەزرا
«بیرەوەریەکانی ئەنستاس میکویان»
لەبارەی دامەزراندنی یەکیتی سۆڤیەتەوە

محمدی مەلا کریم - کردوویە بە کوردی

-٢-

کۆنگرەی یەکەم سۆڤیەتەکانی هەموو یەکیتی سۆڤیەت ، یەکیتی مافچونیەکو بە ئارەزووی خۆی کۆمارەکانی سۆڤیەت پێکەوەئەنێ •

لە ٢٩ی کانوونی یەکەمی ١٩٢٢دا نوێنەرە دەسەلات پێدراوەکانی کۆماری فیدرالی رووسیاو ئۆکرانیاو بێلەرووسیاو کۆماری فیدرالی ئەودیوی قەفقاس لە مۆسکۆ کۆبوونەوەو ، باسی پرۆژەی بەیان نامەو پەیمانی پێکەوەنانی یەکیتی کۆمارە سۆشیالیستە سۆڤیەتیەکان و بەرنامەی کاری کۆنگرەی یەکەمی هەموویەکیتیان کردو ، رایان لەسەر هەردوکیان دا •

لە ٣٠ی کانوونی یەکەمی ١٩٢٢دا لە کۆنگرەی یەکەمی سۆڤیەتەکانی هەموو یەکیتی سۆڤیەتدا کۆبووینەوە • ئەندامانی کۆنگرە بە دلێکی یەجگار گەرمەوە هاتبوون • هەموولایەکمان ، بەتایبەتی ئەوانەمان لە کۆمارە پەرەکانی سۆڤیەتدا ئیشمان کردبوو ئەمانزانی پێکەوەنانی دەولەتێکی فیدرال لەورۆژەدا یانێ چی و ، نەك تەنها مەعنای سیاسی ئەم کارە ، بەلکو ئەنجامیشیمان لەبارەی پێشکەوتنی ئابووری وڵاتەکەمان و بەهێز کردنی توانای بەرگری و گەلێ سەری تریشەوە بە باشی حالی ئەبوو •

پیرترین ئەندامانی کۆنگرەکە ناوی پیتەر سمیدۆڤیچ بوو ، کۆنگرەکەی دەس پێکرد • چەپلە رێزانێکی گەرمی بۆ کرا • ئیستاش هێشتا دیمەنی ئەم خەباتکەرە بەلشەفیکە پیرەم لەیادە کە بە بالابەرزەکەیەوە وەستابوو هەموولایەکمان بە چاوی رێز لێ گرتنەوە سەیرمان ئەکرد •

سمیدۆڤیچ لە وتارە کورتە پرشنگدارەکەیدا وتی :
« دەولەتی ئیمە تائیستاوەك چەند لەشکرێکی جیاجیا لە یەك مەیدانی جەنگدا وەستابوو •• گشتمان بۆ یەك بابەت تێ کۆشاوین • دەسەلاتی سۆڤیەتمان لە بەرەی یەك گرتووی دەولەتە ئیمپریالییەکان پاراستووە •• لە رووی شالاوی سەرمایەداریدا ئابووری سۆشیالیستیمان پێکەوە ناوە •• بەلام ئەمرۆ توانایەکی بەسامی بەربەرەکانێ کردنمان لەم یەك کەوتنەی هێزی هەموو کۆمارەکانەوە بەرابەر بە مەترسی دوژمن دەسگیر بووە •

ئەم ئاستە تازەیەی یەکخستنی هەموو کۆمارەکانی سۆڤیەت ، سەرچاوەی هێزێکی نەبەزی بەربەرەکانێی دژمنی دروست کردنی ژیانی نوێیە جیهانی سەرمایەداری ناتوانێ تێی بگا •• بەلام بەش بەحالی کرێکارانی هەموو وڵاتانی جیهان هێزێکی سەرسام کەرو دلگیرە •

لە گەرمەی چەپلە رێزان، هاوار کردنی بەسۆزدا بۆ ژیانی لینینی پێشەوای پرۆلیتاریای جیهان ، فلادیمیر ئیلیچ لینینمان بە سەرۆکی شانازی پێوە کراوی کۆنگرەو، میخائیل ئیڤانۆڤیچ کالینینمان بە سەرۆکی کارگێری هەلبژارد •

ئەوجا ستالین هەلسایەو وتارێکی داو بەیان نامەو پەیمانی دامەزراندنی یەکیتی کۆمارە سۆشیالیستە سۆڤیەتیەکانی خوێندەوە کە پێشان وتم لە کۆبوونەوەی ئەندامانی وەفدەکانی چوار کۆمارە یەك گرتووەکەدا رای لەسەر درابوو •

ستالین لە وتارەکەیدا وتی:« ئەمرۆ سنووری نێوان دوو چەرخی دەسەلاتی سۆڤیەتە •سنووری نێوان قۆناغی کۆنی بەسەرچوو ، قۆناغی نوێی تازە دەس پێ کردوویەتی • لە قۆناغی کۆنی بەسەرچوودا کۆمارە سۆڤیەتیەکان هەرچەند پێکەوە ئیشیان ئەکرد بەلام هەرکامیان بگری زیاتر خەریکی خۆی بوو و بە مەسەلەی بوونی خۆیەوە خەریك بوو • بەلام ئەمرۆ رادەیەك بۆ ئەم خۆبەخۆیەنیەی کۆمارەکانی سۆڤیەت دانراو تێکرا لە دەولەتێکی فیدرالدا یەکیان گرت •

« •• ئەمرۆ هەروەها رۆژی سەرکەوتنی رووسیای نوێیە کە کۆت و زنجیری چەوساندنەوەی نەتەوەیی تێك شکاندو ، سەرکەوتنی بەسەر سەرمایەداریدا رێك خستو ، دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریای پێکەوەناو گەلانی رۆژهەلات و کرێکارانی رۆژاوای راپەراندو ئالای سووری لە بەیداخی پارتیەکەوە کرد بە بەیداخی دەولەتێك و ، گەلانی کۆمارە سۆڤیەتیەکانی لەدەوری ئەم بەیداخە کۆکردەوەو ، پاشان هەموویانی لە یەك دەولەتدا یەکخست کە یەکیتی کۆمارە سۆشیالیستە سۆڤیەتیەکانە » •

ئەنجا سەرە هاتە سەر (فرۆنزە)ی نوێنەری ئۆکرانیا فرۆنزە بەشێوەیەکی روون و متمانە بە دل کەرو ، لە رێگای لێکۆلینەوەی بەیان نامەو پەیمانی پێکەوەنانی دەولەتی یەکیتیەوە کە خرابوونە بەردەستی کۆنگرە بۆ لێدوانیان ، دەری خست کە

بۆ لاپەڕە -٧-

رۆژنامەی نهان دان قسەکانی کیسنجەر بە درۆ ئەخاتەوە

هانۆی : شینخوا : رۆژنامەی نهان دان ئۆرگانی لەشکری ڤیتنامی دیموکرات لە ژمارەی رۆژی ١٩-١٢ وتاریکی بلاو کرۆتەوە تیایدا قسەو فیشالەکانی ئەم دواییەی هنری کیسنجەری راوێژکاری سەرۆکی ئەمەریکای بە درۆخستۆتەوە • کیسینجەر لە ١٦ - ١٢ وتبوی:

« چارەسەر کردنی مەسەلەی ڤیتنام لەبەردەستمانا بو کەچی کە ئەمانەوێ جێبەجێی بکەین لە ژێر دەستمان دەرئەچێ » •

نهان دان دەربارەی ئەم قسەیە وتویە سەیر ترین دیاردە (ظاهرە) لە گفتوگۆکانی پاریسدا ئەوەیە کە ئەمەریکا خۆی لە هەموو قسەو بەلینەکانی پاش گەز بۆتەوەو رێککەوتننامەکەشی مۆر نەکرد، سەر لەنوێ ئاگری شەری هەلگیرساندەوە •••

وە ئەمەریکا خۆی لە سێ بۆنەدا - مناسبە - کاتی مۆرکردنی ئەم رێککەوتننامەیەی دیاری کردو کەچی هەر خۆشی داوای کرد کە جارێکی تر دوابخرێ •

نهان دان وتویە ، کردار و رەفتارەکانی ئەمەریکا ئەوە دەرئەخات کە واشنتون نایەوێ کۆتایی بەو جەنگە بهێنێ ••• بەلام بە هیچ جۆریك ساتووسەوا لە سەر ناوەرۆکە سەرەکیەکانی رێککەوتننامەکەی ٢٠ی ئۆکتوبەر ناکرێ •

رۆژنامەکە وتویە : ئەبێ ئەمەریکا رێزی مافە رەواکانی گەلی ڤیتنام بگرێ و گەلی خواروی ڤیتنام خۆی پاشە رۆژی خۆی دیاری بکات و رادەیەك بۆ ئەو شەرە دووژمنایەتکارییە دابنرێ کە دژی گەلی ڤیتنام هەلیگیرساندووە ••• هەروەها ئەبێ دان بە دوخ و بارو زروفی مەوزوعی خوارووی ڤیتنامدا بنرێ کە دوو دەسەلات (سلطە)ودوو لەشکرو سێ هێزی سیاسی تیادایە وە ئەبێ ئەنجومەنێکی نیشتمانی لە سێ هێزی یەکسان بۆ یەکخستنەوەو چارەسەر کردنی باری وڵات پێك بهێنرێ وەهەلبژاردنێکی گشتی لە خوارووی ڤیتنامدا ساز بکرێت •

نهان دان لە کۆتایی داوتویە : ئێمە زۆر بە تەنگ ئاشتیەوەین بەلام ئاشتی راستەقینە ئەبێ لەسەر بنچینەی سەربەخۆیی و ئازادی دابنرێت ••• میللەتەکەمان فریو ناخوا وە هیچ هێزێکیش چاوترسێنمان ناکات •

چەند یادداشتێك لە زیندانەکانی شای ئێرانەوە

لە ئاگاری بەیانی یەکەم ڕۆژی زیندانی انفرادیم تەماشاکردنی داروودیوارەکانم بو • زۆر خەتی یادگاریم لەسەر دیوارەکان خوێندەوە • یەکێك لەوانە هی زیندانیەکی عەرەب بو کە ئەو جومەلەمەشهورەی نوسیبو : «ئەوەش دەگوزەرێ» ، هەوەڵ شیعرێکی بەرچاوم کەوت ئەمچەند شیعرەی منظومەی آرش بو :

بەڵێ ، بەڵی ژیان جوانە •
ژیان ئاورگێکی خۆشاگر
ماوەوەیە
ئەگەر هەڵی بکەین بلیسەی
لە هەمو جێگایەکەوە دیارە
ئەگینا دەکوژێتەوە و
کوژانەوەش تاوانی ئێمەیە

هێندێك لە خەتەکان بەقەڵەمڕەساس و قەڵەمجاف نوسرابون ، ڕۆژەکانی هەوەڵی پێم سەیر بو کە چون قەڵەم هاتۆتە ئێرە ، لەکاتێکدا لەزیندانی اوین تاوانێکی گەورەیە • بەڵام چەند ڕۆژ دواتر کورەکان دوقەڵەم جافی تازەیان بۆهێنام ، دوایە تێگەیشتم کە ئەوە موعەمایەك نیە کەس هەڵی نەهێنێ • خۆشەویستی هەمو گرێ پوچکەیەك دەکاتەوە •

هەمو ڕۆژی بەرلەنیوەڕۆ جگەرەیان لێ بەش دەکردین و هەرکەسە دوجگەرەی ئوشنۆیان بۆ دێنایین ، هەرچەند من جگەرەکێش نەبوم بەڵام لەبەر هاوالەکانم وەرمدەگرت جگەرەیان دەدا بەڵام ئاگر نەبو ، ئەگەر کەسێك ویستبای جگەرە بکێشێ دەبو ماوەیەك لەدەرگا بدا ئەگەر سەربازێك گوێی لێبوایە و کەیفی لەجواب دانەوە بوایە پەنجەرە یەك بستی یەکە دەکرایەوە ، شخاتەیەکیان بۆ هەڵدەکرد زۆرجاریش بەسەریاندا دەنەڕاندن و جوابیان نەدەدانەوە •

چەندهەفتەدواتر زیندانیەکی تازەیان هێنایە ژورەکەی ئێمە، کرێکارێکی وەناوکەوتو و جگەرەکیشێکی لەزەبر بو ، شەو هات و تابەیانی بەهەرجۆرێ بو ڕای بوارد تا جگەرە هات ، هەشت جگەرەیان بو چوارکەس وێدایین • ئێمە پێمان نەگوت بۆخۆشی نەیدەزانی هەردوجگەرە بەشی یەکێکە لەبەرئەوەی شەو ورژێکی جگەرەی نەدیتبوو زۆریش ناڕەحەت بو هەم لەتاوی خاوخێزانەکەی و هەم لەتاوی ژانی ئەندامی کە زۆریان لێدابو ، جگەرە بەجگەر داگیرساندو لەماوەی نیوسەعاتدا شەش جگەرەی تەواو کرد • کەس دەنگی نەکرد بەڵام بۆخۆی تێگەیشت مەسەلە چیە زۆر ناڕەحەت بوو دەستی کرد بەعوزرخوایی ڕۆژی دواتر بەچوارجگەرە ڕای بوارد •• ڕۆژی سێهەم کاتیك جگەرەیان بۆ هێنایە داوای کردو نەبو چەندجار

بۆ لاپەڕە -٧-

لە یادی شاعیری نەمر فایەق بێکەسدا

ئەرسەلان بایز

فایق بێکەس یەکێکە لە شاعیرە نەتەوایەتییە هاوچەرخەکانی سەدەی بیستەم کە پێیەوە ئەنازین خەیالانی بەرزو دڵی ساف و پاکی ئاوێنەی بێگەردی شاخەکانی کوردستان بوو کە تیایا ئەبریسکێتەوە ، ئەزمانی پاراوی ئێستگەی ئەو خەیالاتە خەملێوانە بوو کە ساڵەهای ساڵە لە تۆی دەروونی کۆڕپە کوردەکاندایە ، بیری میللەتیشی ئەوا دیارە وەکو مانگە هاوڕازەکەی لە ئاسمانی کوردستاندا هاتوچۆ ئەکات . لە ڕۆژی ١٨-١٢-١٩٤٨ گیانی پاکی سپارد ، ئەرمەکەیان لە شاری سلێمانی بردە هەوارگەی ئازیزانی ناو دار ئەرخەوانەکانی گردی سەیوان ..

وردبوونەوە لە شاعیرێکی وەک بێکەس و دەرخستنی هەموو ڕوویەکی ژیان و کونجی بیروباوەڕی لە شیعرەکانیدا دیارئەدات کات و جێگەیەکی زۆر لەم سەرپێیە زیاتری ئەوێت .. بێگومان لە ماوەیەکی سیاسیی تایبەتیدا پەیدابوو کە دەوری چەسپ بوون و جێگرتنی کوردایەتی بوو لە چوارچێوەی ئایدیۆلۆژیەتێکی ئاشکراو دیاردا .

بێکەس لە سەرەتای شیعر وتنیەوە وەک زوربەی شاعیرانی کاتی خۆی خوی‌دابووە شیعری دلداری و شێوەی ڕۆمانتیکی هەلبژاردووە بەڵام پاش ئەوەی ئەچێتە ریزی بزوتنەوەی کوردایەتییەوە ئاسۆی بیری بەهەتاوی نیشتمان پەروەریەتی ڕۆشن ئەبێت و لەباری ناخۆشی چینەکانی چەوساوەی میللەتەکەی ئەگات .. هەوڵ ئەدا شیعرەکانی ئاراستەی ئەم جەماوەرە بکات بۆ هاندان و هەڵساندنیان بۆ بەرپاکردنی شۆڕش بەرامبەر داگیرکەران و دوژمنانی میللەت بەرامبەر دەسەڵاتی کۆنەپەرستان و ئیمپریالیزم .. ئەمە وای لێکردوە کە چەندان جار تووشی دەربەدەری و گرتن و ئەشکەنجەی ژیان بووبێ ، چەندان جاریش دوورخراوەتەوە بۆ شاری حیللەو عیمارەو لە ئیشی میری دەستی بڕاوە ، لەگەڵ ئەمانەشدا بێکەس وورەی بەرنەداوەو زیاتر بڵێسەی نەتەوایەتی و نیشتمان پەروەرێتی لە دڵ و دەروونیدا بەرز بۆتەوە ، خەباتی بەردەوام بووەو نەبەزیوە هەمیشە جەنگاوەرێکی چاونەترس بووە ، بەم جۆرە زۆربەی شیعرەکانی بێکەس لە نیشتمان پەروەریدا خۆی نواندوە ، تەنانەت جاروباریش ئەگەر بێکەس ویستبێتی دڵەکەی شادبکات یا حەز لە شەرابی دەست و پەنجەی یاربکات ئەوا لەوێشدا هەر گەڕاوەتەوە سەر ڕێگە فراوانەکەی نیشتمان پەروەری و لەو کاتیشدا دیمەنی جوانی و نیگاری سروشتی کوردستانی لە یادنەچۆتەوە کە ئەو کوردستانە پیرۆزەی ئەبێ ئازاد بکرێت ، ئەگەر جاروباریش بەرەو خواردنەوەو پابەندی شەراب ڕێگەی گرتبێتەبەر ، خۆ لەو مەستییەشدا کە مەبەستی بوو نیشتمانەکەی هەر لە یادنەچۆتەوە .

(لوسی پۆل مارگریت)ی ڕۆژهەڵات ناسی فەرەنسی ئەڵێت : (بێکەس بەیەکێ لە شاعیرە نەتەوایەتییە تازەکانی کورد ئەژمێردرێت) بێگومان ئەمەیش زۆر ڕاست و بەجێیە هەروەها ماموستا (بلە) ئەڵێ : (بێکەس بەلای منەوە لەدوای حاجی قادری کۆیی یەکەم شاعیری کوردە کە ئاڵای بوژاندنەوەو وریاکردنەوەی بیروباوەڕی کوردایەتی هەڵگرتبێ .. لەو بەربەرەکانیەدا کە کورد کوردی بەرامبەر بەستنی پەیمانی ١٩٣٠ یەکێک بوو لە پێشرەوە ڕاستەقینەکانی گەل لەو هێرشانەدا کە ئەی‌بردە سەر قەڵای کۆنەپەرست و ئیمپریالیزم .. بێکەس لە ڕێگای ئازادی پەرستی و نیشتمانپەروەریدا هەموو ژیانی لێ‌کرابوو بەئازارو دەردو ناخۆشی و دەربەدەری نەک هەر ژیانی تەنانەت دوای مردنیشی دوژمنانی گەل وازیان لێ‌نەهێناو ئەمری گرتنیان بۆ دەرکردبوو کە بگیرێ و بدرێتە عورفی) . بێکەس بەشەو لاپەڕەی بەرهەمی شاعیرەکانی ئەخوێندەوە بۆیە حەزی لە تەنیایی ئەکرد ، بۆ ئەوەی ئاگای لە کارەساتی ڕۆژگار بێت کە شەڕی ١٩١٤-١٩١٨ هێنایە سەرخۆی و میللەتەکەی لەو دەورەدا شیعر پەردەیەکی بەسەردا درابوو ، لە ڕەشماڵی دڵداریەوە سەری هێنابووەوە مێرگی نەتەوایەتی ، بەڵام ناتوانین بڵێین تەنیا ئەم سەرە تاتکیە بو کە بێکەسی خستە ئەو مێرگەوە ، بێکەس باوەڕی وابوو سەربەستی و شیعر دو ناون بۆ یەک مەعنا وەلەپێش بێکەس و دەوری ئەودا پۆلیس و ئەدەبی دڵداری دەستیان لە ناویەک بوو بۆ سەربڕینی بیری پێشکەوتن خواز ، بۆیە لە شیعری ئەی مانگ دەگاتە چڵەپۆپەی ڕۆمانتیکیەت کە خۆی و مانگ ئێک ئەچوێنێ کە هەر دووکیان دەربەدەرو ڕەنگ‌زەردن .

ئەی مانگ من و تۆ هەردوو
هاودەردین
هەر دووگرفتار یەک ئاهی
سەردین
تۆ وێڵ و ڕەنگ زەرد
بەئاسمانەوە
منیش دەربەدەر بەشا
رانەوە
ئەی مانگ تۆ شوعلەی
عەشقی پیرۆزی
تۆ نەشئە بەخشی دڵی
بەسۆزی
من سوێندت ئەدەم بەعیشق
و جوانی
بە نەسیمەکەی بەهار
بەیانی
بەسەرهاتی خۆت بۆ من
بەیان کە
دەردی گرانم نەختێ
ئاسان کە

لە شیعرێکی تریدا باس لە یەکێتی بیروباوەڕی کوردایەتی ئەکات کە بەلایەوە باوەڕ بەهێزترین چەکی خەباتەو ، ڕزگاربوون بەباوەڕی بەتین و یەکیەتی ئەم باوەڕە ئەبێت

تۆ چیت ؟ من کوردم
نەتەوەی کوردم
خۆ ترسنۆک نی ؟ نەخێر
نەبەردم
جێی تۆی زەبوون کرد ؟ دوو
دڵی و نیفاق
چۆن ڕزگار ئەبێ ؟ هەر
بەئیتفاق
کوا چەکت چیە ؟ سەودای
ولاتم
ئەی پشتیوانت ؟ عەزم و
ثباتم

ڕۆژی ٦ی ئەیلوولی ساڵی ١٩٣٠ ڕۆژی هەڵبژاردنی ئەندامانی پەرلەمانێکی ساختە بوو لە عیراقدا بۆ ئەوەی ئیمپریالیزم و دەسەڵاتی مەلیک فەیسەڵی یەکەم بتوانن پەیمانی بەریتانی و عیراقی ساڵی ١٩٣٠ بەسەر عیراقا بسەپێنن ، پەیمانەکەش خۆی گێل کرد بوو لە هەموو مافە نەتەوایەتیەکانی کورد بەتایبەتی ئەو بڕیارانەی کە کورد پاش جەنگی یەکەم وەری گرتبوو ، لەو ڕۆژەدا دانیشتوانی سلێمانی بە خۆپیشاندانێکی گەورە هاتنە بەردەرگای سەراو بڕیاریاندا لەم هەڵبژاردنە بەشدار نەبن و دەنگ نەدەن بەڵکو داوای مافە خوراوەکانی نەتەوەی کورد بکەن .. بێکەسی شاعیریش یەکێک بوو لەو کۆمەڵە خەڵکە بۆیە گرتیان و خستیانە کونجی بەندیخانەو لەوێ ئەم شیعرەی دانا :

ئەی وەتەن مەفتونی تۆم
شێوەتم بیرکەوتەوە
وەختی بەندی‌یو ئەسارەت
بێ بەتۆق و کۆتەوە
من لە زیکرو فیکری تۆ
غافل نەبووم واتێ نەگەی
حەپس و تێ‌هەڵدان و زیندەت
تۆی لە بیر بردۆتەوە

سەربەستی میللەتان شوێنێکی دیاری کراوی هەیە لە شیعرەکانی بێکەسدا هەرگیز خەباتی لەپێناویدا کردووەو لە کەسیش نەترساوە .. چقڵی چاوی دوژمن بووەو پەنجەی ئەکرد بەچاویاناو ڕووبەڕوویان ئەوەستا .. گوێشی بۆ کەس نەئەبرد کەچی گەلێ جاریش هەوڵیان داوە بەپارەو کورسی بیخلیسکێنن ، بەڵام بەلای بێکەسەوە زیندان و کەلەپچەی دەستی خۆشتر بووە لە نۆکەری بێگانە .. لە ساڵی ١٩٤٦ لە پێشوازیەکەی ئەدمۆنس لەبەردەرکی سەرادا بێکەس وەکو بورکان بەڕووی ئەو خوێنمژە تەقیەوەو ووتی :

بیست و حەوت ساڵە من
ڕەنجبەری تۆم
بەنان و ئاوو جل و بەرگی
خۆم
خزمەتم کردی لە ئێران و
ڕۆم
لەپێناوی تۆ شکاوە
ئەستۆم
کەچی هێشتا هەر دیل و
ڕەنجەڕۆم
گوناهم چی‌بوو بەم دەردەت
بردم ؟!
بۆچی بەناحەق وا سووکت
کردم ؟!

ئەم شیعرە بووە بنیشتە شینکەی سەرزاری جەماوەرو لەناو چینەکانی کۆمەڵدا دەنگی‌دایەوە ، چونکە بەڕاستی نموونەی خەبات و کۆڵنەدانە . بەڵام لەلایەن ناوەرۆکیەوە شتێک سەرنجمان ڕائەکێشێ ئەویش کە دەڵێ :

ئەزانی لە تۆ بۆچی بێزارم ؟
شارەزای دەردمی ناکەی
تیمارم

بێگومان باری ڕۆشنبیری ئەو کاتەی کوردستان لەپلەیەکی نزمابوو جا ئەدەبیش ڕەنگدانەوەی واقعی سەردەمی خۆیەتی ، بۆیە بێکەس لێرەدا داوالە ئینگلیزەکان ئەکات کە وا مافی ڕزگاربوون بداتە کوردان کەچی لەڕاستیشا مافی گەلان ئەسێنرێ و نادرێ .. خەڵکەکە وایان ئەزانی دەتوانن دڵی ئینگلیزەکان نەرم کەن بەڵام لەباری ئێستای جیهانا بورکانی شۆڕشگێران لە تەقینەوە دایەو خەریکە کۆشک و تەلاری کۆنەپەرستان بڕوخێنێ .. میللەتان دڵنیان لەوەی کە ئەبێ خۆیان مافی خۆیان بسێنن .. کۆنەپەرست دڵی بەهەزار ناسوتێ بەڵکو دەیەوێ زیاتر بیانچەوسێنێتەوە جا بۆیە دەبێ هەست بکەن هوشیار ببنەوە کە خەباتی چەکدار کورترین ڕێگای ڕزگار بوونە .. ئەمەو دیسان هیچ شۆڕشێک بێ‌خەبات و قوربانی نابێت ، شەهید خەڵووزی ئاگر خۆشکەری باوەڕی شۆڕشەو بەڵگەی خەباتی چەکدارە ، بێکەسیش تابلۆی ئەو ڕۆژەمان دێنێتەوە یاد کە چوار شەهیدەکانی کوردستانی تێدا لە سێدارەدران تەرمی دوانیان گەڕایەوە سلێمانی .. لەم شیعرەی

بڕوانە ل ٧

گەڕانەوە لە وەرزێکی تر

-١-

هەر چوار دەورمیان .. کرد بە دیوار
نەیانزانی کە هۆنراوە
هەڵئەفڕێ وەکو باڵدار
لە پەناوە
لە هەزارەها ڕێگاوە
ماچەکانم .. ئەبا .. بۆ یار

-٢-

منم ئەڵێم .. زامەکانم .. ئەکەم بە پاچ
هەڵی ئەگرم دژی دادگای زۆرداری ،
بە گڕی ماچ ..:
پەیکەرێکی تازە ئەکەم بۆ دڵداری

-٣-

منم ئەبمە پاسەوانی دارەکانتان
منم ئەبمە پاسەوانی بارەکانتان
من ئەبمە لافاوی ڕووبارەکانتان
من مەلەکان فێر ئەکەم چۆن بەستە بڵێن
هەستیارەکان فێر ئەکەم چۆن
کە هەڵبەست بنووسن بە خوێن
من هاتووم .. دەرگایەکی تر بکەمەوە بۆ تۆڵە
من وا هاتووم .. بۆمبایەتر
کینەی - لۆمۆمبا - یەکی تر ..
وشەی ئاگر ..
بخەمە ژێر سەهۆڵ بەندانی ئەم خۆڵە

لەتیف هەڵمەت

○○○ پرسەی خوێنەران

● بەڕێز جەفاکێش :

ئەو بابەتەی تۆ لە هەر دوو پارچە شیعرەکەتا باست کردبوو .. زیاتر بۆ چیرۆک ئەشێ لەوەی بۆ شیعر بلوێن .. بۆیە وادیارە ئەگەر رووبکەیتە هونەری چیرۆک .. ئومێدمان وایە تیایا سەرکەویت .

● بەڕێز نوری شێخ مصطفی قەرەداغی :

ئەو نووسینانەی بڵاوکراوەتەوە مانای ئەوەیە کەڵکی خستنەرووبان هەبووە، ئەوانەی بڵاویش - نەکراونەتەوە ، هەندێکیان زۆری لەسەر نووسراوەو هەندێکی تریشیان یا لەڕووی شێوە یان لەڕووی ناوەڕۆکەوە لاوازو ساکا بوون .

هیوادارین بەردەوام شت بنێریت .

● بەڕێز انور پەسند - سلێمانی :

براگیان .. پێوانەی بڵاوکردنەوەی بەرهەمی ئەدەبی بەلای ئێمەوە شێوەی بەرهەمەکە نیە .. واتە بڕیارمان نەداوە بەرهەمی کلاسیکی بڵاو نەکەینەوەو رووبکەینە بڵاو کردنەوەی شێوە ئەدەبیە تازەکەی ئەمڕۆ .. بەڵکو پێوانەمان رادەی هونەری

بڕوانە ل ٧

ئیلتیزام لە شیعری کوردیدا

جەمیل ڕەنجبەر

-٢-

٣ - خۆبەستنەوەی شیعر لە ئەدەبا :

لەمەوپێش دەرمانخست کە پێویستە ئەدیب و شاعیرەکانمان دڵسۆزو ڕۆشنبیرەکانمان لەجیاتی یاخی بوون و نەویستنی هەموو شتێکی کۆن ، شۆڕشگێڕ بن و بەشە بێ‌کەڵکەکەی فڕێ‌بدەن و بەشە زیندووەکەی بگرنە باوەش و پەرەی پێ‌بدەن .. هەروەها دەرمانخست کە سەربەستی هەموو شاعیرو ئەدیب و ڕۆشنبیرانی شۆڕشگێڕیش بەگوێرەی زروفی مەوزوعی لە سەربەستی و داواکاری و پێویستیەکانی میللەت جیانابێتەوە ، بەڵام لەم قوناغ و زروفە (موضوعی)یەی ئێستادا ئەدیب و شاعیر و ڕۆشنبیرانمان داوای چ جۆرە سەربەستیەک بکەن و چۆن شۆڕشگێڕێک بن و خۆ بەچ ببستنەوە لە دەربڕین و کردەوەیان تاکو ڕێزو شوێنی کۆمەڵایەتیان و خۆشیان بپارێزن و خزمەتی جەماهیری چەوساوەش بکەن ؟؟

شاعیری شۆڕشگێڕی فەلەستینی (محمود درویش) لە پێشەکیی دیوانەکەیدا دەڵێ : (پێش هەموو شتێک ئێمە شاعیری قەزیەیەکین) واتە خۆبەستنەوەیان بەڕزگاری فەلەستین و گەڕاندنەوەی گەلی عەرەبی پەڕاگەندەو زۆرلێکراو ، محمود درویش بۆ جێ‌بەجێ‌کردنی ئامانجی قەزیە پیرۆزەکەی پشت بەگەلی ڕەنجدەری عەرەب دەبەستێ لە خەباتی چەکدارانەی درێژخایەنیدا ، چونکە ڕەنجدەران دەمدەم و ترسنۆک و بەرژەوەندپەرستنین بۆیە دەرویش بۆ چەوساوەو کرێکارو جوتیارانی عەرەب دەنووسێ و دەڵێ : (بۆئەوەی مۆرکی جەماهیر لە شیعرەکانم نەبێتەوەو پەیوەندیمان نەپچڕێ ، خێرا پەنا دەبەمە بەر دەربڕینێکی ڕاستەوخۆ بەئاشکرا دەربڕین لەبارەی خەبات و خۆبەستنەوەم بەبیروباوەڕو ئامانجم) .

زۆر لە شاعیرانی هاوچەرخی کوردیش وەک ناوی هەندێکمان برد لە سەرەتای بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی نەتەوەی کورد خۆیان بەقەزیەیەک بەستۆتەوە ئەویش لەپێناوی ڕزگاری‌خوازی نیشتمانی و نەهێشتنی چەوساندنەوەی نەتەوایەتی و چینایەتی ، پەنجەیان لە چاوی زۆردارەکانی ئیمپریالیزم ناوەو پاڵپشتی کرێکاران جوتیارانی زەبوونی کورد بوونە ، ئەوەتا شاعیری شۆڕشگێڕی کوردمان (بێکەس) وەک چقڵ ئەم شیعرەی ناوە بەچاوی (ئەدمۆنس)ی پیاوی ئینگلیزی داگیرکەرو دەڵێ :

بیست و حەوت ساڵە من ڕەنجبەری تۆم
بەنان و ئاوو جل و بەرگی خۆم
خزمەتم کردی لە ئێران و ڕۆم
لەپێناوی تۆ شکاوە ئەستۆم
کەچی هێشتا هەر دیل و ڕەنجەڕۆم

شتێکی شاردراوە نیە ، یاسای دەرەبەگایەتی بۆ هێشتنەوەی دەسەڵاتی خۆیان شێخ و هەندێ لە سەیدو مەلاکانیان ، تەرخان کردوەو تیغ تیغیان داون تا پشتگیریان بکەن ، هەرچەندە زۆربەی سەرکردەو ڕۆشنبیران و تێکۆشەرانی مێژووی کوردلەوانەوە سەری هەڵدا ، بەڵام ئەو بەشەی کە مەبەستمە تا بەهۆی وەعزو موچڕکو ترسنی ڕوحی ئاغاو زۆرداران بەگەورە بزانن و جوتیارانی شۆڕشگێڕ . بەرەو تەمبەڵی پەشیمانی و قەبوڵ کردنی ژێردەستی بگەڕێننەوە دواوە بۆیە هەندێ لە شێخ و مەلاکانی کۆن لەبەر بەرژەوەندی ماددی خۆیان نەک هەر پشتگیری ئاغاو یاسای بەندایەتی دەرەبەگایەتیان کردوە ، بەڵکو خانەقاو تەکیەو سوختەخانەکانیان کردۆتە شوێنی دەستوپێ سپیەکان و ئیقناع کردنی هەژاران و قایل بوون بەم ژێردەستیەو دەس لە ئەژنۆ دانیشتن و ئا هەموو خەبات و ماف وەرگرتن و غەزلێکردنێک حەواڵەی خوابکەن بەڵکو لە ڕۆژی قیامەت چاوەڕێی پاداشتی لێ‌بکەنەوە ، بۆیە حاجی قادری کۆیی کەچاک لە فڕوفێڵی ئەو جۆرە مەلایانە گەیشتوە دەڵێ :

خانەقاو شێخ و تەکیەکانی یەکسەر
پێم بڵێن نەفعیان چیە ئاخەر ؟
غەیری عیلەی تەمبەڵی کردن
جەمعی ئەملاک و خەزنەکۆکردن

هەروەها حاجی بڕوای وایە کە شێخ و مەلاکان لە دەرەبەگ و بورجواکان لەم بارەیەوە وەک پەنجەرەوان بۆ هەناسە وەرگرتنی ئیمپریالیزم لەوڵاتەکەماندا و داوای شۆڕشی چەکدارانەی درێژخایەن دەکات دژی داگیرکەرو جاندرمەکانی ئیمپریالیزم و ڕوو لە چەوساوەکان دەکات و دەڵێ :

جۆشێک بدەن وەکو هەنگ
تەگبیر بکەن بەبێ دەنگ
ئەسبابی شەڕ پەیاکەن
تۆپ و تفەنگ و هاوەن

بۆ ئەم نیازەشی دیارە بڕوای بەتەگبیری نهێنی هەیە لەژێر سێبەری پارتیەکی پێشڕەوی کرێکارو جوتیاران هاوکاری کردن لەگەڵ چینە شۆڕشگێڕەکان کە دەڵێ : پاڕانەوەو تەوەککول لەم عەسرە پارە ناکا ، واتە پێویستە لە هەموو کاروبارێکی شۆڕشدا پشت بەستن بەخۆمان شتێ سەرەکیە کەبێ و (دەستی کەس خورشتی پشتی کەس دانامرکێنێ) هەروەها (دڵزار)ی شاعیر کە دەست نیشانی گیروگرفتەکانی میللەتەکەمانی کردوە کە فەرزبوونی قوناغی دەرەبەگایەتیە ، چونکە نەک زۆربەی گەلەکەمان گیرۆدەی ڕەوشت و قەناعەتە کوێرانەکەی بوون ، بەڵکو ئەگەر سەرێک لە زۆربەی ناوچە لادێییەکانی کوردستان بدەین ، دەبینین وەرزێرو جوتیارو سەپان و ڕەنجبەران بێ‌بەرگ و کراس و کەساسن و لە چنگ ئاغاکانا بێزارن و خوێنیان دەمژرێت .. بۆیە (دڵزار) دەڵێت :

برا وەرزێرو جوتیارو سەپانین

بڕوانە : ل -٤-

قوتابخانەی ماموستایان لە دهۆك

لێپرسراوێك لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی خوێندنی کوردی رایگەیاندوە کە لەسەر راسپاردەی کونگرەی بەڕیوەبەرانی پەروەردەی پاریزگاکانی ژوورو کە لە مانگی ئابێ رابوردوا لە سەرسەنگ بەسەروکایەتی وەزیری پەروەردە گیرابو ، وە لەبەر ئەوەی پاریزگای دهوك پێویستیەکی زۆری بە ماموستایانی قوتابخانەی سەرەتایی هەیەو پیویستیش ئەکات کە بەزوترین کات ئەو بۆشاییە لەم روەوە پڕ بکریتەوە ، لەبەرئەوە کاربەدەستانی لێپرسراو رازی بوون کە قوتابخانەیەك بۆ پێگەیاندنی ماموستایان ! شاری دهوك بکریتەوەو .. ١٢٠ قوتابی لەوانەی قوتابخانەکانی ناوەندیان تەواوکردوە بۆی وەربگیریت ، بەمەرجی وەزارەتی کاروباری ژوروو مەسرەفی قوتابخانەکە بکات .

ئەو قوتابخانانەی دوای بەیاننامەی ئازار لە کوردستانا دروست کراون

لە دوای بەیاننامەی ئازارەوە تاکو ئێستا لە ناوچەکانی کوردستان ١٠٨ قوتابخانەی سەرەتایی و ثانەوی دروست کراوە .

سەرچاوەیەکی لێپرسراو لە بەڕێوەبەرایەتی خوێندنی کوردی رایگەیاندوە کە قوتابخانەیەکی سەرەتایی ٥ هەزار دینارو قوتابخانەیەکی ثانەوی ٢٥ هەزار دیناری تێ چووە .

هەروەها ووتویەتی بەڕیوەبەرایەتیکە لە ماوەی ساڵی رابوردودا ٧٥٠ هەزار کتێبی خویندنی زیاتر لە عەرەبیەوە بۆ کوردی وەرگیراوەو چاپ کردوە وە بەسەر ئەو قوتابخانانە دابەش کراوە کە بەزمانی کوردی تیایا ئەخوینن ئەوەی شایانی باسە ١٣٤ هەزار قوتابی کچ و کور لەقوتابخانە سەرەتاییەکان و ٢٣ هەزارو ٤٣٣ قوتابی کچ و کور لەقوتابخانە ثانەوییەکانا بە زمانی کوردی ئەخوینن .

ئا.د.ع

کرینی شتومەك بو دانشگای سلێمانی

وەزارەتی دارایی دەسەڵاتی خەرج کردنی ٣ هەزار دیناری داوە بەسەروکایەتی دانشگای سلیمانی تا کەلوپەلی پیویستی بەشەکانی ناوخوی دانشگاو جیگای خویندنی دانشگاکانی تری سەر بەسەروکایەتی ناوبراوی پێ بکریت .

تەقاویت کردنی ١٦ کریکار

وەزیری کاروباری کۆمەلایەتی رازی بووە بە تەقاویت کردنی ١٦ کریکاری جوربەجور بەپێی یاسای تەقاویتی و ضمانی کۆمەلایەتی کریکاران .

چەژنە پیرۆزە

بەبۆنەی جەژنی کرسمس و سەری ساڵی تازەوە دەستەی نوسەرانی رۆژنامەی هاوکاری بە گەرمەوە پیرۆزبایی لە برا دیانەکان ئەکاو ئومیدەواره ساڵی تازە ساڵی خۆشی و کامەرانی هەموو لایەك بێت و سەرفرازی و بەختەوەری و پڕ ئاسودەی تیا بینەدی .

کارەساتێکی ناخۆش لەناوی دوکاندا

بەپێی هەواڵیك پەیامی گەیشتوە رۆژی ٢٠-١٢-١٩٧٢ ٢٣ کەس لە بەلەمێکا لە گوێی دوکانا ئەیانەوی لە ناوچەی مەرگەوە بپەڕنەوە بۆ دوکان لە ناکاو بەلەمەکەیان ! کومەڵە بەردیکی ناو ئاوەکە ئەدات و وەرئەگەریت ، لەو ٢٣ کەسە ١٤ کەسیان نقوم ئەبن و ئەخنکین وە ٩ کەسیان بەلەمیکی تر رزگاریان ئەکات

هاوکاری : کە ئەم هەواڵە ناخوشە بلاو ئەکاتەوە دلتەنگی خوی دەرئەبڕێ و داواکارە لە خوای گەورە کە سەبوری کەس و کاریان بدات .

*

توتنی عیراق بـۆ دەرەوەی وڵات ئەنیردریت

دایەرەی ئینحساری توتن ئیستا خەریکی پەیوەندی کردنە لەگەل ژاپون و چیکوسلوفاکیاو بۆلونیاو هنگاریادا بۆئەوەی توتنی عیراقیان پێ بفروشیت .

دکتورخالد دباغ بەڕیوەبەری گشتی دایەرەی ئینحساری توتن رای گەیاندوە کە ئومیدی هەیە ئەو پەیوەندیانە ئەنجاما ببیتە هۆی موزکردنی چەند ریککەوتنیك لە نیوانا تاکو بەپێی ریککەوتنەکە توتنی عیراق بۆ ئەو ولاتانە بنیرریت .

وە وتویەتی جگە لەمە دایەرەکەی خەریکی ئەوەشە توتن بۆ بازارەکانی وڵاتی مەغریب بنیرریت بەهۆی ئەو وەکیلانەی کە خەریکی پەیوەندین لە نیوان عیراق و بازرگانەکانی ئەو ولاتانەدا .

وە دکتور خالد وتویەتی یەکیتی سوفیەت بازاریکی باشە بۆ فروشتنی توتنی عیراق کە ئەم ساڵ نزیکەی هەزار تەن توتنی لێ کریوین لەوە تا ئیستا ٥٠٠ تەنیان بۆ چوەو بەم زووانەش ئەوی تریان بۆ رەوانە ئەکریت کە هەموی بای ٣٩٥ هەزار پاوەنی ئیسترلینی یە .

گۆشەی تەندروستی

● سورێژە ●

دکتۆر نەوزاد

● نەخۆشی سوورێژە نەخۆشیێکی زۆر سارییە بەتایبەتی لەناو منداڵدا بلاوئەبێتەوە ، ئەم نەخۆشیە کە جاریك تووشی ئادەمیزاد بوو ئیتر لە لەشی ئەو کەسەدا بەرگری پەیدا ئەبێت و جاریکی تر تووشی ئەو نەخۆشیە نابێتەوە .

ئەم نەخۆشیە بەهۆی ڤیرۆسیێکی تایبەتیەوە سەرهەڵئەدا کە پێی ئەوتری ڤیرۆسی سوورێژە . ئەم ڤیرۆسە لە یەکێکەوە بۆ یەکیکی تر لە ریگای هەناسەو یاخود بەبەکارهێنانی شتومەکی نەخۆشەکە بلاوئەبێتەوە ، تائێستا هیچ جۆرە دەرمانێك بۆ کوشتنی ئەم ڤیروسە نە دۆزراوەتەوە .

● نیشانەکانی نەخۆشی لەپێشەوە نەخۆش تای لێ دێت و سەری ژان ئەکات و توانای خواردنی نامێنێت و ئەرشێتەوەو نەرمە کۆکەی ئەبێت و چاوی سوور هەڵئەگەرێت . ئەمە دووسێ رۆژ ئەخایەنێ ، پاشئەوە پێستی لەشی نەخۆش پەڵەی سوور سووری وەك گوڵ دەرئەکات کە لە ناوچەوان پشت گوێیەوە دەست پێ ئەکات .

ورده ورده هەموو لەشی ئەگرێتەوە ، لەگەڵ دەرکردنی ئەم پەڵانە نەخۆش لەشی ئەخوریت ، لەم ماوەیەدا ئەگەر ئاگاداری نەخۆش نەکریت لەوانەیە تووشی نەخۆشی گرانتری بکات وەکو هەوکردنی سییەکان .

چارەکردن :

بۆ چارەکردنی ئەم نەخۆشیە ، پێویستە نەخۆش جێگایەکی تایبەتی هەبێت و تیایا بحەسێتەوە ، ئەم شوێنە پێویستە زووزوو هەواکەی بگۆڕدرێت . وە پێویستە نەخۆشەکە (اسپرین)ی بدرێتێ بۆئەوەی تایەکەی خاوبکاتەوە هەروەها (انتی بایوتیك)ی بدرێتێ تاکو میکروبی تر لانە لەلەشی نەخوشدا نەکات و ببێتە هۆی هەوکردنی سییەکانی نەخوش .

دیدەنی یەکی قوتابخانەکانی کچانی هەولێر

ئامادەکردنی : ممتاز حیدری پەیامنێری هاوکاری لە هەولێر

بەپێی رێبازی (هاوکاری)لە خزمەت کردنی کۆمەڵانی خەلکی کوردستانا ، ئەم گفتوگۆیەمان لەگەڵ چەند بەڕێوەبەرێکی قوتابخانەناوەندی و ئامادەییەکانی کچان و کوڕاندا ڕێکخست ، بەنیازی هاوبەشی کردن لە خستنەرووی ئەو گیرو گرفتانەی لەبەردەمی خوێندندان . لەم ژمارەیەدا بەشێك لەم گفتوگۆیانە بلاوئەکەینەوەو ژمارەی داهاتوش بەشەکەی تری .

دەربارەی ئەو گیروگرفتانەی دێنە رێگای خوێندن بەگشتی و خوێندنی کوردی بەتایبەتی ، ماموستا باهیرە نورەدین بەڕێوەبەری قوتابخانەی « صلاح الدین »ی کچان .. وتی :

قوتابخانەکەمان کەوتوتە ناوجەرگەی بازاڕو ڕێی هاتو چۆکردنەوەو بینای قوتابخانەکەش هێجگار کۆنەو ژوری پۆلەکان زۆر تەنگ و تەسکن و پێویستیمان بە (مختبرات)و شوێنی نیگارکێشان و درومان هەیە . سەبارەت بە خوێندنی کوردیش گەلێك کەم و کووری هەیە چونکە تازەیە و هەموو شتێکی تازەش گیروگرفتی زۆر دەبێ .

وە ماموستا جەلالەت نورەدین بەڕێوەبەری ناوەندی ـ گەلاوێژ ـی کچان لەم بارەیەوە وتی :

بەشێوەیەکی گشتی گیرگرفت زۆرە ، یەکێك لەوانە نەبونی بینایە . بۆ نمونە ئێمەو قوتابخانەی ئامادەیی کچان لەیەك شوێندایـن . هەروەها کەمی ماموستاو کتێب . لێرەدا ئەمەوێ بڵێم کە هەتا ئێستا کتێبی تەندروستی بۆ پۆلی سێیەم نەهاتوە (نە بۆ قوتابی کورد وە نە بۆ هی عەرەب) . بەڵام سەبارەت بە خوێندنی کوردی گیروگرفتی زۆرە ، لەوانە کەمی ماموستای کوردو نەبونی کتێبی کوردی بۆ نمونە هەتا ئێستا پۆلی دوەم و سێیەم کتێبی فیزیاو تەندروستی نیە .

ماموستا شکریە صابر بەڕێوەبەری ئامادەیی کچان لەم بارەیەوە وتی : تا ئێستا خوێندنی کوردی هەر نە [illegible] قوتابخانەکانی ناوەندیا پەیڕەو دەکرێ .

ماموستا لطیفـه عبدالله الصفار بەڕێوەبەری ئامادەیی هەولێری کچان

ـ بەشێوەیەکی گشتی گیروگرفتەکانی خوێندن زۆرە ئاشکراو روونە .. ئەویش بریتیە لە نەبونی بیناو مختبرو کەمی ماموستایانی خوێندنی کوردیە . وە سەبارەت بەوەی کە ئایا هەمو ماموستاکان بەپێی پسپۆری خۆیان دەرس ئەڵێنەوە یان نا .. رای ماموستایان بەم جۆرەیە :

ماموستا باهیرە نورەدین :

هەموو ماموستایان بەپێی پسپۆری خۆیان دەرس ئەڵێنەوە .

ماموستا جەلالەت نورەدین :

کەمی ماموستا وای کردوە کە زوربەیان بەپێی پسپۆری خۆیان دەرس نەڵێنەوە .

ماموستا شکریە صابر :

گشتیان بەپێی پسپۆری دەرس ئەڵێنەوە .

ماموستا لطفیه عبدالله :

بەگشتی ماموستایان بەپێی پسپۆری خۆیان دەرس ئەڵێنەوە بەڵام لەبەر نەبونی ماموستای زمانی کوردی ناچار ماموستایانی دەرسەکانی تر خوێندنی کوردی ئەڵێنەوە . وە دەربارەی ئەو پروگرامەی پەیوەندی بەکوردەوە هەیەو تا چ رادەیەك لەگەڵ ئاواتی نەتەوەی کوردا ئەگونجێت .. ئەم رایانە دەربڕیندرا :

ماموستا باهیرە :

نەخێر لەگەڵ ئاواتی نەتەوەی کوردماندا ناگونجێ و ئەم کەم و کووریانەش ئەوەندە زۆرن کە لێرەدا ماوە نەبێت باس بکرێت .

ماموستا جەلالەت :

هەر ئەو پرۆگرامەیە کە بۆ برایانی عەرەب دانراوەو کردویانە بە کوردی .

ماموستا شکریە :

پرۆگرامی کتێبەکانی قوتابخانە ئامادەییەکان پەیوەندی بە مێژوو جوگرافیای کوردستانەوە نیە .

ماموستا لطفیه :

وەڵامی ئەم پرسیارە پەیوەندی بە ئێمەوە نیە .

وە سەبارەت بە ئاستی قوتابیان و پەیوەندی لەگەڵ پێشکەوتنی رۆژگاری ئەمڕۆماندا وترا :

ماموستا باهیرە :ـ

ئاستی قوتابیان ناوەندی یە ناتوانین بڵێین لەگەڵ پێشکەوتنی ئەمڕودا دەڕوا ، بەڵام هەرچۆنێك بێت بە نیسبەت قوتابیانی کچانەوە ئەگەرچی پلەیەکی کەمیشیان لە زانست بڕی بێت هەر باشەو چونەپێشەوەیەکە .

ماموستا جەلالەت :

بەداخەوە ئێستا ئاستی قوتابیان لە جاران نزمترە ئەو گیروگرفتانەی باسمان کردن بونەتە هۆی ئەم دواکەوتنە .

ماموستا شکریە :

ئاستی قوتابیەکانمان زۆر باش نیە لەبەر هەندێ زروفی تایبەتی قوتابیەکان و گوێ نەدانیان بە دەرسەکان و پشت بەخۆ نەبەستن .

ماموستا لطفیه :

ئاستی قوتابیەکان باشە ئەویش لە ئەنجامی هەوڵ و تەقەلای ماموستایان و پێویستە هەوڵی زۆرتر بدرێت بۆ ئەوەی لەگەڵ پێشکەوتنی رۆژگاری ئەمڕودا بڕوات

وە ماموستایان دەربارەی گیروگرفتی چینایەتی نیوان قوتابیان بەم جۆرەیان وت :

ماموستا باهیرە :

ئەتوانم بڵێم هیچ جۆرە گیروگرفتەکی چینایەتی نیە بە دەوری دایکێك ئەبینین و بەیەك چاو سەیریان ئەکەین .

ماموستا جەلالەت :

هیچ گیروگرفتیکی چینایەتی لە نیوان قوتابیاندا نیە .

ماموستا شکریە :

ئەم گیروگرفتە نیە ئەگەرچی قوتابی دەوڵەمەندو هەژاریش هەن .

ماموستا لطفیه :

هیچ هەست بە جیاوازی چینایەتی فراوان لە نیوان قوتابیاندا ناکەم بەڵکو باری ئابوری قوتابیان زۆر لەیەکتری نزیکە .

سالی تازەو ئاوات و ئامانجی گەلان ـ پاشماوە

لەسێبەری عێراقێکی بەختیاردا بەهەقی ئوتۆنومی شاد بێت و ئاشتی و ئاسایش لە سەرانسەری عیراقدا پتەوو جێگیر تر بێت .

ئیتر بەم بۆنەیەوە پیرۆزبایی لەهەموو گەلی عیراق ئەکەین و ئاواتە خوازین ساڵێکی نوێ بەرینە سەرو خەباتی رەوای گەلەکەمان لەپێناوی بەختیاری و دوارۆژێکی خۆشدا هەنگاوی گەورە تر بەرەو پێش بنێت .

چاپخانەی ژین

چارەکە سەدەیەك لە مەوبەر

برهان قانع

ئەمـــه باسی جولانەوەو پێشکەوتنی چاپخانەگەریە لە نیوان دوێنێ و ئەمڕۆدا لـــە شاری سلیمانی ..

وا خەریکە دەبیتە ٢٦ ساڵ لەمەوبەر ، لەساڵی ١٩٤٧ دا بو کریکاری چاپخانەی ژین بووم .. سەرەتای هەست کردنم بوو بە ژیان و زۆر حەزم لە ئیشکردنی چاپخانە ئەکرد ، ئەو کاتە چاپخانەی ژین تەنیا چاپخانەیەکی خۆماڵی بو لە سلیمانی کە هەر بەناوی (ژین) یشەوە رۆژنامەی (ژین)ی تێ چاپ ئەکرا ، چاپخانەکەو رۆژنامەی ژین بەم جۆرە بون .

● چاپخانەکە لە دوو ژورا بو ، ژوریکیان ٤ تا ٥ دەزگا حەرفی تیا بو کە کەمترین ئەندازە بوو بۆ هەر چاپخانەیەك ژورەکەی تریان مەکینەیەکی چاپکردنی بچوکی تیا بو کە لە زۆر شوێنەوە پارچەکانی پینەکرابون ، بە کارەبا ئیشی نەئەکرد بە دەست چەرخەکەیان هەڵ ئەسوڕاند ، خانوەکەش بە خشتی کاڵ دروست کرابو دارەراکەشی دار بوو ، ئێستەش ئەو خانوە ماوەو ئەو کلفە لە پشتی مەکینەی ئەلەکتریکی سلەیمانیەوە بو ، ئێستا شوینی ئەو مەکینەیەیان کردوە بە قوتابخانە ..

خوالی خوشبو پیرەمێرد خویشی لە ژوریکی ئەو خانوەدا بو .

دێتە یادم هەندیك جار شەوانە بۆ شەو نشینی میوانی ئەهات و زۆر بەی گورانی بێژەکان و دەنگ خۆشەکان لێی کۆ ئەبونەوەو بە شیعرەکانی پیرەمێرد کۆڕیکی ئەدەبی و ئاهەنگێکی خۆماڵیانە یان ساز ئەکردو تا شەوگار ئەزرنگایەوە گورانی بێژەکان تێیان ئەچریکاند ..

● رۆژنامەی (ژین) یش ئەو کاتەدا بە چوار لاپەڕەی بچوك هەفتەی جاریك وەختی واش بو بە دوو هەفتە جاریك دەرئەچو .. بە وتاری ئەدەبی و شیعری شاعیرەکان و دەنگوباسی روژانەو پروپاگەندەی بازرگانی شان بەشان رەوتی کۆمەڵایەتی ئەو دۆخە ئەرویشت ..

ئەو کاتە چاپخانەی ژین تاقانە چاپخانەیەك بو کە خزمەتی زمان و ئەدەبی کوردەواری ئەکرد .. وە ئیستاش لەبەر بی کەسی تەنیا جێ نەزەرگەکەی وەکو یادگاریك ماوەتەوە ..

●

چاپخانەگەریش وەکو هەموو بارێکی تری کۆمەڵایەتی پێشکەوتووەو ئیستا تەنانەت لە شاری سلیمانیدا ٣ چاپخانەی تر هەیەو کە هەمو کەرەسەیەکیان مشەیەو پڕن لە چەرخی تازەو لە هەمو روویەکەوە پۆشتەن ..

دیسانەوە بەدەستەوەیە کە یانەیەکی چاپەمەنی کوردی پڕ لە چەرخ و کەرەسەی نوێ بکرێتەوە کە ئەم یانەیە فراوان ترین دەزگای چاپەمەنی کوردی ئەبێ و ئەبێتە گەورە ترین پرۆژەی روشنبیری کوردی و خزمەتی ئەدەبی کوردی ئەکات .

پاشماوەی : ئیلتیزام لەشیعری کوردیدا ..

بێ بەگەی نانین
ئەگەرچی هەنگری هەوارو داسین
هەردەم کەساسین
لە چنگ ئاغاو گەر پارێز پەلاسین

لەم پارچە شیعرەدا جوتیاران ژیانی خۆیان بەمەغدوری دەبینن و چیتر ئەو دیلێتی یەی ئاغا قەبوڵ ناکەن وەك دیسانەوە (دلزار) دەڵێ :

قەبوڵ ناکەین ئیتر ئەم ژینە تاڵە
ئەم دەرزە حاڵە ،
سەروسامانی خۆ ناخەینە بەرچەنگ
دوژمنی دڵتەنگ ،
هەرهاوار دەکەین یەك ـ را بەیەك دەنگ

لەدوای ئەم هەمـــوو چەرمەسەری و دیلێتی یەو (کاسەپڕ بوو لـــێی رژا) پێویستی بەراپەڕین و شۆڕش هەڵگیرساندن هەیەو (کامەران موکری)یش لەم دێـــرە شیعرەیدا کاروانی خەباتی گەلی کوردمان دەخاتە رێ و دەڵێ :

کاروانی ئێمە کەوتوتە رێگا
بەئامانجی کورد دەبێ هەر بگا

ماموستا (ابراهیم احمد)ی شاعیر لەو شیعرەی خوارەوەیدا لەرووی ستراتیجیەوە دوژمنان بەپڵنگی لە کارتۆن دروستکراو دەزانێ ، سەرمایەدارو ئیمپریالیزم ، ئەڵقە لەگوێکانی دەگەیەنێ کە رەوڕەوی مێژوو ناگەڕێتەوە دواوەو بورجوازیە سەرمایەدارەکانی جیهان تا پێشکەوتو ترین گۆڕی مەرگ پتر لەخۆیان نزیك دەکەنەوەو سەرکەوتنی یەکجارەکی هەر بۆ هێزی لەبن نەهاتوی جەماوەری زۆرلێکراوی شۆڕشگێرە ، وەك شاعیر دەڵێ :

دواتیری کەوانی خۆت بهاوێژە هەلە دوژمن
دوا سەرکەوتنی تۆیەو دوا نووچی گەلە دوژمن
شەوی ترساندنت ساوەی نەماوە تاریك و روونە
بەئاسۆی ئەرخەوانی دا هەتاو لەو دوو کەلە دوژمن
چ گەوجی هەش بەسەر کەی

خۆر بەهێڵەت پێشی گیراوە
وەیاخود چەرخی مێژوو کەی بە بەردی ئێوە وەستاوە
هەموو پێشکەوتنێکی تۆ بەرەوچاڵی نەمان ئەتبا
هەموو سەرکەوتنێکیشت بەرێنەی بڵێی سەر ئاوە .

لەم پارچە شیعرانەی سەرەوەدا ، بۆمان دەردەکەوێ کە شاعیرانی ناوبراو ئێش و ئازارو داواکاری و نەخۆشیەکانی گەلە ژێردەستەکەیان دەستنیشان کردوەو کاروانی کوردی دواکەوتویان خستۆتە رێ و باوەکو تووشی قوربانیدان و هەڵدێرو چەرمەسەری بن .. بەڵام لەبەرئەوەی چەرخی مێژوو هەر بۆپێشەوە دەچێ و ناگەڕێتەوە دواوەو ئەگەر گەلی کوردمان درەنگ یازوو بەمافی چارەنووسی خۆی دەگات ، هەروەها بڕوایان بەوەش بەهێزە کەهەر رەنجدەرو چەوساوەکانی گەلەکەمان تادوا قۆناغ کوردستان ، ئەو کاروانەی دەگەیەنن .

با بەکورتی بیڵێینەوە ، خۆبەستنەوە بەو بیروباوەڕو ڕێبازە ، واتە خۆبەستنەوەی ئەدیب و شاعیرو رۆشنبیران کە رونمان کردەوە تاکە چارەو خزمەتێکە بۆ جەماوەری دواکەوتوی کوردستان ، لەو کاتەی کە ئۆردوگای سۆشیالیزم و کارگەرانی جیهان هێزو توانای خۆیان پەرەپێدەدەن و ئیمپریالیزمی جیهانی پتر بەرەو هەرەس هێنان دەڕوات و گەلانی رزگاری خوازیش لە سەرانسەری جیهاندا لەگەرمەی خەباتی خوێناویدان و گیانی مرۆڤایەتی لەبەرەو پێشکەوتنایە ، هەروەها سەرکەوتنی هەموو گەلانێکی سەرزەمین سەرکەوتنە بۆ گەلێکی ترو ژێرکەوتن و رسوا بوونە بۆ سەرمایەدارو ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستەکان .. لەوکاتەشدا قۆناغی ئەمڕۆی نەتەوەی کوردمان پێویستی بەیەکگرتن و پێشکەوتن و یەکسانی و دیموکراتیەت هەیە . شاعیرو نوسەرو رووناکبیرانی کوردیش دەبێ لەدولادا بیروڕایان یەك بگرێتەوە ، یەکەمیان دژی ئیمپریالیزم و دەرەبەگ و بورجوازیەکان بزو دروەمیان خزمەتی جەماهیر بکەن بەم جۆرەی خوارەوە :

١ ـ لە گۆڤاری (نوسەری نوێ) محمد مەنگوڕی دەڵێ : پێویستیەکی مێژوویی کەوتوتە سەرشانی ئەدیبە شۆڕشگێڕە پێشکەوتووەکان کە دەوری گرنگ ببینن لە بژارکردنی ئەدەبی کوردی و پێشخستنی .. مەبەست لە بژارکردنی ئەوەیە نەبوو نەگونجا لەگەڵ ئارەزوو خواست و مرازی نەتەوەکەمان و سەردەمی کۆن سەپاندبووی بەسەرماناو لە چوارچێوەیەکی تەسك و بۆ بەرگری کردن لە کە هەر بەرهەمێکی مرۆڤایەتی بەرژەوەندی کۆنەپەرست بورجوازیەکاندا رژابوو .. ئەو بەرهەمە ئەدەبیە ، رسوابکەین ، تەقەڵابدەین ئەدەبێکی شۆڕشگێڕی ئەوتۆ بێننە کایەوە کە مەبەستی خزمەتی جەماوەر بێت ، لەپێشەوەی هەمویانەوە کرێکارو جوتیارو رۆشنبیری شۆڕشگێر .

٢ ـ خۆبەستنەوەیان بەیەکسانی گەلانی رەنجدەرو ژێردەستی جیهان و بەچاوێکی نیو نەتەوەیی (ئینتەرناسیونالیزم) بنۆڕنە ژیان لەگەڵ رەچاوکردنی ئەو قۆناخەو بەرژەوەندی چەوساوەکانی کوردستان .

٣ ـ دوورکەوتنەوە لە یاخیبوونی (سەلبی)و تێکدەرانە ، لەبێلایەنیەوە بگرە تا خۆپەرستی و دوورە پەرێزی و بێ (التزام)ی چونکە ئەو جۆرە بیروباوەڕانە دەستکردی کۆنەپەرستانن بۆئەوەی بێزاری بخەنەناو رۆشنبیرانی شۆڕشگێڕ بەنیازی دوورکەوتنەوەیان لە سازدان و راپەڕاندن و رزگار کردنی زۆرلێکراوەکان لە جیاوازی چینایەتی .

٤ ـ رەچاوکردنی (تقدیر)ی زروفی مەوزوعی ، چونکە لە هەر زروفێکی تایبەتی قۆناخێکی دیاری کراوا ، جۆرە (التزام)و (تاکتیکیکی) تایبەتی دەوێ و لە پەنجەرەی سیاسەتەوە سەیری واقیع بکرێت ، ئەوەش دەبێ شاعیرانمان چاك لەزانستی کۆمەڵایەتی و نەفسیەتی کۆمەڵەکەمان بگەن .. ئینجا ئیلتیزامیش

بۆ لاپەڕە ٧

هەفتیا بووری، وەفدەکێ سوڤیێتی ببوونا بیرهاتنا (٥٠) یا دروستبوونا ئێکەتیا مللەتێن سوڤیێتی سەرەك لعیراقێدا، ژبو موکمکرنا هاڤلیێو دوستایەتیێ لناڤبەرا مللەتێ سوڤیێتیێ براو مللەتێن عیراقێ.

داگەل وەفدا سوڤیێتی سەیدایێ هێژاو بەرکەتی (میرویێ ئەسەدی) سەروکێ نڤیسەڤانێن روژناما ـ ریێ یا تازە ـ و ئەندامێ کومیتا مەرکەزیێ پارتا کومونیستا ئەرمەنی، هاتبوو.

خویندەڤانێن هێژا ....

وەهەیە هەوە گەلەك جاراژ ئەو ریپورتاج خویندبن ئەڤێن من ژوەرا بەرهەڤو بەلاڤ کرین دگەل چەند سەیداو هوزانڤانێن کورد، وەهەیەژی ببەرچاڤێن وە نەکەڤتبن.

میرویێ ئەسەد

سەروکێ نڤیسەڤانێن ریێ یا تازە

ژهاوکاریێ را دپەیڤیت

- هەکو سەرێ وەدئێشیت لڤێرێ، ژانا سەرێ وەدگەهیتە سەرێ مە ژی.
- ئەم هەمی دەما دبەرهەڤین هاریکاریا برایێن خوکوردێن عیراقێ بکەین.
- ئەزدێ داخازاوە بو درێژکرنا بروگرامێ رادیوا کوردی گەهینمە کاربەدەستان.

ئەڤرو، وەکی ئەرێ ڤێ ریپورتاجا هە دگەل سەیدایێ هێژاو نڤیسەڤانو تورڤانێ بێ هەڤکیفێ قادا روژنامەگەریا کوردی میرویێ ئەسەد ژوەرا بەلاڤ دکەم، هیڤیدارم کو هەمی خویندەڤانێن کورد لهەمی چار کنارێن کوردستانا پارچە ـ پارچەکری بخوینن و پێ دلخوەش بن، ژبەرکو بال منڤە ڤێ ریپورتاجێ بهاو سەنگو گرانیەکا تایبەتیا خویا هەی، چێدبیت ببیتە بنێژەك ـ مخور ـ بو گەلەك نڤیسینو گوتاران.

رەنگە، خویندەڤانێن دەلال هندە پەیڤو گوتنێن بیانی دڤێ ریپورتاجێدا ببینن، رامانا منژ ـ بیانی ـ یێ ئەوە کو لنك مە بکارناهێن ئان گەلە کێم بکاردهێن، وەلێ ئەڤ پەیڤەنە من ژ سەیدایێ خوشتڤی ـ میرویێ ئەسەد ـ وەرگرتینە.

هەروەسا پێدڤیە بێژم، ئەو روژا من ئەڤ ریپورتاجە دروستکری نوێنەرێ روژناما ـ التآخی ـ برادەرێ هێژا بەدرخان سندی لوێرێ بوو ئەم تەڤرا چوینە جەم سەیدایێ میرو، خوزیا گەلەکێن دیژی بهاتبانا.

بێگومان دبیت ئەڤا نەز پێشکێشی خویندەڤانا بکەم نزیکی وێ بیت یابرادەر بەدرخان پێشکێش دکەت، ئان یاوی نزیکی یامن بیت. هەر چەوا بیت هەر سوودبەخشو چاکە، ژبەرکو ئەز باوەردکەم مە هەردووا دڤێ پێترین خویندەڤانێن کورد بخوینن.

پرسیار: سەیدا هەکە تو بکاری ژمەرا چەند پەیڤەکا لسەر تورو ئەدەبێ کوردی باخڤیو کانێ خاندنو نڤیسینا کوردی لنکوە چاوانە؟

بەرسف: ئەز شادم کو ئەز ڤێ چەندێ بێژم.

دابهێنە سالا (١٩٢٠)ێ، بەری ڤێ سالێ ئەز دکارم بێژم بزاڤو خەباتا فێربوونو کومکرنو پێشڤەبرنا تورو ئەدەبێ کوردی تونەبو، وەلێ بەربەرکی ڤێ سالێ ئانکو سالا (١٩٢٠)ێ بزاڤەکا نزم هاتە دەست پێکرنو ئەو بزاڤ بو بنگەهو بناغێ پێشڤەبرنا زمانێ کوردی لئەرمەنستانێ، ڤێ سالێ دیوانا سوڤیێتی هاتە سازکرن.

هاوکاری: ئانکو بەری شورەشا ئوکتوبەرێ چو بزاڤ نەبوون بو بەرفرەهکرنا زمانێ کوردی.

میرویێ ئەسەد: من دڤیێ ئەز وێ بێژم، هەتاکو پێش شورەشا ئوکتوبەرا مەزن کوردا تشتەك نەبوو. لوی دەمی مللەتێ مەیێ کورد لئەرمەنستانێ نەخاندەڤان بو، ئەز دکارم بێژم هژمارا خویندەڤانا لسەر پیچیا حسابکەین ـ ئانکو هندێ تبلێن دەستێ بوون ـ هندێ دکێم بوون. ژبوخاترا نەهێلانا

نەخویندەواریێ ...

سەیدایێ میروی گوت: پارتا کومونیستا سوڤیێتیو حکومەتا ئەرمەنستانێ فەرار قەبولکرن نەخویندەواریێ بهێتە هەلاندن، ئەو کوردێن دزانن بخوینن و بنڤیسن دگەل برایێن خوێن ئەرمەن حکومەتێ شاندنە گوندێن کوردا بو هوی خواندن ـ کرنێ.

سالا (١٩٢١)ێ سەیدایێ (لازو) کتێبەکا کوردی دانا بو خاندنگەها، ناڤێ دانا ـ شمس ـ ئەڤ کتێبە کتێبا ئێکێیە بکوردی دەردکەڤیتن بتیپێن ئەرمەنی بو هاریکارەك ژبو فێربوونا خاندنو نڤیسینێ.

سالا (١٩٢٩)ێ ئەلفبێیا تازە دەرکەفت بتیپێن لاتینیو ئەڤ کتێبە بو بنگەهێ خاندنا کوردی نە لئەرمینیا بتنێ وەلێ لهەمی دەڤەرێن ئێکاتیا سوڤیێتی، ئەڤێن کورد لێ هەبن.

ئەوێن ئەڤ کتێبە سازکری، چەند سەیداو زانایێن زمانێ کوردی بوون وەکی ـ عەرەب شامیلویو مارا گواوفی سالا ١٩٢٩ ـ ١٩٣٠.

حکومەتا سوڤیێتی گەلە هاریکاری کر بو دانانا کتێبا فێربوونا زمانێ کوردی ئەوبو ئەو کتێب هاتە سازکرن بدەستێ سەیدایێ مەزن عەرەب شامیلوی ـ پشتی ڤێ کتێبێ، کورد خەبتینو بزاڤ کر بو فێربوونا زمانێ کوردی هەتا بدروستی شیبانە نەخویندەواریێ.

روژناما ـ ریێ یا تازە ـ

روژا ٢٥ێ مارتا سالا ١٩٣٠ێ، روژناما ـ ریێ یا تازە ـ دەرکەفتو دهاتە چاپکرنو نڤیساندن بتیپێن لاتینی.

ڤێ روژناما جهێ خو هەبو دفێربونا زمانێ کوردیداو پێگەهاندنا چەند نڤیسەڤانا بەرفرەهکرنا هزرو بیرێن مروڤێ کوردو یێن دخەبتین بو رەندکرنو بلندکرنا روژناما ـ ریێ یا تازە ـ و ئەوێن دەستەکێ پیروز هەی دبەرفراهەبوونا زمانێ کوردیدا چەند سەیداو رهسپی بوون وەکی ـ عەرەب شامیلوی قەچاغێ مراد، ئەمینێ عەبدال، جاسمێ جەلیل، وەزیرێ نادری حاجی جوندی و ... گەلەکێن دی.

پشتی ریێ یا تازە دەرکەفتیو کورد فێری خویندنو نڤیسینێ بوین، بزاڤو خەباتا بلندکرنا زمانێ کوردی هەر گەرمو گورتر بوو.

ناڤبەرا ڤێ بزاڤێدا چەند پراڤوك هاتنە سازکرن، سالا (١٩٣٤)ێ دەستپێکرو جڤاتا نڤیسەڤانێن کورد هاتە دروستکرن، ئەوا کو هەتا نهویە، ئەڤ جڤاتە خەباتەکا مەزن دکەت بو پێشڤەبرنا زمانێ کوردیو ساخکرنو چەلەك کرنا فولکلورێ کوردی.

گەنجێن کورد ڤێرا گەهشتن

پشتی ڤێ هەمیێ چەند تولازو گەنجێن کورد بخەباتو بزاڤا رهسپیێن مە گەهشتنو یێن خو دوەستینن بوڤێ بزاڤێ پیروز وەکی هوزانڤانا کورد ـ کارلیناچاچانی ـ

هاوکاری: باشە سەیدا .. یا ژنا کورد ؟

ئەز وێ ژی وێ بێژم، ئەڤ کارلینایە ـ شاعیرەیە ـ بزاڤێ دکەت شەهادەت ناما کاندیداتی وەرگریت، ئوتروحا وێ لسەر ـ دوستیا ئەرمەنیاو کوردا ـ نە.

ژنا کورد چو باشقەیی دگەل مێری نینە لنك مە، هەردوو هەڤرا دخەبتن، گەلەك ژنێن دی هەنە وەکی چیروك نڤیسا کورد ـ سیماسەمند ـ ی، ـ نورا جەهوەری کو دکتورا دسترانێن فولکلوریێن کوردی دوەرگرتیەو ـ دونەرەمەحموتڤە ـ هەروەسا گەلە نڤیسەڤانێن دی وەکی: میکائیلێ رەشید عەلیێ عەبدولرەحمان، فەریقێ ئوسف، عەگیدا شمەس ئەسکەندەرێ بویك .... ئوگەلەکێن دی.

وەرگێرانا نڤیسینێن کوردیو نیاسینا مللەتێ کورد لدەرڤەی وەلاتی.

دناڤبەرا ئێکاتیا تورڤانێن سوڤیێتیدا کورد هەنە، لڤێرێ تورڤانێن کورد نڤیسینێن کوردی بەلاڤ دکەن لسەر هەمی مللەتێن سوڤیێتیو بو هەمی مللەتێن دەرڤە.

مللەتێ کورد یێ هەماتیێ نیاسکران لهەمی جها، چنکو کتێبێن کوردی یێن هاتینە وەرگێران بو زمانێ روسی، ئەلمانیو فرەنسیو ... بو نموونە سەیدا (ئوفسێب ئوربێلی ـ شەهسوارێ ئەدەبێ ئەرمەنی دبێژیت (خانی دهێتە هژمارتن لریزا فیردەوسی).

ب.پ-٧

جیابجیا ناکەڤن چاڤ بجاڤا دکەڤن

- کورد هەر کوردە، چ لڤێرێ بیتو چ لوێراهە.
- رێك دوێر کەفتنو وەلات پەرتین کوڤانەکە، کوڤانەکا گەلەك مەزن، وەلێ لڤێریو لوێرێ گەهشتن هەڤو ئێك بوون، هیڤیە، ئومیدەو ئارمانجا ژینا هەمیانە.
- ئەز وەکی وی بووم ئەوێ بیست سالا مالا خوو مروڤێن خو، وەلاتو شوینوارو .. ئێن خو نەدیتین.
- من دکاری ئەز هەرۆهەر لدەڤ بم، بەرنەدەم، جهێ وی دکویراتیا دلێ خودا بکەم ..
- ئەوژی وەسا، بیانی بو لڤێرێ هەتا ئەم دیتین، وەکی ئەم دیتین، مەکویر هەستکر کو دنیڤەکا وەلاتێ خودا دژیت .. کی دبێژیت بیانیە. بلا سەرێ خو لکەڤرین بەرا بدەت.
- من هزرد کرن، ئەوی ئەو دگوت، من دزانی دمن دگەهیت ... ئەم ئێکین ... ئەڤێن ئەم ژێك ڤەکرین دێ روژەکێ ... رویرەشو سەرشور برەڤا خو نەگەهشتی دێ بێبنیات بن.
- ئەم ژهەڤرا ناکەین گری ... ئەم دێ دوژمنا ئینینە گری، ئینینە دادوبێدادخازتنێ ...
- راستە ژیانامە هەردووا باشقەیە، وەلێ ئەز موکم باوەردکەم ژینو ژیارا سەربەستو ئازا دێ وەلاتی هەمیێ ڤەگریت ... ژبەرکو بهزاران کورد ئەڤرو وێ پێنگاڤا درانن لسەر ریێ یا تازە. ریێ یا نوی.
- ژبو سەرەك نڤیسەڤانێن ـ ریێ یا تازە ـ هزار سلاڤێن گەرم، تو گەلەك خوش هاتی سەیداو گەلە بخوشی بزڤریڤە
- خوزی مە هەر ئێکودوودیتبا

عبدالرحمن نقشبندی

خویندەڤانێن هێژا

دهژمارێن بووریداو لدوی شیانو زانینا خو، مە ژوەرا سەیدایێن هێژا، ڤەنانێ کورد جەلادەت بەدرخان وغیاث‌الدین نقشبندیو ئەحمەدێ رویسی وطەمائیو ئەنوەرێ‌مائیو محمدعلی بامەرنیو گەنە هوزانڤانێن تورڤانو سەیدایێن زمانو ئەدەبو مێژوا کوردی پێشکێش کر، ڤێ جارێ ژی، لدوی شیانا خو ریپورتاجەکا زیندی دگەل سەیدایێ هێژاو بەرکەتی میرویێ ئەسەد ژبەرهەڤکرنا برادەر ـ عبدالرحمن نقشبندی ژوەرا بەلاڤ دکەین هیڤیدارین سوودبەخش بیت.

ئەم ژکویراتیا دلێ خو بخێرهاتنا سەیدایێ میرو دکەین ئومێدا مە ئەوە ئەڤ ریپورتاجە ببیتە بنستەرکا موکم ژبو هاڤلی ودوستینیەکا گەرمو بهێز دگەل ریێ یا تازەو نڤیسەڤانێن وێ یێن بەرکەتیو سەیدایێ هێژا میرویێ ئەسەدو هەروەسا دگەل هەر کوردەکێ لئەرمینیا دوست کو وەکی سەیدایێ میرو گۆتی: (چ ژانەکا لسەرێ وەبیت، لسەرێ مەژییە) و هەمی ئومێدامەو یا هەر کوردەکێ دلسوژ ئەوە مللەتێ مەیێ کورد لهەر پارچەکا کوردستانا شربن وەك برایێن خو لئەرمینیا سوڤیێتی بێ سەرئێشی بژیت.

سەربەست بامەرنی

سالا ١٩٧٣ێ

عبدالرحمن مزوری

سال وێ دبورن، پەیسکا زانینێ هەروا بلند دبیت، مروڤایەتی هەر یاپێش دکەڤیت بزاڤا سەربخوییێو ئازادی خازیێ لناڤبەرا مللەتێن جیهانێ هەروا گەرمو گورترلێ دهێت، وەریسکێ مرنێ هەرێ لستویێ ئیمپریالیزمی دشدیێت.

مللەتێ مەیێ کوردژی هەر یێ بلەزە لسالێن نوی، دائەوژی بگەهیتە هیڤیو ئارمانجێن خو.

بزاڤا ئازادیخاز لوەلاتێ مە پێنگاڤێن چەلەك درانیت ژبو پێشڤەو روژبو روژ بزاخترو بزەڤەرتر لێ دهێتو بیروباوەرێن شورشی دکویراتیا دلێ جوتیارو پالەر رەوشەنبیرێن کوردستانێ جهگیر دبنو دبنەهێزەکا دەستهەلا خەباتکەر ژبو دروستکرنا دونیا نوی. ئەو دونیا کوردستانا پارچە ـ پارچە کریا بن دەست زولمو زۆریێ، سەربەستو ئازاو ئێکگرتی دبت.

ئیمپریالیزما جیهانی دخەبتیت ژبو بەلاڤکرنا مرنێ بهەرچار کنارێن جیهانێ. وەلێ بێگومان بڤان جەنگ دروستکرنو داگیرکرنو بن دەستکرنا وەلاتا سەرێ خو دخوت ژبەرکو بهەر جەنگەکا دکەت ستۆیێ خو دئێختە داڤەکادی داڤەکا ستور کو بخەباتو بزاڤا مللەتان هەر لسەر ستویێ وێ دشدیێت.

سالا بووری، ١٩٧٢، سالا رویرەشبوونو رسوابوونا ئیمپریالیزمێ بوو، بێگومان دسالا دهێتدا پتر دێ رسوابیتو مللەتێن دنیێ وێ پتر سەرکەفتنا بدەست ئینن و وەریسێ مرنێ دێ پتر لستۆیێ ئیمپریالیزمێ شدیێت.

ئەم دزانین سالا دهێتو یادهێتو هەرسالەکا دی هەر بوومەیە ژبەرکو پاشەروژ بو مللەتانە، بو پالەو جوتیارو رێنجبەرانە، بو وانایە نەڤێن دونیا نوی دروست دکەن

بخێربهێی سالا نوی سالا ١٩٧٣ێ.

ژرەوشتێت مللەتی

عەلی نەقشبەندی

ژ رەوشتو تیتالێن مللەتێ کورد، حەنك و یاریێن جهەکێ بلندێ هەی، بەهرا پتر ژیاریاو خو پێڤەمژویل کرنێ لدەمێ بوهارو هاڤینو پاویزادهێنەکرن، بەلێ یاریێن زڤستانێ دجودانە.

زڤستانا کوردستانێ یادرێژو تەروتەلیسو ببەفرو شلوڤەیە. یاریێن زڤستانێ پتر ئەون ئەوێن دەمێ زڤستانێ دهێنەکرن.

لهژمارا بووری مە لسەر یاریا ـ برانێ ـ ئاخڤت، ڤێ جارێ دێ لسەر ئێکا دی ئاخڤینژوان یارییێن ئەم دزانین:

(**تویسانێ، چیڤوپلیتانێ، چیخنانێ، کورکومەرکانێ، بەرکێن پیا، کێل ڤێلانێ، کابانێ، (هەلاتینکانی ـ جوتانێ ـ رێزاناکابا)، پارسەنگانێ، بەرراستکرن، هەووارامە پدێنە ـ عنزەلابرێز، کەرکێ کەراچو، پێنجو کانێ دەهوکانێ، کێلکامیرا، ئارمانجانێ، بەرتڤانێ، برانێ قەشارتکانێ، گورزێ کورە، مریشکارەش، عنتەرێ، میتو هەلەقەن دەلەقەن، ئیشەلکێ، پیپکێ قولونگی، هێکانی، مێشکانێ، رزانێ، چونوکتانێ قلوپەندکانێ، مالمنا، عەدل، جلەیلانێ، خانیکانێ، گیاکێ پیرێ، پەزکێ بنەخ ـ بنەخ، چاڤنقینکانی، گوەانێ کاشانێ، تووپانێ، زێدەگاڤانێ سێگاڤك، گولاچکانێ، خوێکدانێ، شەرێ بەرقانیێ، غاردان ـ بیپا ئان بهەسپوماهینا ـ ئورتە، گویزشکەسکانێ، بپیری دمرم بجانێ دمرم، سیڤوکانێ، تەروهشکی پەلپەلانێ، ئاگرێ تیتێ ـ ناڤبەرێ.**)

ڤێجارێ دێ لسەر یاریا (هەوارامە پدێنەو عنزەلا برێز) ئاخڤین.

ڤێ یاریێ ژدوو کەسان پتر دکەن، ئەوێن کوم خردبنڤە دێ ـ تەروهشکی ـ هەلاڤێن، ئان دێ بیستێ خوینن، یێ ڤێ بکەڤیت دێ کەڤیتە بەر، دێ راوەستیت ژ پێرڤەو دێ خو چەمینیت هەتادەستێن خو ددانیتە سەر چوکێن خو، ئو هەڤالێن وی دێ لرەخەکێ وی بنە رێزە.

ئێك ـ ئێك دێ خو دەنەپاشو ببەز دێ هێن، دەستێن خو دێ دانە سەر پشتاویو دێ خو دسەرڕا هاڤێن. دێ دەستپێکەتو دێ بێژیت. (هەوارامە پدێنە) یێ دی ددیڤرا هێتو ئەوژی دێ دەستێن خو دانیتە سەر پشتا یێ نخیای ـ ئەوێ خو چەماندی ـ و دێ خو دسەرڕا هاڤێژیتو دێ بێژیت (عەللومریەم صەللێنە)، یێ سێ هەروەساو دێ بێژیت (پرتێنە تیلەمانە) یێ پێنجێ دێ بێژیت (تیلەمانە جگ ـ جگە) ئەڤێ پشتی وی دێ بێژیت (جگ ـ جگە ئەلمانگە) بڤی رەنگیو لدوی ئێك دێ بێژن: (تەختێت رەبەنا ـ تەختێت کورسیا ـ چینوماچین ـ دالورال، راقچین) هەکە، ئێك ژوان ئەڤێن خو دهاڤێژن خەلەت بو، ئەو دێ کەڤیتە بەرو خو چەمینیت، ئان ئەگەر نەشیا دسەر پشتا ئەوێ نخیای‌را خو پاڤێژیت هەر دێ کەڤیتە بەرگەلەك جارا وەسا چێدبیت کەس ناکەڤیت، ڤجا ئەڤێ نخیای دکەڤیتە فەندو فێلا، خو بلندکەت دا ئێکی ژهەڤالێن خو بێخیت، ئەگەر ئەو کەسێن ڤێ یاریێ دکەن هندی خاندنێ نەبن دێ هەر ئەوێن خو هاڤێتی زڤرنەڤەر هەتا دیوماهیکێ دێ بێژنو ..

باشقەییا لناڤبەرا ڤێ یاریێو یاریا ـ عنزەللا برێز ـ ئەوە د (عنزەللابرێز)دا حونانخوینن یێ خو دهاڤێژیت لسەر پشتا هەڤالێ خورا، دێ پشتی هندێ ئەوژی خو چەمینیتو بڤی رەنگی دێ بنەرێز، هەکو کەس نەما ئەوێ ئێکێ دا رابیتەڤەو خودسەر پشتا هەمیارا هاڤێژیت هەتا کەس نەمینیتو جارەکادی خو چەمینیتەڤەو گەرا یێ دی دێ هێتو هوسا هەتادوەستێن پتر ئەڤ یاریەنە لدەڤەی گوندی لدەمێ سەیرانو گەریانا دهێنەکرن، بیرەژنێن کوردا دبێژن.

(پێخاسی لناڤ کیابێ بهارێ سپێدەیا زوی چاڤ پێ روهن دبن).

خرونا کوردەکی

خەلیل جندی

ژچاخێ بشکوڤکا ژیانا من ڤەبووی، دیارە چەند بەپەنی لنێڤ بەرا پەرێن وێدا هەبوون من نەدزانی ئەڤ نەپەنیە چیە؟.. بەلێ بمن‌را رابوو. چەند هات جهێ ڤەکولا لناڤ گیانو لەشێ منداّ.

بەلێ ڤەکولا هەتا برینو هەستێن لەشێ من تژی کرن. سەر ژمن بر! گەلەك جارا خۆ دکێشا سەر زمانی من دا بێژتە خەلکیو عالەمێ:

بەلێ ئەزم.. ئەز ئەوم چرکینێن هەورا من نەترسینن. ژگەڤێد لەوتیو پیسا نەدەمە پاش. ئەزم هەبا بمرە خو گوری دکەم!

ئەڤە بوو پالەوانێ حەونێن من!.. برۆژ من کوهـ لسەر شۆر دکرن. کوردەك نەهێرە، لناخا تورکیایێ، لئوورسێ، لشامێ لحەلەبێ، لمشەختیا، لهەر پەرەکی دنیایێ سالۆغێن وی چینە؟

بەختیاریو دلشادیا وی سەرفەرازیە من بوو.

نەخوشیا وی مرنا من بوو!

لرۆژا دوو شەمبوێ ٢٠-١٢-١٩٧٢ دەستێن من لبن چەنا من بوونو کەفتبوومە بەحرەکا خەیالا، دنشکێد هاتە گوهێ من:

کوردەکێ سوڤیەتی وی هاتیە کولیچا ئادابو دێ چەند پەیڤان ژمەرا رۆن کەت ژ ئالیێ کوردێن سوڤیەتی. ئەڤە ڤەژەنینەك بوو. من باوەر نەکر، مووێن لەشێ من زیق بوون، ئەردێ ئەز رانەگرتم ژ کەیفادا.

ئەڤە ئەو بوو، ئەز بشەف لێ دگەریام، برۆژ کەفتە ناڤ دەستێ من دا، رەچڤینەکێ ئەز گرتم. من لنگ لخۆ نەگرتن بۆ نادیا کولیێ برێ کەفتم.

گەلۆ راستە؟.. بەلێ راست بوو، ئەو بخۆ بوو ـ میرۆێ ئەسەدی ـ کوردێ سوڤیەتی.

هەزار سلاڤ بۆ تە ئەی هەڤال. هەزار سلاڤ بۆ هەستێ مللەتیا تە هەستێ مللەتێ کورد کو هەر گاڤ لبن ڤێ ئالایێ بن.

هەزار خۆزگە بۆ دێ رۆژێ ئەم هەموو بڤ رەنگی بکەهینە ئێك، دەستا ئێك وەرینین.. سەد خۆزگە بۆ وێ رۆژێ کوردەکێ تورکیا، ئێکی سوریا و ئیرانێ، بڤی ئەرزی بێنە ناڤ دەستێ مە دا. نە.. بۆ وێ رۆژێ کوردێ دەڤەرا مە، وەلاتێ مە بسەر فرازی بچتە ناڤ خەلکێ!!

Institut kurde de Paris

مێژوی ئەدەبی کوردی

علاءالدین سجادی

گۆشەی ناسینی کتێبی کوردی

لەلاپەڕە (٧٩)وە دەست ئەکاتە باسی مێژوی ئەدەب و ئەڵێت (کە وترا مێژوی ئەدەب مەبەست عیلمێکە کە باس لە چۆنێتی لوغەت و زمان و شتی جوان، ئەو شیعرو نوسین و نەخشینانە ئەکا کە ڕۆڵەی ئەو زمانە لە لاپەڕەی مێژودا بۆ پاش خۆی هێشتوەتەوە ...) پاش ئەوە لەسەرەتای داهاتنی ئەدەب ئەدوێت و لە شوێنێکدا ئەڵێت : (ئەدەبی کوردی سێ ریچکەی گرتوە ، ئەفسانەو داستان ، قسەی نەستەق و پەندی پیشینیان ، هۆنراوی نازکی خەیاڵی شاعران) وە لەلاپەڕە (١٤٤) دا ئەڵێت (ئەدەب چونکە مەعنای بەرز و خەیاڵی وردی تێدایە ، کەوابوو هەرشتێك ئەو بەرزیەی تێدابو ئەدەبە) .

ئینجا ئەڵێت (لە دەوری دووەم و سێ هەمدا ئەدەبی شیعری هاتە پیشەوە لەدەوری سێهەمدا پەخشانیش باوی سەند) ، یەکەم پارچەشیعر کە لە کوردیدا وترابێت ئەڵێت ئەوەیە کە لەسەر پارچەچەرمێك لە ئەشکەوتەکانی (جێشانە) و (هەزارمێردی)سلێمانی دۆزراوەتەوە ئەویش هەر ئەوەیە کە مامۆستا (رشید یاسمی) لەلاپەڕە (١١٩)ی کتیبەکەیا (کورد) باسی ئەکات :

(هورمزگان رمان ئاتران کوژاز وێشان شاردەوە گەورەی گەورەکاێ
زۆرکار ئارەب کردنە خاپور — کنای پالەیی هەتا شارەوور
شن و کنیکان وەدیل بشینا — مێرد ئازا تلی وەروی هووینا
رەوشت زەردشترەمانۆوەبێ کەس بزیکا نیکا هورمز وەهیچ کەس)

ئەمە هونراوی زمانێکی زیاتر لە هەزارو دوسەد ساڵی کوردی ئەوسامان پیشان ئەدات کە چۆن عەرەب وڵاتی کوردەواری داگیر ئەکات و ئاینی پیرۆزی ئیسلام بلاو ئەکاتەوە ، هەروەها چەند نموونەیەك لە وتەکەی (پیری شالیار)یش بلاو ئەکاتەوە کە لەبەین بەندەکاندا ئەڵێت :

گۆشت جەواتەی پیری شالیار بۆ
هۆشت جەکیاستەی زانای سیمیار بۆ

ئا بەم چەشنە لەم دەرگایەوە ئەچێتەوە ژووری و باسی هۆنراوەی شەڕو شۆڕ (ملاحم) و هونراوەی گۆرانی (غنائی) و هۆنراوەی لاسایی (تمثیلی)کوردیمان بۆ ئەگێرێتەوەو بەم پارچە شیعرەی (عەزیز و تەکشن(١) کۆتایی بەم باسەشی دێنێت :

دەن لەسێ تەپلە وە مل ئەی شاندا
هەرسێ با ، بای وە مل گۆراندا
سوارەی مەنمی سەف بوون وەجەم
سەرعەزیز دەرکەن لە لەشکر عەجەم

لە چەند لاپەرەیەکدا مامۆستا هۆی ئەوە روون ئەکاتەوە بۆچی هۆنراوە بە شیوەی هەورامی لە دەورێکدا باو بوەو شاعیرە بەرزەکانمان وەکو (مەولەوی)شیعریان پێوتووە .

ئینجا لە لاپەرە (١٧٠)ەوە تا لاپەرە (٥٨٠) مامۆستا بە شێوەیەکی تایبەتی خۆی لە هەریەکە لەم شاعیرانەی خوارەوە بە درێژی ئەدوێت .

بابە تاهیر ٩٣٥ – ١٠١٠ زمەلای جەزیری ١٤٠٧ – ١٤٨١ بیسارانی ١٦٤١ – ١٧٠٢ احمدی خانی ١٦٥٠ – ١٧٠٦ نالی ١٧٩٧ – ١٨٥٥ سالم ١٨٠٠ – ١٨٦٦ مەولەوی ١٨٠٦ – ١٨٨٢ مەلای جەباری ١٨٠٦ – ١٨٧٦ سەی یاقۆ ١٨٠٨ – ١٨٨١ کوردی ١٨٠٩ – ١٨٤٩ حاجی کویی ١٨١٥ – ١٨٩٢ مەحوی ١٨٣٠ – ١٩٠٤ شێخ رەزا ١٨٣٥ – ١٩٠٩ سالمی سنە ١٨٤٥ – ١٩٠٩ مەجدی ١٨٤٩ – ١٩٢٥ حەریق ١٨٥١ – ١٩٠٧ ئەدەب ١٨٥٩ – ١٩٢١ پیرە مێرد ١٨٦٧ – ١٩٥٠ حەمدی ١٨٧٦ – ١٩٣٦ ناری ١٨٧٤ – ١٩٤٤ تاهیر بەگ ١٨٧٥ – ١٩١٧ زیوەر ١٨٧٥ – ١٩٤٨ احمد مختار ١٨٩٧ – ١٩٣٥ بێکەس ١٩٠٥ – ١٩٤٨ .

شێوەی تایبەتی مامۆستا هیچ کەسێك بۆی نەچوە ، شەقڵی نووسینی خۆی ناوەتە هەموو شاعیرانەوە بە نووسینی پێشرەویکی ئەدەبی بەشێوازی پەخشانێکی ئەوتۆ کە بەعەرەبی (نەسری موسەجەعی) پێ ئەووترێت و لە قافیەوە هەرجووتە رشتێك چون یەکن ، ئەمەی کردوەتە بناغەی ناسێنی بۆ ئەو شاعیرانە وە لەچی بابەتێکدا ئەو شاعیرە ناوبانگی دەرکردوە لەوێوە بۆی چووە ، ئەمە نمونەییکە کە بو ئەحمەدی خانی نووسیوە : (قەڵەم کە نووسی نەخشی زەرکفتی ، شەیدای دەنگێ بو کەوا زەرفتی چیرۆك نوسەکان بە هۆمیرۆس ، لەبەر ئەو دەنگە بون بە چیرۆك نوس ، ئەو دەنگە دەنگی نەوای خانی بو ، شمشاڵی گیانی نەوجوانی بو . بادە پەرستان سەرخۆشانی راز ، فەتاری عاشق بۆلی چاوبەناز . میر شازیار ، بەگزادەی دیار فریشتەو پەری ، ئاغاو جوتیار زەوالی مەم کناچانی زین ، سەراپەردەکەی ئەمیر زەیندین ، چەکۆو عارف ، ستێ تاژدین ، حەزەبون بەکر ، وەیشومەی بەکین ، ئەمانە هەمو کەوتنە خۆشخوانی ، بەتیشکی فیکری ئەحمەدی خانی) ، دەك دەست و پەنجەی نەرزینی مامۆستای سجادی بۆ ئەوەی چۆن پاڵەوانانی چیرۆکی مەم زینت لەم سەرەتا بچکولەدا زابە ئاڵ و واڵاوە لە دەستەگولێکدا پێشکەشت کرد ! .

ئینجا مامۆستامان کە لە (ناو) هەر شاعیرو (مێژو)ی لەدایك بوون و کۆچی دوایی و شوێنی گۆریان ئەدوێت دەیەها سەرچاوەت بۆ ئەپشکنێت تاساغی ئەکاتەوە وەکو لەلاپەرە (٢٤٤) لەباسی نالی ئەڵێت (لەمشاهیر الکرد ئەڵێ لە ١٢٧٣ی هجری مردوە) دوکتور کمال فوئادیش لەکتێبەکەیدا ئەڵێ لە (١٢٧٣ مردوە) دکتور مەعروف خزنەداریش ئەڵێ لە (١٨٠٠ – ١٨٥٦ ژیاوە) دانەر خویشی ئەڵێ لە ١٨٥٥ی زاینی کۆچی دوایی کردوە .

کەباسی هەر پارچەشیعرێك و هەر فەردێکی کردبێت مەبەستی ووتنی و مەعنای ئەو شیعرەو لەگەڵ تەعلیقاتی خۆی بلاو کردوەتەوە ، وادیارە مامۆستا یەکجار ئاشیفتەی (مەولەوی) بووە بۆیە لەو شاعیرانە زیاتر شوێنی لە کتێبەکەیدا بۆ تەرخان کردووە وەك مەولەوی و سجادی هەردوو بلیمەت لەسەر چاوەیەك تینو تویان شکابێت لەوە ئەچێت ، گەلێك لەو (ئەسلا)نەی مەولەوی واروون کردوەتەوە کە روحێکی ڕەوانی خستوەتەبەر مەگەر پیرەمێرد لە روحەکەیدا روحی پیدابێت وەیا مامۆستا مەلاعبدالکریم بەووردی وردی کردبێتەوە ، وا ئەم یەك دوونمونەی مەولەویتان بەنمونەی خۆیی ئەخەیتە بەرچاو :

ئەم شەو دیارەو بانگم بێ شەرمەن
زایەڵەی سەمتور کەلاکەم گەرمەن

وەیا :

شەوەن خەلوەتەن مال بێ ئەغیارەن
ئالەم گشت خەفتەن ، دۆس خەوەردارەن

وەك مامۆستا سجادی ئەفەرمۆیت (مەولەوی خاوەنی ئەم فیکرە نازکە وردەیە کە ئەڵێت .

دوخسارش وەختێ مەسقەڵ مەدۆلێش
وە شنۆی پاریز خەیال مەبۆریش

وە دیسانەوە مامۆستا لە یەکەلا کردنێکی تری شیعری مەولەوی دەڵێت (مەولەوی لەژێر پەردەی فەلسەفەو وردەکاری دا دەستێك بۆ ئەودوی پەردەی تەبیعەت درێژ ئەکات و ئەڵێ :

زۆسانەن وەی رەنگ وەگەردون یاوان
گێچیان اول گێچ کلێلەی کاوان
چە شیرین زەرگەر هەوای تۆفی سەرد
گۆشوارەنەگۆش نەو نەمامان کەرد

مەولەوی بە تەنها شیعرێك یارەکەی ئەلاوێنێتەوە کە ئەمە مەگەر هەر لە دەست ئەو هاتبی کە ئەڵێ :

قازان قەتاران قولەنگان حەوایی
حەیفەن بالاکەت شەو وە تەنیایی

لەلاپەرە (٥٨١) ەوە تا (٦٠٧)ی تەرخان کردوە بۆ باخی شاعیران کە ئەڵێت (... چونکە نەخۆیان شوانێك و نەباخەکەیان باخەوانێکی بوەبەخۆیان و ئەدەبیاتەوە پایزی ناکامی بەهاری ژینیانی لەریشەدەرهێناوە ...) پاش ئەمە ناوی (٢٩٦) شاعیرمان بۆ تۆمار ئەکات و ئەڵێت :

(ئەگەر مردن دەرفەتی دام لەبەرگی دووهەمی مێژوی ئەدەبدا دوورو درێژی لیانەوە ئەدوێن ..) جا لە (عەلی تەرموکی و عەلی حەریری) بەوە دەست پێ ئەکات لە (مەلا احمدی قسرەت)پشوویەکی بۆ ئەدات ئینجا لە ژمارە (٢١٣)ی ئەداتە دەم کەلە بەینی ئەم بیست ساڵی جاری یەکەم و دووەم دەشیای کەتون ئەم شاعیرانەبوە کە ژمارەیان (٨٣) شاعیرە لە (احمدی میرزایی) کوتاییان پێ ئەهێنێت

مامۆستا علاء عەربەوانەوەوازی نەهێناوە لە لاپەرە (٦٠٩)ەوە تا (٦٢٦) لە هەموو رۆژنامەو گۆڤارانە دواوە کە لەبەرەبەیانی مێژی رۆژنامەگەرییەوە دەست پێ ئەکات تا ئەمرۆ زەمانەو ژمارەیان ئەگەیەنێتە (٧٨) .

لەلاپەرە (٦٢٧)ەوە تا دوایی مامۆستا بە راوردێکی وردئەکات لە مابەینی ئەدەبی کوردی و ئەدەبیاتی گەلانی تر وەکو (میسری کۆن ، چینی کۆن رهندی و عیبری و یونانی و رومانی دا) وە ئەم بەراوردکردنە بە پارچە شیعرو ئەدەب و وەچەکانی تری ئەدەب و چیرۆك بەرامبەریان ئەکات و پەیوەندیان دەر ئەخات .

ئەمەبوو کتێبی بەنرخی مامۆستای هێژا علاء الدین سجادی هەرچەندە هەندی لە خوێندەواران لەرێی دلسوزی یەوە لەگرانی ئەم کتێبە بدوێن بەلام ئەگەر بزانن چەند ساڵە مامۆستا خەریکی کۆکردن و ساڵێکی لە ژێر چاپ کردنی لەنرخی عیلمی ئەمە بزانن گلەی لە گرانی ناکەن ئایا نارانن (ئەوی هەرزان بێت بێ مەلامەت نیە) و (قەدری زێڕ لای زێڕنگەرە) هەر ئەمەش پاڵی پێوە نام پاش دەرخستنی ئەوانەی سەرەوە ئەم چەند تێبینییە بخەمە روو تا بەمە نرخی عیلمی زیاتر بدەمە کتێبەکەو نوسینەکانم :

١ – وابزانم مامۆستا کاتی کەویستویەتی خۆی لەپاشاگەردانی ئێستای ئیملای کوردی دوور بخاتەوە لەم سووچایەوە خۆی گرتوەتەوە .

(أ) لەنوسینی کوردی لەجیاتی سەر (سە) بەکار هێنراوە و ئەم سەرەتایە رۆیشتوەو چەسپاو مامۆستامان لەزۆر ووشەی وەك ئەمانەی خوارەوەدا بەکاری نەهێناوە ووشەکان وەکو نوسینی خۆی ئەنووسینەوە : (رافیق ، یکیك جناب ، أحمد ، أکم) .

(ب) – لەهەندی ووشەلەسەر (واوی کراوە) حەتی نەنوسیوە بۆیە ووشەکەمەعنایەکی ناشیرینی لێوە دەرچوە وەکو (میسری کون)یونانی کون هتد ...

(پ) – لەهەندی ووشەلەسەر (ێ)ی کراووش دیسانەوە حەوتی فریداوەوەکو (هەریم)ی لەجیاتی (هەرێم) نوسیوە (ج) لەجیاتی نووسینی دوو (ری) لەنوسینماندا حەوت یاهەشتێك لەژیر (ری) یەکیان دائەنریت کەچی مامۆستامان هەردوو (ر)یەکی نوسیوەتەوە .

(چ) – ئامرازی (دا) لەکوردیدا بو پەیوەندی بەکار ئەهێنرێت ، ئەنوسرێت، لەهەندێ هەرێم ناخوێنرێتەوە مامۆستا شوین پێی ئەوهەرێمەی هەلگرتوە وەك خوێندن نوسیویەتی وەکو (ئارەزویکیا . زمانێکا . ئەدەبیاتا) هتد ...

٢ – نازانم مەبەست لە (هەواناس) چیە کە مامۆستا لەم رستەدا بەکارن هێناوە (ئایا لەم هەمو رابوردوانە لەم هەمو هەواناسانە بۆچ یەکێك یا چەند کەسێکمان نەبوون مێژوییکی ئەدەبیمان بودابنێن ؟)

٣ – لەجیاتی (چ) لەهەندێ شوێنا (چە) ئەنوسیت وەکو

بۆ لاپەرە ٧

لاپەڕە (٦)

بانگەوازێک بۆ نازەنینەکەم

– ئەحمەد ڕێبوار –

– ١ –

نازەنینەکەم ..
تۆم هاویشتە ناو .. کۆمەڵێك وێنەی .. هەڵبزرکاوی
پڕ لە وڕینەی ..
شەوانی دەیجور
لە کۆشکی بێ پەی .. پڕ لە تاسەی دوور .

– ٢ –

پەیمانم دایتێ ..
دڕکەزی کۆشکی .. ئەشکەوتی شادی
گڕ تێ بەر بدەم
فوو بە شمشاڵی .. کەشتی ساماڵی .. هەڵبەستا بکەم ..
گوڵە وەنەوشەی .. چوار وەرزی بەهار
گەشاوەی نمەی .. شەونمی هەستم
بە پەنجەی سروشت .. لە قژت بدەم
نوێژی ئاوەژوو .. نە ناو سایەقەی .. چاوانتا بکەم
خۆشەویستەکەم

– ٣ –

داخوازیەك بوو .. ووتم : گیانەکەم
بە تەونی دڵم لە تاڵی خەیاڵ
لە ئایەتی زۆر پیرۆزی ناو سنگی مەلی شیعرم
کلافەیەکی تینوت بۆ ئەگرم ..
ئەیدەمە دەستی .. تەمەنی کۆنی .. جاڵ جاڵۆکەکە
تا پەنجەرەی ، ئاسۆی .. ئارامگا بچنێ ..
هەزار تەلیسمی کەڕووی ڕۆستەمی .. تیادا هەڵ بنێ
تا پاشقولیش لە هێرەشی بت پەرستەکان بگرێ
تا لافتەی .. فێلاویان .. بزر بکا .. گشتی بدرێ .

– ٤ –

ووتم : لە ئاسمانی مەڵبەندمانا .. هەورت بۆ ئەچنم
ئەمجە باران .. بروسکە .. پشکۆ
بۆ ئەو خەونەکەی .. ناوباوەشی تۆ
بەس مەپرسە لێم .. من لە کوێ وە دێم
بۆ کوێ ئەچێ ڕێم .. خەڵکی کامە جێم ..
من .. ڕێبواریکم .. بێ ناو و نیشان

– ٥ –

خۆشەویستەکەم ..
هەر تۆ .. بە بێ وەستان .. بەبێ وچان
لە کاروانی خوێنی .. ئاڵێ .. گشت دەمارما وای لە گەڕاز
هەموو کات .. لە ناو .. کەژاوەی دێری ..
هەڵبەستەکانما ..
لە چوار گوڵزاری .. ساڵی ژیانما ..
لە گەڵ ڕەوتی .. کەشی خەوی .. تاسەی دووری .. گەلێ دوورا
لە ناو ناخی پەراوێزی .. دڵێکی بێ سنوورا
هەر تۆ ئەبینم
بۆ تۆ جەژنی .. کورپەی مردووم .. هەر تۆی
عیسای .. کاتی ئێستای .. بێ موعجزەی .. ئاهەنگی ژینم
هەر تۆ ئەبینم
ئەی نازەنینم ..

– ٦ –

ئێستاش گەر ئەپرسی .. ئەمن کێم ؟
زۆر لە مێژە .. ڕەوانم بز .. ڕێبواریکم بێ ناونیشان
بێ تابلویە ڕێگەی چڕی ..
ناو گوڵزاری .. شیعری دیوان ..

حەمەجانیان بۆ لەناو برد

– بارام –

شەوێکی ساردی پایز هەمومان لە ماڵی پورم دانیشتبوین و بە دەوری ئاگردانەکەدا هەڵقەمان دابو ، پورم بەیتی بۆ ئەگێڕاینەوە لە ناکاو وتی بیرم نەبوو سەرگورشتەیەکتان بۆ بگێڕمەوە ، ئیمەش هەموو ڕوومان کردە دەمی پورم و ..

– توخوا پورێ گیان زووکە بۆمان بگێرەوە .
– پەشیمانم ناوێرم بۆتان بگێڕمەوە .
– لەبەر چی .
– ئەمە باسی حەمەجانە ئەترسم لەدەمتان دەرچێ و ئاغا ببیستێتەوە و ئەئاوایی دەرمان کات یاخود پەنێکمان بەسەر بێنێ .
– پورەگیان لای کەس نایگێرینەوە .

(ئینجا پورم لە پەنجەرە بچکولەکەی پشت ئاگردانەکەوە تەماشایەکی ناو دەرگاکەی کردو ..)

– وەرنە پێشەوە با بۆتان بگێڕمەوە .

(ئیمەش هەلقەی دەوری ئاگردانەکەمان بچوکتر کردەوەو هەمو ڕووەان کردە دەمی پورم .. پوریشم پشکۆڵێکی خستە پشتی دەرگاکەو دەرگاکەشی سەرکلۆم کرد .

– تازە ماڵمان هاتبوە ئەم ئاوایییە ئەو وەختە ماڵمان لە گەڕەکی لای گلەجانەکان بوو شەوی هاوین بو لە سەر بان جێگامان ڕاخستبو ، باوکی ڕەحمەتیتان هێشتا ژنی نەهێنابوو خزمەتکاری ئاغا بو .. ئینجا باوکتان لەتافی لاوێتی هەرزەکاریا زۆر سەرەڕۆ بو ، کۆی لە هیچ شتیك نەئەکردەوە شەوبو دانیشتبوین تەماشای حەوتەوانانمان ئەکردو بە ئەستێرەکانەوە خۆمان ئەخلافاند .. لەناکاو لە گلەجانەکانەوە فیکەیەکیان کرد باوکتان چوو بەدەنگ فیکەکەوەو ئەوەندەی پێ نەچوو هاتەوە وتی ئەو تفەنگ و فیشەکلغەم بەنێ .. هەرچیمان کرد پێی نەوتین بۆ کوێ ئەچێ .. تازە ئەستێرەی بەیان هەڵاتبو هاتەوە وتی هەرکەس لێی پرسین ئەمشەو خولە لە کوێ بووە بلێن هەر لەماڵەوە بووە ..

(لەو کاتەدا جیرەی دەرگای حەوشەکە هات پورم بێ پەروا قسەکانی بڕی و دەرگاکەی کردەوە) ، حەمەتاڵی پیاوی ئاغا هاتە ژورەوە ..

– سبەینێ هەرەوەزی ساوەر کوتاندنی ماڵی ئاغایە ، نەچێ بە هیچ لایەکدا .. نورەبێگاری ئێوەیە لە بیرتان نەچێ .
– لە بیرمان ناچێ فەرموو کاکە حەمەتاڵ دانیشە با چایەکت بۆ دەم کەم .
– ئەچم خەڵکی ئاوایی ئاگادار ئەکەم بۆ سبەینێ .. وەکو وتم لە بیرتان نەچێ ..

– لە بیرمان چۆن ئەچێ ؟ فەرمانی ئاغا لەسەر سەرمانە

(حەمەتاڵ بە زەردەخەنە ییکەوە چووە دەرەوە)

پورم دەرگاکەی پێوەداو لە پەنجەرەکەوە سەیری کرد تا حەمەتاڵ لە کۆلانەکەی ئەودیو ماڵەکەیانەوە پێچی کردەوە ئینجا دانیشت ..

– تۆ بڵێی گوێی لەدەنگمان بووبێ ؟ ئەترسم بۆ ئاغا بگێڕێتەوەو شتێکمان بەسەر بێنێ ..

(پورم بێ دەنگ بوو ، چیلکەی لە ئاگرەکەوە ئەژاند ، هەرچەند پێمان وت باسەکەمان بۆ بگێڕێتەوە نەی گێڕایەوە) .

– سبەی شەو ئەگەر میوانمان نەهات باسەکەتان بۆ تەواو ئەکەم .
– حەز ئەکەین ئەمشەو بۆمان بگێڕیتەوە .
– نە .. سبەینێ .

× ×

(سبەی شەو هەر سەر لە ئێوارە بوو لە دەوری پورم کۆبوینەوە) .

– پورەگیان بەڵکو ئەمشەو باسەکەمان بۆ بگێریتەوە .
– ئەمرۆ لە بێگاری ماڵی ئاغادا ئەوەنە ساوەریان پێ کوتاووم خولقم نەماوە بۆسبەی شەو .. زۆر ماندوم .

× ×

(شەوی سێیەم پورە ئاژەڵەکەی تاقەت کردو ، ئیمەش لە دەوری کۆ بوینەوە ..)

– گلە بانان دیدەم کەن بۆحەمەجان ، تازە لە ئەسکەری هاتبووەوە زەویە گەورەی لای شەخسەکەی کردبو بە توتن شەو لەسەر چەداخەکان ئەخەوت .. ئاغا کچێکی شۆخی بوو ناوی گوڵباخ بوو ئینجا هەرخۆی گوڵباخ بوو !.. مارەیان بڕی بۆ ئاموزایەکی خۆی کە نەخوشی (فێ)ی لە گەڵا بو ، گوڵباخ شوی پێ نە ئەکرد ، بوختانیان بۆکرد بە ئاغایان وت دڵی بە حەمەجانەوەیە ئاغاش بێ سێ و دوو کردن فەتەو تالیمی لێ هاندا بوون و ئەو شەوە خولە لەگەڵیان چوو لەسەر چەرداخەکان لە خرپەی خەوا حەمەجانیان دایە بەر دەسرێژ و کوشتیان ..

(لێرەدا ئیمەش موچڕکە بەلەشمانا هات و رامان کردە پشتی پورمانەوە ..)

– ڕۆڵەکانم مەترسن .. لەجیاتی ئەوەی خۆتان بشارنەوە بچن هاوڕێکانتان لە زوڵم و زۆری ئاغا تێ بگەیەنن ، کە گەورە بون نۆکەری بۆ ئاغا مەکەن ، هاوماڵەکانتان بۆ ئاغا مەکوژن ، حەمەجان هاورێی ئێوە بوو ، لە تۆڵەی حەمەجانا حوکمی ئاغا بروخێنن .

Institut kurde de Paris

پاشماوەی : ئاوادامەزرا

جیاوازییەکی چەند بنەڕەتی لەنێوان ڕێگای دەوڵەت دامەزراندنی بۆرژوازیو پرۆلیتاریای تازە دەسەڵات وەرگرتوودا هەیە.

فرۆنزە وتی : « دەمێکە خەریکی دانانی ئەم دوو بەڵگە بنەڕەتییەین .. لە کۆنگرەکانی سۆڤیەتە نەتەوەییەکانا بە وردی لە بنچینەکانی هەردوکیان کۆڵیونەتەوەو ، هەرچی بڕیارێکی ئەم کۆنگرانە هەیە لەبارەی بەیان نامەو پەیمانەکەوە خوێنرانەتە ناویانەوە . داڕشتنیشیان لە کۆبوونەوەی نوێنەرە پێسپێرراوەکانی کۆنگرەی سۆڤیەتە نەتەوەییەکاندا بووەو بەند بەند لێیان ورد بوونەتەوەو قسەیان لێ کردوون .

« لەگەڵ ئەوەشدا من لەلایەن کۆبوونەوەی نوێنەرە پێسپێرراوەکانی چوار کۆمارە یەکگرتووەکەوە پێم سپێرراوە پێشنیارێکتان پێشکەش بکەم کەوا ئەم بەیان نامەو پەیمانە بکرێن بە بنچینەو داوا لە لیژنەی بەجێهێنەری ناوەندیی یەکێتیی کۆمارە سۆشیالیستە سۆڤیەتییەکان بکرێ سەرلەنوێ ئەم دوو بەڵگە یەجگار گرنگەی دەوڵەتە بگێڕێتە دواوە بۆ ئەوەی جارێکی تریش لەلایەن لیژنە بەجێهێنەرە ناوەندییەکانی کۆمارە یەکگرتووەکانەوە لێیان بکۆڵرێتەوەو سەرنجی هەموو ئەو پێشنیارو داوای گۆڕینانە بدەن کە هاتوون ، ئەوجا لەشێوەی دواجارییاندا داڕێژرێن و بنێررێن بۆ کۆنگرەی دووهەمی سۆڤیەتەکانی تێکڕای یەکێتیی سۆڤیەت ، بۆئەوەی ڕایان لەسەر بدا » .

پێشنیارەکەی فرۆنزە پەسەند کرا .

پاش ئەوە کۆنگرە دەستەی بەرزی یەکێتیی کۆمارە سۆشیالیستە سۆڤیەتییەکانی هەڵبژارد کە ئەکاتە کۆمیتەی بەجێهێنەری ناوەندیی یەکێتیی کۆمارە سۆشیالیستە سۆڤیەتییەکانو ئەم دەستەیە ٣٧١ ئەندامی هەبوو کە نوێنەری هەموو کۆنگرە یەکگرتووەکانیان تێدابوو . منیش یەکێک بووم لەوانەو نوێنەری کۆماری فیدرالی ڕووسیا بووم . هەر لە خولی یەکەمی ئەم دەستەیەدا کە دەسبەجێ کۆبووەوە ، لەسەر پێشنیاری لینین ، چوار سەرۆک بۆ دەستەکە هەڵبژێرا کە هەریەکەیان نوێنەری یەکێک لە کۆمارە یەکگرتووەکان بوو .

(قەرە یۆڵداش - بۆلاتۆف) بە ناوی کۆماری میللیی سۆڤیەتیی بوخاراوەو ، (صەفاییف) بە ناوی کۆماری میللیی سۆڤیەتیی خوارەزمەوە سەرو سڵاونامەیان بۆ کۆنگرە خوێندەوەو ، هەستی پشتگیریو دۆستایەتییان دەربڕیو بڵاویان کردەوە کەوا کۆمەڵانی ڕەنجبەری ئەم دوو کۆمارە بە دڵ لەگەڵ ئەم یەکێتییە تازە پێکهاتووەدان . ئەندامانی کۆنگرەش چەپڵە ڕێزانێکی گەرمیان بۆ ئەم دوو وتارە کرد . پاشان بۆلاتۆفو صەفاییف دڵنیایی خۆیانیان دەرخست کەوا کۆمارە میللییەکانی ئەوانیش بەم نزیکانە ئەبن بە کۆماری سۆشیالیستی سۆڤیەتیو ، زۆریش بەختیار ئەبن کە بێنە ڕیزی ئەو کۆمارانەوە کە چوونەتە ناو یەکێتیی کۆمارە سۆشیالیستە سۆڤیەتییەکانەوە .

(باسیل کۆلاڕۆف)یش سڵاونامەی کۆمیتەی بەجێهێنەری ئەنتەرناسیۆنالیزمی کۆمۆنیستی خوێندەوەو ، وتی : « ئەم کۆنگرەیە بایەخێکی جیهانیی مێژوویی هەیەو ، کۆمەنترن بە گەورەترین بایەخ پێدانەوە کەوتووەتە پەیجۆری هەواڵی لێکئاڵانی ئەم کۆمارە سۆڤیەتییانە کەوا ئەیانەوێ دەوڵەتێکی تازە بابەت دامەزرێنن کە یەکێتیی کۆمارە سۆشیالیستە سۆڤیەتییەکانە » .

بە ناوی پرۆلیتاریای ئەودیوی قەفقازیشەوە ، (کیرۆف) سڵاوێکی گەرمی بە کۆنگرە ڕاگەیاندو وتی : « بەم نزیکانە دەمی ئەوە دێ کە کورسییەکانی ئەم هۆڵە بەشی نوێنەرانی هەموو کۆمارە یەکگرتووەکانی ناو یەکێتییەکەمان نەکەن . لەبەرئەوە بە ناوی کرێکارانەوە بۆ لیژنەی بەجێهێنەری ناوەندیی یەکێتی پێشنیاز ئەکەم زووبەزوو کۆشکێک بکاتەوە کە بۆ ئەوە دەس بدا نوێنەرانی کار بە ڕەحەتی تیادا کۆببنەوە . من لام وایە ئەم کۆشکە پێویستە ، لە پایتەختی یەکێتیو لە باشترین ، جوانترین مەیدانەکانیدا بکرێتەوە .. ئەبێ کرێکاران لەم کۆشکەدا هەرچییان پێویست بێ بۆ پەرەپێدانی ئاسۆی بیریان ، دەسگیریان ببێ » .

(ئۆدیفتس)یش بە ناوی جووتیارە لاتەکانی ئۆکرانیاوە سڵاوی گەرمی خۆی بە کۆنگرە ڕاگەیاند . هەموو بە وردی گوێمان بۆ قسە نەستەقە پڕماناو فەیلەسووفانەکانی ئەم جووتیارە شل کردبوو . ئۆدینتس وتی : « پێتان بڵێم ئەم یەکێتییە بەش بەحاڵی ئێمەی لادێیی یانێ چی ؟ پێشان دزو جەردەکان یەکیان ئەگرت ، بەڵام ئەمڕۆ وا ڕەنجبەران یەک ئەگرن » . ئۆدینتس پشتی پێشنیارەکەی کیرۆفیشی گرت کە داوای کردبوو کۆشکێک لە مۆسکۆ بۆ کۆبوونەوەی نوێنەرانی کرێکارانو جووتیاران بکرێتەوە .

لە گۆڤاری (یەکێتی سۆڤیەت)ەوە

پاشماوەی : شورشی نوێی گەل ...

تیا کوئەبیتەوە بویە لەکاتی جەنگی جەماوەریدا خویان نە سەنگەری پیشەوە بەدی ئەکەنەوە بو پیشکەش کردنی گیانی خویان بەشورشی نیشتمانی ، ئەو مەرجانەی لەم چینەدا کۆبونەتەوە تەواو شورشگیریتیو پیشرەویتییان ئەسەلمینی .

ئەمەی سەرەوە شی کردنەوەیەکی ئابوریو کومەلایەتی بوو بو چینەکان کە تیایا پەیوەندی هەر یەکیك لەمانە بەهویەکانی بەرهەم هینانەوە دیاری کراو لەگەلیا هەلویستیشیان لە شورشی نیشتمانی ئاشکرابوو . هەر ئەم شی کردنەوەیە رامان ئەکیشیتە ناو باسی سەرکردایەتی کردنی شورش کە بەوپێیە وزەی شورشگیریتی هەر چینە بەجیا لەشورشی نیشتمانیدا تەواو دەرئەکەوی هەروەها ئایدیۆلۆژی هەر لایەکیان زانراو ئەبی کە لەدواییدا ئایدیولوژی چینی پیشرەویش زال ئەبی . جا بابزانین سروشتی ئەم سەرکردایەتی کردنە چونە چونیەوە چ لایەک ئەیگریتە ئەستوی خوی وەبوچی ؟

ئایا جوتیاران توانای سەرکردایەتی کردنیان هەیە ؟

ئەوە زانرا کە جوتیاران بەش ئەبن بو سی مەرتەبەی کومەلایەتیو هەریەکەیان لەرووی سروشتی چینایەتیەوە جیاوازیەکی کەم یازوری لەگەل ئەوی تریانا هەیە وە لە چینیکی تری کومەلایەتیەوە نزیکەو بیرکردنەوەشیان هەر بەو پییە واتە هەر یەکیکیان خاوەنی بیرکردنەوەیەکی تایبەتی خویەتی کە ئەمەش مانای نەبوونی یەکیتی بیرو پەرشو بلاویەتی وە مانای نەبوونی یەکیتی چینایەتیشە چونکە ئەم بەشانە لەپەیوەندی و بەستراویشیان بە هۆیەکانی بەرهەم هینانەوە جیاوازیان لە نیوانا هەر هەیە . لە لایەکی تریشەوە جیاوازی لەنیوان ئەمانو کریکارانا لەرووی پەیوەندیان بە بەرهەمەوە دیارو ئاشکرایە کە لیرەدا مەبەست لە بەستراویانە بەبەرهەمی بچووكو دواکەوتووەوە ، ئەمە بەشیوەیەکی واکاری لی کردون کە بەزوویی بیری شورشگیری لە میشکیانا نەچەسپیو بەشیوەیەکی زور تەسك بیر بکەنەوە ، راراو دوودل بن لە خوریك خستنیان لەناو ریکخستنیکی شورشگیردا وە بەسەر لیشیواوی سەیری مەسەلەی چینایەتیو نەتەوایەتی بکەن ئەگەرچی هیزی سەرەکی شورشی نیشتمانی پیك ئەهینن و نزیکترین چینی هاوپەیمانن لەگەل کریکارانا وە بەبی ئەمان شورش ناگاتە ئەنجامیکی بەکەلك بەلام ئەو هویانەی سەرەوە وایان لی ئەکا کە بەتەواوی لە گرنگیەکانی قوناغی شورشی دیموکراتی نویو ئامانجەکانی نەگەن وەبەبی سەرکردایەتی چینی کریکار نەتوانن دریژە بە خەباتیان بدەن ، لە بەرئەوە خاوەنی ئایدیولوژیەکی پیشرەو نینو سەرکردایەتیش بەمان ناکریت .

پاشماوەی : هونەرمەندانی کورد

موسیقاو گورانی کوردی لەسەرانسەری کوردستانی عیراقدا دروست بێ ، دیسان باوەڕکردن بە ئاوازو گورانی رەسەنی (أصیل) کوردی وەکو کەرەسەیەکی دەولەمەند هەنگاوێکی گەورەیە لەرێگای ژیانەوەی ئەم هونەرەدا بەرەوپیش بردنی .

دیسان لەو باوەڕەدام کە زۆر پێویستە موسیقازانو هونەرمەندە لێهاتووەکان دەستی دلسوزیو یارمەتی بۆ هونەرمەندە تازە پێگەیشتووەکان دریژ کەن تابتوانن بیانخەنە سەر ئەو ڕێگا ڕاستەی خزمەتی ئەم بەشە گرنگەی هونەری نەتەوەکەمان ئەکات .

پاشماوەی : مێژووی ئەدەبی کوردی

چی ئەنوسێت ، وەکو (چەسیاسی ئەدەبی) .

٤ - باسی (ئەدەبی عالەمو پەیوەندی لەگەڵ ئەدەبی کوردیدا) دوورخستوتەوەو ئەیخاتە پاش ڕۆژنامەو گۆڤارەکانیش وەکو دوورە پەرێزو پچڕاوی لێهاتووە . شوێنی سروشتی خۆی ئەبوایە لەگەڵ باسی (مێژووی ئەدەب)ەوە شوێنی بۆ تەرخان بکرایە .

٥ - بەپێی چاپ کردنی هەردوو (چاپ)ەکەمو دووەهەم بیست ساڵ بووە ، کەچی ژمارەی ئەو شاعیرانە وەکوخۆی ماوەتەوە چاتر وابوو دەستکاری یەکی لەو ژمارەش بکردایە چەند شاعیرێکی وەکو (گۆران ، دڵدار ، قانیع ، ئەسیری)شی تێکەڵ بکردایە .

٦ - مامۆستامان لە (باخی شاعیران)دا تەنها ناوی شاعیرە کۆچ کردووەکانی تۆمار کردووەوبەس ، ئایا ئەو شاعیرانەی ئێستا هەن بۆ باخێکی بۆ تەرخان نەکرێ وەیا لە باخچەیێکی بچوکی ئەم کتێبە ئەدەبییەدا مێژوویەکی کورتیان نەنوسرێت .

٧ - لەو هەموو شاعیرو باخی شاعیراندا ناوێکی ئەو شاعیرانە نییە کە لەخاکی یەکێتی سوفیات ئەژین ، هەروەها مامۆستا دەستی بۆ هیچ سەرچاوەیەکی ڕووسی وەیا ئەو کوردانەی لە یەکێتی سوفیاتدایەو نوسەرن مامۆستا دەستی بۆئەو بەرهەمە زۆرانە درێژ نەکردوە ڕەنگە بێئەدەبیش بێ بلیم مامۆستا وەك لە ئینگلیزیدا کۆلیت ڕەنگە ڕووسی زان لەدەوروپشتدا زیاتربن .

٨ - لەو کتێبە بە نرخەدا مامۆستا لەجیاتی (کوردستان) وولاتی (کوردی) نوسیوە .

٩ - نووسینی مێژووی ساڵی کوردی لەگەڵ ساڵی زاینیو کۆچی لەکتێبە کوردیەکان بەتایبەتی لەم کتێبە نووسینی باشتربووە .

١٠ - باباتاهیری هەمەدانی ٩٥٠ ساڵ لەمەو بەرەوە داوای یەکسانی - مساواة - بێفەرقی - بەرزکردوەتەوە : وەکو لەم چوارینەدا ئەڵێت :

ئەگەر دەستم رسد بە چەرخ گەردون
لە او پرسیم
ئان چونستو این چون
یەکی را دادەی سەد نازو نعمت
یەکی را قورص جو ئالودە درخون

جامامۆستای بەڕێز ئەم چوارینەو لەم نموونانە شتێکی بلاوکردایەتەوە لەسوچێکەوە ئەم داوایە ئەچەسپاند .

(١) عەزیزو تەکش : دووبرا بوون کوڕی محمدی کوڕی میران بون خۆیان مەنمی بون لە ساڵی ١٣٣٩ کوچی لەشەری عەجەمدا کوژران .

پاشماوەی : ئیلتیزام لە شیعری ...

بەپێویستیو داواکاریو ئامانجی گەلەکەمان بکەن .

٥ - نووسینو دەربڕین سادەبێو لە ئاستی جەماهیر وەدور کەوتنەوە لە تەموموژ (غموض) واتە دەبێ ئەرکی هەرە گەورەی شاعیران ئەوەبێ لای کەمی بۆ لە ٩٠٪ کۆمەڵانی خەڵك بنووسنو لە ئاستی تێگەیشتنی ئەوانەوە بیت .. هەر لە پێویستیو ژیانی ئەوانیش بدوێن .

لەکۆتاییدا .. ئەگەر شاعیرو نووسەرو ڕۆشنبیران پەیڕەوی خزمەتی جەماهیریان کرد ، دیارە (ملتزم)و شۆڕشگێڕن .. بەڵام نەك هەر (ملتزم)و بەس بەڵکو شاعیران دەبێ خۆشیان بەنەخشەی سەرکەوتنی ئامانجی خۆبەستنەوەکەیان بکێشن .. ئینجا سیفەتی ڕاستی شۆڕشگێڕێتییان دەسەلمێنن و لە هەمان کاتیشدا ، شۆڕش لەناو ناوەڕۆکو ڕوخساری شیعرو بەرهەمەکەشیان دەکەن .

سەرنج :

بۆ ئەم نووسینە سوود لە چەند سەرچاوەیەك وەرگیراوە .

پاشماوەی لەگەڵ خوێندەواراندا ...

توانای چارەسەرکردنی بابەتو زمانە شیعرییەکەی بەرهەمە شیعرەکەی تۆش (بۆ مامۆستای وێژەوان) یەکێك بوو لەو شیعرە کلاسیکیانەی بەکەڵکی بڵاو کردنەوە نەهاتن .. نەك لەبەرئەوەی کلاسیکیە .. بەڵکو لەبەرئەوەی بەلای ئێمەوە لە کلاسیکیەتەکەیا سەرنەکەوتووە ..

● **کاك ئومێد ئاشنا :**

پارچە هۆنراوەکەت (نیوەڕۆی تەمەن) هێشتا ماویەتی .. هیوادارین زیاتر ئاشنای خوێندنەوەی شیعر بیت .. ئەوسا .. شیعر بنووسی !

● **بەڕێز کاك نیازمەندێك - هەولێر :**

ئەو ڕەخنەیەی تۆ گرنبووت .. لەلایەکەوە زیاتر ڕەخنەیەکی شەخسییە لەوەی ڕەخنەیەکی هونەری یا ئەدەبی بیت .. لەلایەکی تریشەوە ناوی ئاشکرای دووکەست بردووەو داوای ئەوەشمان لێ ئەکەیت کە نووسینەکەت لەژێر ناوی (نیازمەندێك) بڵاوکەینەوە .. جا .. بۆیە وامان بەچاك زانی کە ڕەخنەکەت بڵاونەکەینەوە !

پاشماوەی : هونەر چییە ...

بیرکردنەوەو ڕێکخستنە لەگەڵ تاقی کردنەوەیەکی هەستیدا کە لە پێشا هەبوە بگونجێ . تەنیا ئەو کاتە ئەتوانین بڵێین ئەو هەستو سۆزە دەربڕاوە . لێرەدا هەقمانە هونەر دەربڕینو هیچی تر .

بەڵام ئەستەتیك تەنیا بایەخ بە دوو کردەوەکەی یەکەم ئەدا بەبێ گوێ دان بە سێیەم . لێرەوە ئەتوانین بڵێین ئەو ئاڵۆزیو ئاژاوەیەی دەربارەی هونەر هەیە ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی ناتوانین ئەم جیاوازیە بە ئاشکرا دیاری بکەین ، ئەمەش لەوەدا دیارە گەر بمانەوێ باسی مانای (جوانی) بکەین ئەو بیروباوەڕانە باس ئەکەین پەیوەندیان هەیە بە مێژووی هونەرییەوە .

نوسینی : هربرت رید

وەرگێڕانی : ع . گ

بەرمایێ : مێرووێ ئەسەد ..

چەند گۆڤارو ڕۆژنامێن کوردی هەنە ؟

ڕێیا تازە - بتنێ بکوردی دەردکەڤیت ، هەر ئینیێ دوو جاران ، نێزیکی (١٤) نفیسەڤانێن مێرخاز کاردکەن ڕۆژنا - ڕێیا تازە - ژبلی هاریکارێن وان .

دناڤبەرا - ئەکادیمیا علومێن ئەرمەنی - دا کورد هەنە ، وا ، جڤاتا خو هەیە ، سەرۆکێ جڤاتا کوردا سەیدا (خالد چەتو)یە هەروەسا سەیدا (حاجی جوندی) ئەندامێ ڤێ جڤاتێیە .

ڤێرێ کوردو ئەرمەن هەڤرا کاردکەن .

٣٨ هزار کوردو سەعەتو نیڤ ڕادیوا کوردی .

ئەو کوردێن لئەرمەنستانا سوڤیێتیدا دژین نێزیکی (٣٨) هزارانن ، ئەم کورد بدروستی مافێ خو وەردگرینو مە هەمی پێدڤی یاتێن خو دروست کرنە .

پروگرامێ ڕادیوا کوردی سەعەتو نیڤە ، ئەڤە ژێ نەپیچەکە ، وەکێ هوین وێ دبێژن دڤێ هێشتابیت زێدەتر هندێ ئەز دێ داخازا وە گەهینمە کاربەدەستا .

زمانێ کوردی

لنک مە بچویك بزمانێ کوردی دەرباز دبن هەتاکو کوما هەشتێ پشتی وێ بئەرمەنیو ڕوسیو زمانێن بیانی دخوینن ، چونکو بوومە دەستنادەت ئەم هەمی کوما - صف - بکوردی بخوینن ژبەر نەشیانا مە بو وەرگێرانا کتێبێن زانستی ، هەروەسا ئەم نیڤ - نیڤە دپروگرامێ ڕادیوا عیراقێ دگەهین ، هەروەسا گشت ژمە نکارن بحەرفێن عەرەبی بخوینن ژبلی چەند خەباتجییا وەکی (قەچاغی مراد) .

کورد هەر کوردە !!

وەنەبیت کورێن ئەرمەنستانێ باشقە هزرێن خو بکەن ژکوردێن عیراقێ ئان کوردێن تورکیێ یاو ئیرانێو ... ، ئەم هەمی کوردین ،

هەکو سەرێ وە دئێشیت ڤێرێ ژانا سەرێ وە دگەهیتە سەرێ مەژی .

مەگەلەك جارا گوتار نڤیسینە دژی شەرێ هەردوو بران ، هەروەسا ئەم هەمی دەما دبەرهەڤین هاریکاریا برایێن خوێن کورد لعیراقێ بکەین . ئەم دسەربلندین ببرایێن خو یێن ئازادێ لعیراقێ ، هیڤیدارین براکوشتن هەتاهەتایێ بهێتە هەلدان ، هیڤدارین هەڤرا شولکرن دناڤبەرا مللەتێ کورد لئەرمەنستانێو عیراقێ بوش ببیتو سوبەهی دێ نێزیك ڕێ هەڤ بینو ئەم دشارین بدوستینیا ئورتا تفاقا کوردو عەرەباو سوپاس بو هەوو هەمی خویندەڤانێن هێژا .

(بڤێ جەندێ ڕیپورتاژا مەبدوێماهی هات دگەڵ سەیدایێ هێژاو بەرکەتی - مێرووێ ئەسەد - سەرەك نڤیسەڤانێن ڕوژناما ڕێیا تازەو ئەندامێ کومیتا مەرکەزێیا پارتا کومونیستا ئەرمەنی ، هەربژینو هەتا هژمارەکادی شادبن .)

پاشماوەی : چەند یادداشتێك ..

لەدەرگایدا ئاخرەکەی گروبانەکە بەسەرسوڕمانێکەوە گوتی شخاتە نیە . بەتوڕەیو هەردوجگەرەکەی لەتوپەت کردو زۆریش جنێوی بەخۆی دا کە بۆچی بۆجگەرەو شخاتەیەکی ناقابیل ئەوەندە منەت هەڵدەگرێ ، بۆچی تەرکی ناکا قسەکانی کاریان کردە سەر ئەوانی تریش ، دەسبەجێ جگەرەکانیان ورد کردو ئیتر جگەرەیان تەرك کرد ، بەڵام ئەوهاواڵە کرێکارەمان کە گۆیا ڕۆژی سێ پاکەتی ئوشنۆی کێشابو تا چەندرۆژ زۆر نارەحەت بو .

... هاتنی من بۆئەوژورە بۆئەوانی تر بارسوکێك بو ، چونکە لەوەپێش تەنیا یەکیان ساخ بوو دەبوایە بەکۆڵ هاتوچۆی دەستشۆڕو شتی تر بەدوهاواڵەکەی تری بکا کە هەردوکیان لەوێ کەوتبون . ئێستا ببوینە دوکەسی ساخو زەحمەتەکەی نیوەیی بوو . چواررۆژ دواتر ئەویش کە لەبازجویی هاتەوە لەپێ کەوتبوو ئەمجار من تەنیا هەرسێکیانم لەکۆڵ دەکرد .

ئەوگرفتاریە تایبەتی ئێمە نەبو ، هەموو قاوشەکانی تریش کەم یازۆر بەودەردە گرفتار بون . قاوشەکانی ئەوێن جێگای لەدەستوپێ کەوتوانە . هەمیشە لەڕاڕەوەکاندا دەنگی هەنگاوی شەلوسەقەتەکانو هەناسەبڕکەی نەخۆشو بێحاڵەکان دەهات ، بەڵام دیسان شاد بوینو دەم بەپێکەنینو گیانێکی زۆر بەرزو بەهێزمان هەبو .

چواررۆژ پاش هاتنی من بو کە هاواڵە ساخەکەمان چو بۆدوهەمین کۆبونەوەی بازجویی پاش نیوەڕۆ ڕۆیشتو ئاخری شەو بەقاچی بریندارو هەڵامساوەوە بەکۆڵی سەربازێك هاتەوە . پانتۆڵەکەیو بەتایبەتی گێرەویەکانی شەڵاڵی خوێن بون . هەروا دەیناڵاندو هێشتا بۆ ئێمەی باس نەکردبوو کە گروبان کێشکێك دەرگای کردەوە زۆر ئاسایی سەلامو ئەحوالپرسی لە هەموان کرد . ئەمری کرد هاواڵەکەمان پانتۆڵو گێرەویە خویناویەکەی داکەند . پاشان بانگی سەربازێکی کردو گوتی : ئەوانە بەرە من نامەوێ دەستیان لێدەم ، دەستنوێژم هەیە . دوسێ دەقیقە دواتر دەنگی اللەاکبری نوێژەکەی لەڕاڕەوەکەدا بەرز بووەوە . بردنەدەری جلوبەرگە خویناوی بەخەیاڵی خۆیان بۆئەوەیە جێگای تاوانەکانیان کەمێك پڕ بگەنەوە !!..

- ماوەیتی -

پاشماوەی : لەگەڵ کۆنترین وێنەگر ...

(ئیبداع)ی هەیە ، وە هەندێ شت هەیە من ئەیزانم وەکو ئەوەی ئەتوانم لەسەر دەسەسڕ وێنە دەرکەم .

پ : دەربارەی هونەری وێنەگرتن لە کۆنەوە چی ئەزانی ؟

و : لە ساڵەکانی دوای سەدەی پێشوا (داڤیا) ناوێکی ئینگلیز لەگەڵ فەرەنسایەك دا - ناوەکەیم لەبیرچۆتەوە - ئەمەیان دۆزیوەتەوە ، (واتە بەکامێرا وێنەبگرن) ئەو کاتە لەسەر مس یازیو وێنەیان دەرئەهێنا .

پ : ئینجا لێمپرسی هەندێ باسی دەرامەتیتمان بۆ بکە ؟

و : یەکەم کەوتوەو .. خاوەن (٢٠) فلسی خۆم نیم ... ئەم شاگردەی لەگەڵمایە ڕۆژی پاکەتێ جگەرەم بۆ ئەکڕێ ، ئەویش جگەرەی زەل !

جارجارێکیش پارەم لەسەر قوتابیانە دەسئەکەوێ کە دەرسی ئینگلیزیان پێ ئەڵێمەوە . لەبەر هەژاری ناچار بورم خێزانەکەم ناردۆتە کارگەی جگەرە لەوێ مانگی بە دە دوانزە دینار کرێکارە .. خەریکم داواکاریەك پێشکەش شارەوانی بکەم بەڵکو هیچ نەبێ مانگی دوو دینارێکم بۆ ببڕنەوە .

خوێنەری خۆشەویست .. لێرەدا دانیشتنەکەمان لەگەڵ یەحیا ئەفەندی خاوەنی وێنەگری ڕۆژهەڵات تەواوبوو .

ڕۆژی دووەم چومەوە لای کە وێنەیەکی خۆیم بداتێ بۆی گێڕامەوە کە لە ساڵی ١٩٤٠دا سەرەڕای ستۆدیۆکەم پێنج دەزگای جۆلایم دامەزراندبوو .. پێنج کەس لە دێهاتیەکانی خۆمانم بەکرێ خستە سەریان .. یەکێ خوری ئەڕست ، یەکێ خەڕەکی ئەگێڕاو ، یەکێ ڕەنگی ئەکرد .. ئەم پیشەسازیە ساڵێك درێژەی خایەند ..

پ : چۆن بە خەیاڵتا هات ئەم کارگەیە دابنێیت ؟

و : بەرامبەر ستۆدیۆکەم کەلاوەیە بوو ، منداڵی بچوك بچوك سواڵیان تیا ئەکرد ، منیش ڕۆژێ بانگم کردن پێم وتن :

بچن لەو کۆڵانانە پەڕۆ گوشو دەزوم بۆ بێنن پارەتان ئەدەمێ .. پاش دوو سێ ڕۆژ خەرمانێك لەوانەیان بۆ هێنام هەریەکێ بیست فلس یا سێ فلسم دانێ ئینجا لە دوکانەکەدا دامنان ، بۆم ڕایەڵ کردن کە شێی بکەنەوە .. ئینجا با لێرەدا ئەوە بڵێم کەس بەیزانی چی ئەکەین هەر خەڵك بوو سەیری ئەکرد وەلێیان ئەپرسیم : ئەمە چیە ! ئەوی ڕاستی بێ سەغڵەتیان کردبوین .. منیش منداڵەکانم فێرکرد هەرچییەهات وتی ئەمە چیە ، بەدەنە چەپڵەو بەدەنگی بەرز بڵێن :

ئەڕێسینو ئایڕێسین گورگی کویخا ئەڕێسین ؟

بەم جۆرە خەڵکەکەمان لێڕەویەوە ، ئیتر کەس نەهات بڵێ ئەوە چیە .. بەم شێوەیە کۆتایی بەهەندێ لە بیرەوەریەکانی (وێنەگری ڕۆژهەڵات) ئەهێنین .. هیوادارین شارەوانی سلێمانی بجولێتو دەستی یارمەتی بۆ درێژبکات تا لەتەنگو چەڵەمەی ژیان ڕزگاری بێت ، هەروەها داوا لە کۆمەڵی هونەرو وێژەی کوردی ئەکەین بە دەنگی ئەم پیرە کڵۆڵەوە بچنو دەستی یارمەتی بۆ درێژ بکەن تاکو نەبێتە نموونەی دوا ڕۆژی هونەرمەندێکی نائومێد !

پاشماوەی : یادی شاعیری نەمر ...

خوارەوەی هێرشێکی بێبەزەیی ئەباتە سەر نۆکەرەکانی ئیمپریالیزمو کۆنەپەرستەوەیان ئەو کەسانەی کە دەستیان بەکلاوی خۆیانەوە گرتووە .. هەموو ڕۆڵەیەکی ئەم میللەتە بەخۆشیو ناخۆشی گەلەکەی بەستراوە ، جا ئەبێ لەو دوولایانە یەکیاز هەڵبژێرێ لایەنی گەل وەیان لایەنی دوژمن بەگەل وە ئەوکەسەش کە ئەم دیاری کردنەی نەخاتە کارکردنی ڕۆژانەیەوە بێگومان ئەچێتە بەرەی دوژمنی گەل :

قەومی کورد ئیسپاتی کرد بۆ عالەمی سەر ڕووی زەمین
میللەتێکی قارەمانن هەر ئەبێ سەربەست بژین
میللەتێ لاوی ڕێگەی سەربەخۆیی نیشتمان
بێتە بەرسێدارە بێترس دەم بەخەندەو پێکەنین
گەرچی هەندێکەس خەریکن ورگو گیرفان پڕئەکەن
شەو بەبێخەم سەرئەنێنە سەر سەرین هەر سەرسەرین
پیاوئەبێ دائیم خەمی قەوموولاتی خۆی هەبێ
ئەو کەسانەی بێخەمن حاشا نەوەی ئەم خاکە نین

جا ئەو بێکەسەی هوشیاری نیشتمانی لەم پلەیەدا بو هەر بەم سەلیقەیە بۆی دەرکەوتبوو کە ئەبێ هەموو چینە نیشتمانپەروەرەکانی گەل تێبکۆشن ، بەژنو پیاوەوە بەشدارمی خەباتبن ، بێگومان شاعیرێك ئەمە گیانی نیشتمانپەروەری بێتو ئەمەش بیروباوەڕی پێشکەوتووانەی بێت ئەبێ تەواو لەوەش بگات کە ئاشتی جیهان مەبەستی هەموو نیشتمانپەروەرێکە ، هەموو میللەتانی پێشکەوتووشو برانو هاوبەشی خەباتی یەکترین :

نێرومێ هەردوو بەجووتە بۆوەطەن هەوڵێ نەدەن
دوورە دەرچوونی لە دیلیی مەڵ بەباڵێ نافڕێ
هەوڵی ڕاستی هەر دوولائامانجی میللەت سەرئەخا
چونکە مەعلوومە بەیەکدەس چەپڵە قەت لێنادرێ
دۆستی کوردو عەرەب زۆرکۆنە تەئریخ شاهیدە
ناحەزی ڕووڕەش لە داخا یەخەی خۆی دادڕێ

سەرکردایەتی ئەبێ بەدەست چینێکی شۆڕشگێڕبێت . سەرکردە تەقلیدیەکان بەبۆرژوازیەکان لە سنووری خەباتێکی تەسکا ئەژین ، چونکە بەرژەوەندیان ناچاریان ئەکات لە سنورێك کاروانی شۆڕش بوەستێنن و خەریکی گیرفان پڕکردن بن ، ویەبەچاوێکی ڕەشبینیەوە سەیرئەکەن و فرۆشتنی ڕەشو ڕووت بەتەلارو ئانە لەلایەن شتێکی بێنرخە ، بەڵام لەڕاستیدا دەبێ کادیرە پێشکەوتووەکانی میللەت جەماوەو وریا بکەنەوە .. ڕەشوڕووت خۆی سەرکردایەتی خەریبکاتو جۆگەلەی خوێنیش .. کۆرپەی سكهەڵدڕاو کەمتربێ دیاری بێت لە شۆڕشا :

« وەفدی کوردستان میللەت فرۆشان
هەرزە وەکیلی شارە خامۆشان
ئاقەی ڕێکخەن زۆربەپەرلاقی
بەبەزمو ڕەزمو ئاهەنگو ساقی
بۆئەوەی بکەن دەفعی مەراقی
« بیبەنە بەردەم عەرشی عێراقی
بڵێن یار باقیو هەصوحبەت باقی »
« خەیاڵتان خاوە کوردتەقەرتاوە
بەراتی نەجات بەخوێن نووسراوە »

- ماوەیتی -

هاوکاری

تۆمار

کاکی من سادەی لەبەرکە
شـالی زاخۆو ئامێـدی
گەرتۆ سەد چاکتر لە رەنگی
شـالی کرمانـت ئەوێ

●

شاعیری نیشـتمان پەروەر عبدالخالق ئەسیری یەکێـک بووە لەو رۆشن بیرانەی کـە بایەخی بە بەرهەمی نەتـەوا- یەتیو پیشەسازی ناوخۆ داوە، شاعیر لەم دێرە شیعرە یا بـە ئاشکرا داوا لەکۆمەڵانی خەڵك ئەکات کـــە هانی بەرهەمە پیشەسازیە ناوخۆییـەکان بدەنو بچن بـە پیریەوە ، وە ئەوەی زانیوە کە لەرێـگای بایەخدان بـــە پیشەسازی ناوخۆوە ئەتوانرێت گیرو گرفتە ئابوریەکان چارەسەر بکـرێو ئابوری وڵات لەو ئاڵۆزیە رزگار بکرێ کـە دوچاری بووە ·· ئەمە روی یەکەمی شـیعرە- کەیەو روی دووەمی ئەم شیعرە بریتی یە لـــە پڕوپاگەندەیەکی خۆماڵیانە کە نازی شـــاڵی زاخۆو ئامیدی ئەدات بەسـەر شاڵی کرماناو ئەو هەمـــو شۆرەتو ناوبانگەی شـــاڵی کرمان لـــە حاستی شـــاڵی خۆماڵیدا ئەکات بە ژێر چمکەوە **دیسان ناوەڕۆکی ئـــەم شیعرە بریتی یە لەوە ، شاعیر ئەچێ بەگژ بەرهەمە پیشـە- سازیەکانی بیگانەداو لەبەر چاو خەڵکەکانی کوردەواریـدا زەمیان ئەکات بـــۆ ئەوەی لەبەرچاویانا بێزرێو ئیتـــر شتومەکی بیـــگانە بەکار نەهێنن** ، ئا بەم جورە هەستی نیشتمان پەروەری خـوی دەر ئەخاتو هەندی لـــە کەمو کووڕیو دواکەوتنی کومـــەل دەست نیشان ئەکات و رێگای چارەسەر کردنیان ئەخـــاتە بیش چاو ·

– ئەردەلان –

لەگەڵ کۆنترینە وێنەگرلە سلێمانی

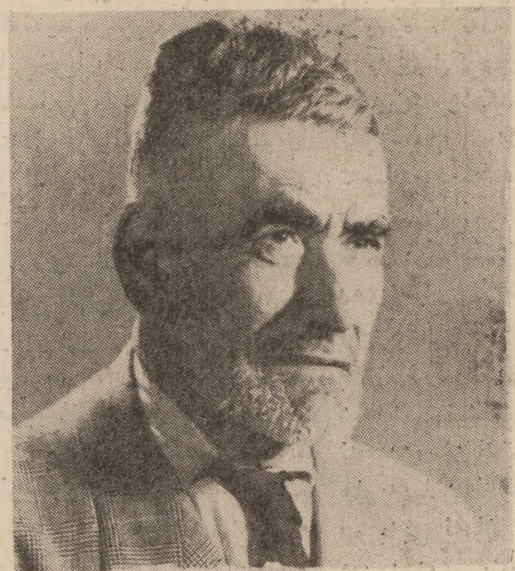

● فهمی قەرەداغی ●

خوێنەری خۆشەویست :

لەژێر پلیکانەی بەرێوەبەرێتی شـــارەوانی سـلێمانی لە قوژبنێکی تاریکـــدا کــــە تروسکاییەك گڵۆپی سفر نەبێ هیچی تر نەبوو ·· نــــاو دوکانەکــــە رۆشن بکاتەوە · (یحیی افندی)مان دۆزیەوە··کۆنترین وێنەگر لە سلێمانی·· یەکەم کەس کە ستۆدیۆی لـــەسلێمانی دا کـــردۆتەوە ·· پیاوێکی پیری ریش سـپی ، کەمێ پشستچەماوە ، چاکەتو پانتۆڵێکی شرو دەڵپ لەبەرا ، کلێتەیەکی داتەپیو بەسـەریا ، چاویلکەیەکی قاوەیی چـــاو کزەکانی شاردۆتـــەوە ·· زۆپایـــەکی زۆر کـــۆن لەبەردەمیا ·· هـــەژاری ودەسکورتی لەو دیمەنـــەدا لەگەڵ بەگزادەکانی (غەواصیە خۆی ئەنوێنێ ·· پـــاش کانیشدا خزمایەتیمان بەهۆی خۆپێناسین داوام لـێکـــرد ژنو ژنخوازیەوە هەیە ! ئنجا کەمێك لەبارەی ژیانی خۆیەو پاش تۆمارکردنی ئەمانـــە بۆمان بدوێ · سەرگوزەشتەی خۆی بـــۆ

ناوم·(یحیی ســــعید)ە گێڕامەوە :

لەسالی ١٨٨٩ لە خانەقین ـــە دایك بووە ، ئنجا بۆ زیاتـــر روون کردنەوە پەڕاوێـــکی چڵکنی دامێ کە بەدەست خەت ناوی خۆیو باووباپیری بـــەم جۆرەی خوارەوە تیــــا نووسرابوو ··

– یحیی افندی کوڕی سعید افندی کوڕی کریم ئاغا کوڕی سمایل ئاغا کوڕی عزیز ئاغـــا کوڕی عەباس ئاغا کـــە مەشهورن بەتایەفەی «بەفراو»وە بە ئاغا گەورە (ناسراون) ··

– یەحیا ئەفەندی ووتـــی تادوای جەنگی یەکـــەمی جیهانی یانی تا ســـاڵی ١٩٢٠ هیچ وێنەگرێك لە سلێمانی دا نەبوو ·· لەساڵی١٩٢١ حاجی محمود ئەفەندی کە ئەفسەرێك بوو لە لەشکری تورکـــی دا ، هاتەوە بۆ سلێمانی چـــەند وێنەیەکی (مرحوم) شـــێخ مەحمودو گەلێك پیـــاوە گەورەکانی ئێرانی گرتبـــو هەندێك هونەری وێنەگرتنی ئەزانی ·· لەپاشماوەیـــەك دوکانێکی بچوکی لە شـــوێنی قوتابخانەی گوێژەی ئێستاد کردەوە ··

لە تەمـــووزی ١٩٢٤دا لــە خانەقینەوە هاتمەوە سلێمانی پاش ئەوەی لە کاتی جەنـــگی یەکەمی جیهانی دا لە ســـوپای ئینگلیزو تورك تەرجـــومان بووم ·

پ : کەوابو جگە لە کوردی زمانی تریش ئەزانی ؟

و : بەڵێ لە کـــوردی تورکیو فارسیو ئاســـوریو هیندیو ئینگلیزیو عــەرەبی ئەزانم ·· لەزاراوەکـــانی کوردیشدا هەورامیو لـــوڕی سۆرانیو شێوەی سلێمـــانی ئەزانم ·· کتێبێکی گەورەشم لە زمانی ئینگلیزی لەژێـــر ناونیشانی (هاف ستینچری ئین کوردستان) هەبو ، بەڵام بەکوردی ناوم نابوو (ئلرویشی سپی) داخەکەم تالانیان کرد وەلەناویان برد لەگەڵ هـەمو نووسینو وێنەو کامیراکانمدا · ئێستاش هەندێ جار دەرسی ئینگلیزی بەهەندێ قوتـــابی ئەڵێمەوە ·

پ ئینجا کەی ستۆدیۆت کردەوە ؟

و : کە لە تەموزی ١٩٢٤دا هاتمەوە سلێمانی بێ ئیش بووم دوکانێك لە دوکانەکانی تۆفیق بەگی صاحب قـــران کـــە لەبەردەرکی سەرادا بوون گرتم وەکردم بەستۆدیۆ ·

پ : بۆچی دەســـتتدا وێنەگرتن ؟

و : من هەر لەزووەوە حەزم لە وێنەگرتن ئەکرد ·· جورەها کامیرام ئەکڕدو وێنـــەی دیمەنی جوانی کوردســـتانم پێ ئەگرت بەتایبەتی کوردستانی ئێران · یەکەمجار کامیرایەکی (زایسم) لەبەغدا کـــڕی ، قەوارەکەی (٦٢٠) بـــوو گەلێ وێنەی پۆســـبکارتم پێ گرت ·· ئەوانەو گـــەلێ وێنەیترم کرد بەئەلبوم بـــەڵام لە کاتی تاڵان کردنمـــــدا ئەویشیان برد ·· هەرگیـــز ئەو داخەم لەبیر ناچێتەوە !

ئیتر ووردە ووردە ناوبانگی ستۆدیۆکەم بڵاوبووەو منیـــش قەناعەتم پێ کردو بڕوام بەخۆم زۆر هەبو بـــەڵام تەنیـــا فریانەکەوتم بۆیە شاگـــردێ راگرت · ئەوەبوو شێخ مصطفی هات ئیشی لەگەڵدا کـــردم کە لە دواییـــدا خۆی ستۆدیۆیەکی بۆ خۆی دانا ·· پاش چـــەند ساڵێك عوسمانی یادگار ئیشی لەگەڵدا کـــردم ·· ئەمیش پاشان بوو بەخاوەن ستۆدیۆی خۆی ·· ئینجا عوســـمانی قاراغام فێری هونەری وێنەگرتن کرد ·· ئەویش لای مزگەوتی گەورەوە ستۆدیۆی بۆ خۆیدانا ·· پاشان نوری شێخ فـــرج ستۆدیۆی کـــردەوە تەنیــــا سەرپەرشتیم ئەکرد ··

پ : راتچی یە بەرامبـــەر وێنەگرەکانی ئێستا ؟

و : ئـــەوی راســـت بێت (نوری)م زۆر بەدڵە ·· چونکە

بۆ لاپەرە ٧

هەر جارەی نوسینێك ●●●

سەرنجێكو وتەیەك بـۆ محمـود درویش

پردین ··

بەڵی پردینو ·· زۆر بـــەشانازیەوە پردین ،

پردین لەمیان ئەمـــڕۆی ئازارو سبەینێی خۆشیدا پـر دین · خۆشیی خۆمـــان لەخۆشیی خەڵکی ترا هەڵئـــە- هێنجین · با بەسەرپشتمانا ··هەنگاوبنێنو ·· یەك ·· یەك تێپەڕن ··

(پردینو ·· ئەمانەوێ هەرپردیش بین) ·

دڵوپ ·· دڵـــوپ ··خوێنمان ئەڕژێنینە نـــاو لەپی خۆر ·

هێلانەی خـــۆر ·· دەواهەوارمانە ·

ئێسقانمان ژەنگ ناگرێوهاوارمان لەمۆزەخانەی – بـێ دەنگیـدا ·· پیرنابێ ·

« بۆ – محمود درویـــش »

ئەمەوێ ·· منالەکـــانی کوردوستان فێرکـــەم ·· وشەکانت لەبەرکەن ·· تـــاشەوو ڕۆژ ·· بیانلێنـــەوەو بیانلێنەوە ·· چۆلەکەکـــان فێرکەم ·· بەسەر هەمـــوو کێلگەیەکی کوردوســـتانادا یانبارێنن ·· تائەمەی مـن ئەمەوێ بەرهەمی ســـــالیداهاتوبێ ئەمەوێ ووشەکـانت باڵبگرنو ·· سەر لەهەمـو جوتیارێ بەن سەر لەهەمـــوو سەنگەرێ بەن ·

تا بتناسن وەك چۆن مـــن ئەتناسم ··

براَم ئێمە ··

لەگەشتی خەمو ئـــازار اهاوڕێی گیانین ·

لەگەشتی شـــوڕشو زامـــاهاوڕێی گیانین ·

بەیەکەوەین ··

بەیەکەوەین ··

بەیەکەوە ·· لەسەر لێوی تیژی خەنجەرا ئەخەوین ·

(نەوزاد رفعت)

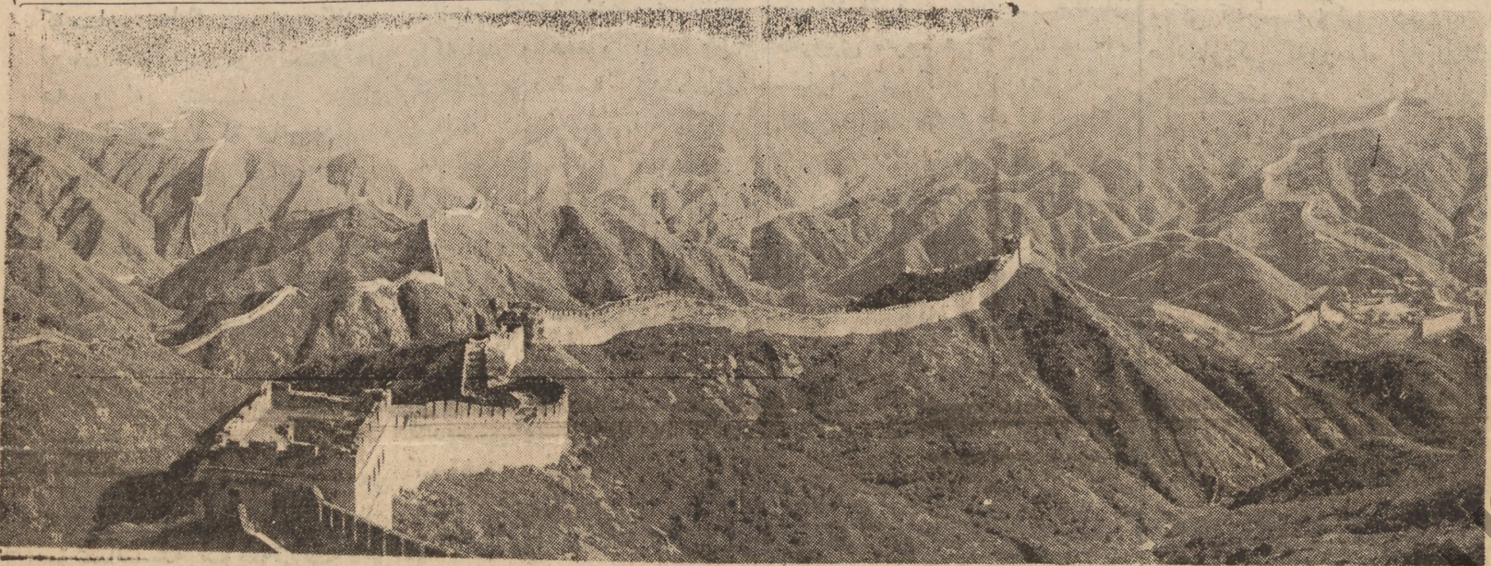

شورە مەزنەکەی چین لە بادلینگ

بادالینگ ، بەشێکە لەشورە مەزنەکەی چینو تا ئێســـتەش بەباشی پارێزراوە ، ئەم بەشە کەوتۆتە ســـەروی رۆژ ئاوای پەکینەوەو (٥٠)کم لێـــوەی دورە ·

ئەم شورە دێرینە لەسەدەی ١٦هەم لە ســەردەمی فـــەرمان ڕەوایی خێزانی – مینگ – دا تەواو بووە لــــە رۆژ هەڵاتی – شانها تیوانە – وە لە سەر رۆخی کەناری – بۆها – یەوە دەست پێ ئەکاتو بەرەو رۆژئاوا درێژ ئەبێتەوەو بە – شانشی – ژ – مەنگولیـــای ناوەوە – و – شنشی – دا ئەرواتو لــــە – نینگشیا – کە کەوتۆتە رۆژ ئاوای – قانسو – دوایی دێت · درێژایی نێوان ســـەرەتا کۆتاییەکەی ٢٣٠٠ کم زیاتر ئەبێ ·

ئەوەی شایەنی باسە مێژوی دەستکردن بەدامەزراندنی ئەم شورە لە چیندا ، لە سەدەی چوار هەمی پێش زایینی یەوە دەست پێ ئەکات ، ئەویش لە کاتی دەولەتوکەکانی چینا کـــە نێوانیان پڕ لە شەڕو شـــوڕ ئاژاوەبوەو بریتی بون لە حەوت پارچە : تشین ، تشی ، نشو ، یان ، هان ، تشا ، وی ، جا بو پاراستنی خۆیان ، هەرلایە شورەیەکیان بەدەوری دەولەتـ کەکـــەیانا دروست کردووە ، هەتا ساڵی ٢٢١ی پێش زایینی کە خێزانی تشین هاتە ســـەر حوکمو یەکـــەم قەراڵی ناوەندێتی دەرەبەگایەتی لـەمێژوی چینا دامەزراند ·

لە گۆڤاری
– الصین المصور –ەوە

چەق واتا رەق

لەژمـــارە – ١٤٥ – ی رۆژنامەی هاوکاری خۆشەویستا لەگۆشەی هەرچارە باســـێك رستەی (چەقی شـــار) زۆر سرنجی راکێشام نوســـەری نەناسراو ووشەی – چەقی – لە باتی ناوەڕاست بەکارهێناو. مەبەستی لە (چەقی شـــار) ناوەڕاستی شارە !

نەیزانیوە (چەق) ئـــەو شوێنەیە کە بەردەڵانو رەقین بێ یان بەو شتانە دەڵێن کـــە رەقبن ، هەروەك دەگوترێ : گۆشتێکی چەقە واتا ئێسقانی زۆرە ، یا زەویەکی چەقینە وانا بەردەڵانە یا لەزۆر ناوچـــەی کوردستانا بەکۆمەڵە بـــەرز شاخی دژوار دەڵێن چەقـــەو هتد ·

هەروەها کاتێ دەڵین چەقی رێگاکە لەعەرەبی بەرامبەرەکەی (قارعة الطریق)ە مەبەســـت لەو رێگایەیە زۆر هاتو چـۆی بەسەرا کرابێو لێدرابـــێو چوبێتە باریەك ، بـــەڵام دەتواندرێ چەقی ڕێگا لەباتی ناوەڕاستی رێـــگا بەکاربێری لەبەر ئەوەی بـــەرۆری ناوەڕاستی رێگا چەق ئەبـێ ! بەڵام بەهیچ جۆرێك ناگوترێ چەقی شار یا چەقی رووبـــار چونکە ئاوچەق نابێ ! کەواتە چەق رەقە !

ئازاد دلزار

هونـەرمـەندانی کـورد

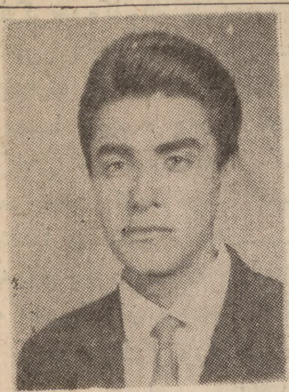

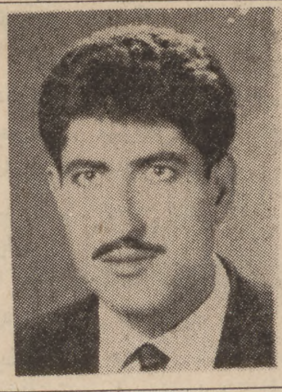

پاشــه رۆژی هونەری گـۆرانیو موســیقا

هونەری گۆرانیو موسیقای کوردی ، ماوەیەکە خەریـــکە تەکانێکی بەرەو پێشەوە چونو نوێبونەوە ئەدات ، ئەمـــەش بەهوی ئەو تینـــو تاوەی کەوتۆتە ناو جوڵانـــەوەی هونەریەوە لە هەمـــــووکوردستانا دروســـتبووە · بەڵام ، لەبەرئەوەی ئـــــەوتەکانەی بۆ ژیانەوەی هونەری گۆرانیو موسیقای کـــــوردیدراوە هەموو پێویستیەکـانی ئەو ژیانەوەیەی لەبەردەستدانییە ، زۆر گیروگرفتی هاتۆتە رێگا لـــەم بارەیـــەوە دووهونەرمەندی کوردمان بینـی، لەم رووەوە قسەمان لەگـــەڵاکردن ·

کاك فوئاد محمد وتی :

– بـــەرزیو نزمی رادەیهونەری هەر نەتەوەیەك بەندە بەپلەی شارســـتانیەتو باری کۆمەڵایەتیو ئابوریو سیاسی ئەو نەتەوەیەوە ، هەر لەبـــەرئەمەشە کۆمەڵو تیـــپو کۆڕەکانی هونەری کـــوردەواریمان لاوازن ، ئەمـــەش بەهوی دەستنەگرتنـــی دڵسوزانەی هونـــەر مەندەکانەوەیە ، ئەم بـــارە ئاڵۆزاوێکی سەیری لەهونەری موسیقاو گورانی کـــوردیدا پەیداکردوە ، ئەبینین زور لە لاوەکان خەریکی لاســـایی کردنەوەی ئاوازو گـــورانی بێگانەن ، ئاسانترین رێگـــای چارەسەرکـــردنی بـــاری ئاڵۆزاوی ئەم هونـــەرەهاوکاری کردنی پتەوی نیـوان هونەرمەندەکانە ، تا دەستیە ناودەستی یەكو بـــۆ خزمەتی هونەری کوردی هەموو ئـــەوکوسپو تەگەرانە تەخت کەن کەیەنە رێگای خۆیـــانوهونەرەکەیان ·

بەڵام هونەرمەند جەمـــاڵعوسمان بەلایەوە وایە :

١ – وەختـــی ئەوە هاتووە پەیوەندییەکی گشتی تونـدو تۆڵ لەنێوان هونەرمەنـدانی

بۆ لاپەرە ٧

هونەر چی یە ؟

هەر کەباسی « هەست بـــەجوانی کردنی » بکەین ، ئـــەبێ ئەوەمان لەبەرچاوبێ کە ئـــەو باشکردنە لـــە چوارچێوەیەکی (تیوری – نظری) دایـــە ، هەست بەجوانی کردنیـــش بریتییە لە بنەڕەتی چالاکـــی هونەری · خەڵکیش ئـــەم چالاکییە هەڵئەســـەنگێننو لێکی ئەدەنەوە · جا ئـــەم چالاکییەش ملکەچە بۆ هەمو تەوژمێکی ژیان ·

لە هونەرا ، سێ قونـــاغ هەیە ، یەکەمیان تەنیـــا بیرکردنەوەیە بـــە خاسیەتی ماددی شت ، وەکو دەنـــگ رەنگ ، بزوتنو گـــەلێ – ردالفعل –ی ماددی تری ئاڵـۆزو شیواو · دووەمیان بریتییـــە لە رێکخستنو دارشـــتنی ئەو بیرکردنەوەیە لەنـــاو شێوەو وێنەیەکی جوانا · بۆی هەیە بوترێ (هەستی جوانی) لەگەڵ ئەم کردەوەیـــــەدا ئەبڕێتەوە ، بەڵام وانییـــە ، چونکە سێیەم قۆناغیش هـــەر ئەبێ کە بریتییە لەوەی ئـــەم

بۆ لاپەرە ٧

ســـروودی ئینتەرناسیونال

چەند جارێك سروودی ئینتەر ناســـیونال لـــە زمانەکانی ئینگلیزیو ئەڵەمانیو روسیو فارسیو ··· هـــەتاد ، کراوە بەکوردی وا ئەمجارەش بـــەم شیوەیە کراوە بەکوردیو بۆبڵاو کردنەوەی بومانهاتووە · ئەوەی شایانی باسە بـــەلای وەرگیری ئەم سرووودەوە ، ئەم وەرگیرانە لە هەموو ئەوانیتر باشـــتر لەگەڵ ئاوازی سروودەکەدا رێك ئەکەویت هەر ئەم بەشـــەشی بەسرووود ئەوترێ ·

راپەرن چەوساوەی ئـــەمجیانە
لە هەژاریو ستەمو بەندی
مافتان وەك پشکۆی دەمبورکانە
بەتێکوشان دێتەدی
هەڵسن لەشکری بەشخوراوان
لەناوبەرن زۆرداری
دێتەدەست بەکۆمەکتـان
خۆزگەو هیوای رزگـاری
رۆژی کوتایی جەنگە
دوایین شەرمانە
ئینتەرناسیونال
رزگاری ئینسانە

تابلۆی ژمارە

دیمەنێکی دهۆك
هونەرمەند : نجاة واحد

هـــەواڵێکی هونـــەری

رۆژی شەممە ٢٣-١٢-٩٧٢ لە هۆڵی (دار الطلبة) لەژێر چاودێری بەڕێز پارێزگـــاری سلێمانی مامۆستا علی عبدالله پیشانگایەکی پۆستەر کرایەوە، ئەم پیشانگایە کـــە لیژنـــەی هونەری یەکێتی مامۆســـتایانی کوردستان – لقی ســـلێمانی پێکیهێنا کۆمەڵە تابلۆیـــەکی نایابی تیا پیشان درا کـــە لەلایەن چەند مامۆســـتایەکی هونەرمەندەوە ئامادە کرابو ·

وە ژمارەیەکی زۆر هونـــەر دۆست ئـــەم پیشانگایـــەیان بینی ·

Institut kurde de Paris